

POTILAS- VAMMAIS- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN
VAIKUTTAMINEN POLIITTISEEN
PÄÄTÖKSENTEKOON

Tero Määttä
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

Tiivistelmä

Tero Määttä

Potilas- vammais- ja terveysjärjestöjen vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2020

Ohjaaja: Mikko Jakonen

Sivumäärä: 76 +1 liite

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamismahdollisuuksia poliittiseen päätöksentekoon. Kolmas sektori on teoreettisesti laaja käsite, ja järjestösektorin laajuuden vuoksi tutkimusaihe on rajattu kategoris-hierarkkisesti ylhäältä alaspäin. Tutkimuksen otanta järjestöjen poliittisen vaikuttamisen kontekstissa on rajattu kolmannen sektorin alakategoriaan sosiaali- ja terveysjärjestöihin ja sen alakategoriaan, mitä tässä tutkimuksessa edustavat potilas-vammais- ja terveysjärjestöt. Tutkimus on toteutettu teemahaastatteluilla, ja tutkimusta varten haastateltiin kaikkiaan kymmenen eri järjestön asiantuntijaa. Tutkimuksen aineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä, ja analyysin keskeiset teemat ovat asiantuntijoiden määrittelemä edustamansa järjestön vaikuttamistoiminta ja vaikuttamisen kohteet, sekä järjestöjen professionalismismi.

Järjestöt tekevät vaikuttamistoimintaa esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteisiin asioihin, jossa keskeisiä vaikuttamiskohteita ovat esimerkiksi elintapaohjaus lainsäädännön kautta, terveydenhuollon palvelut sekä sosiaaliturvajärjestelmä. Taloudelliset resurssit ohjaavat vaikuttamistoiminnan laajuutta merkittävästi. Järjestöt tekevät paljon yhteistyötä keskenään muiden järjestöjen kanssa, ja järjestöillä on erilaisia yhteistyöverkostoja. Järjestöt korostavat omaavansa erityisen asiantuntijaroolin. Järjestöt toivovat kuulemisen kehittämistä siten, että lainsäädäntöön vaikuttaminen olisi läpinäkyvämpää ja helpompaa, jotta järjestöjen näkökulma edustamaansa ryhmää asioihin koskevissa lakivalmisteluissa tulisi huomioiduksi paremmin.

Aineiston perusteella järjestöt kokevat kolmannen sektorin professionalismmin kontekstissa ammattimaisen vaikuttamisen välttämättömäksi, jotta järjestön eturyhmää koskevia asioita saadaan lobattua poliittiseen päätöksentekoon. Professionalismia ohjaa aineiston valossa taloudelliset resurssit, ja järjestön rahoitus vaikuttaa merkittävästi vaikuttamistoiminnan laajuuteen. Koronakriisin myötä järjestöjen rahoitus on kriisiytynyt Veikkauksen tulojen romahtamisen myötä. Haastateltavat kokivat, että Veikkauksperustaisen rahoituksen heikentyessä myös järjestöjen resurssit edunvalvontaan supistuvat. Tällä voi olla vaikutuksia hyvinvointivaltion kehitykseen, sillä järjestöillä on tutkimusperinteen valossa ollut merkittävä hyvinvointivaltion kehittäjärooli.

Avainsanat: Kolmas sektori, kolmannen sektorin professionalismismi, lobbaus, hyvinvointivaltio.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Kolmannen sektorin vaikuttaminen tutkimuskohteena	1
1.2	Aiempi tutkimustieto järjestöjen vaikuttamisesta.....	2
1.3	Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	5
1.4	Tutkielman rakenne	6
2	Kolmannen sektorin käsite.....	8
2.1	Kolmannen sektorin käsite	8
2.2	Teoreettisia lähestymistapoja kolmanteen sektoriin.....	9
2.3	Vaikuttaminen ja lobbaus käsitteenä	13
2.4	Vaikuttamistoiminta Suomessa	15
2.5	Lainsäädäntö tutkimuskohteena.....	17
2.6	Eduskunnan valiokunnat ja asiantuntijakuuleminen valiokuntatyöskentelyssä	18
3	Kolmas sektori Suomessa	22
3.1	Sosiaali- ja terveystajärjestöt	22
3.2	Kolmannen sektorin muuttuva rooli hyvinvointivaltiossa.....	29
3.3	Kolmannen sektorin professionalisoituminen	33
4	Aineisto ja metodologia	37
4.1	Aineiston valikoiminen ja rajaaminen	37
4.2	Asiantuntijahaastattelu aineistonkeräämisen menetelmänä.....	38
4.3	Aineistolähtöinen kvalitatiivinen sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	45
5	Järjestöjen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon	48
5.1	Poliittiset instituutiot vaikuttamisen kohteena.....	48
5.2	Sosiaali- ja terveystajärjestöt vaikuttajina	53
5.3	Sosiaali- ja terveystajärjestöjen vaikuttamisen muodot.....	61
5.4	Järjestöt hyvinvointivaltiota kehittämässä.....	67

6	Johtopäätökset.....	70
6.1	Poliittisen vaikuttamisen monet muodot	70
6.2	Johtopäätökset.....	71
6.3	Jatkotutkimustarpeet	74
	VIITTEET	77
	LÄHTEET.....	78
	LITTEET.....	84

1 Johdanto

1.1 Kolmannen sektorin vaikuttaminen tutkimuskohteena

Järjestöjen merkitys ja niihin liittyvät odotukset, sekä järjestöjen omat toiveet ja odotukset toiminnastaan ovat monisäikeisiä ja osin ristiriitaisia. Tällä tutkimuksella haluan lisätä ymmärrystä järjestöjen roolista 2000-luvun järjestöjen kannalta muuttuneessa toimintaympäristössä, ja niiden mahdollisuuksista vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Tutkimusintressini kohdistuu järjestöjen palkkatyössä olevien asiantuntijoiden näkökulmaan järjestön vaikuttamistoiminnasta tai lobbauksesta. Erityinen kiinnostuksenkohteeni tässä vaikuttamistoiminnan tutkimuksessa liittyy poliittisiin instituutioihin Suomessa. Poliittisiin instituutioihin kohdistuva vaikuttaminen on tämän tutkimuksen kontekstissa rajattu lainvalmistelun kannalta olennaisiin instituutioihin Eduskuntaan ja sen valiokuntiin, kuten esimerkiksi Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan sekä työ- ja tasa-arvovaliokunnan päätöksentekoon, sekä ministeriöiden valmistelutyöhön.

Järjestöjen vaikuttamista on tutkittu aiemmin KAMU-hankkeen myötä, minkä perusteella uusien vaikuttamismahdollisuuksien ohella 2010-luvulla järjestöjen näkökulmasta tärkeimmät vaikuttamiskohteet ovat edelleen viralliset lainsäädäntöinstituutiot. (Kantola ja Vesa 2019, 70-72). Vaikuttamista tutkittaessa kiinnostavaa on myös huomioida erilaiset poliittisen verkostoitumisen *Policy Advocacy Network* -ilmiöt, joita Holli ja Saari (2009) esittelevät asiantuntijakuulemista määrittävänä tekijänä poliittisissa instituutioissa. (Holli ja Saari 2009, 54.)

Sote-järjestöt vaikuttavat myös laajasti muilla sektoreilla sosiaali- ja terveystieteisiin asioihin, kuten vaikuttaminen terveys- ja hyvinvointipalveluja kohtaan paikallistasolla kunnissa, yhdenvertaisuusasiat esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelussa sekä vaikuttaminen esimerkiksi yleiseen yhteiskunnalliseen asenneilmapiiriin. Vaikuttamistyö järjestökentän yleiseen nykytilaan ja järjestöjen roolien edellytysten olemassaoloon on myös olennainen havainto vaikuttamistoiminnan kontekstissa, koska esimerkiksi (Saukkonen, 2013 ja Särkelä, 2016) ovat kirjottaneet järjestösektorin murrostilasta, sekä yhdistys- ja vapaaehtoistoiminnan muuttuneesta tilanteesta. Saukkosen (2013) mukaan tutkijoiden keskuudessa vallitsee yksimielisyys siitä, että kolmas sektori on muutostilassa. (Saukkonen 2013, 13.) Särkelän (2016) järjestösektorin murros heijastuu muihin yhteiskunnallisiin muutoksiin, ja järjestöt kehittävät omaa toimintaansa yhteiskunnallisten muutosten mukaisesti. (Särkelä 2016, 82.) Tämän tutkimuksen tuloksilla saadaan lisätietoa sosiaali- ja terveystieteiden järjestöjen

tilanteesta vuonna 2020, ja tutkimuksen tuloksia voidaan vertailla muuhun kolmannen sektorin merkityksistä ja rooleista tehtyjen tutkimusten tulosten johtopäätöksiin. Tutkimus on ajankohtainen, koska Suomessa on valmisteilla tällä hetkellä merkittävä SOTE-uudistus, mikä vaikuttaa monen pitkäaikaissairaalan palveluihin, sosiaaliturvaan ja sairauden vertaistukeen joihin potilasjärjestöt erityisesti vaikuttamistoiminnassaan keskittyvät. Myös tuore globaalin ulottuvuuden, ja erittäin poikkeuksellisen kriisin aiheuttanut COVID-19-kriisi on myös lisännyt yhteiskuntapoliittisia paineita sosiaali- ja terveystieteisiin kysymyksiin. Koronakriisi on tuonut haasteita myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjonnan rakenteisiin sekä resursseihin. Kansalaisten aktiivisuudella ja kolmannen sektorin toimijoilla oli tuoreen Sosiaalibarometri 2020 mukaan merkittävä rooli kevään 2020 koronavirusepidemiaan liittyvien haasteiden ratkaisussa. Koronakriisin aikana kolmannen sektorin vahvistui julkisen sektorin kumppanina. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Kolmannen sektorin, ja erityisesti tähän tutkimukseen rajattujen potilasjärjestöjen vaikuttamista poliittisia instituutioita kohtaan on tutkittu varsin niukasti, ja sen takia aiheesta on tärkeä tuottaa tutkimustietoa.

1.2 Aiempi tutkimustieto järjestöjen vaikuttamisesta

Suomessa on tutkittu verrattain vähän sitä, miten erityisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöt, tai potilasjärjestöt ovat suuremmissa mittakaavassa onnistuneet vaikuttamaan. Tutkimuksen kattokäsitettä, järjestöjen vaikuttamista on tutkinut esimerkiksi Vallin (2015) perehtyen kansalaisjärjestöjen ja kansalaistoimijoiden vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksiin säädösvalmistelussa. Tuloksissaan Vallin toteaa suurilla järjestöillä olevan vaikutusvaltaa, ja säädösvalmistelussa kuulemismenettelyt myös suosivat erityisesti suuria järjestöjä. Vallinin mukaan vaikuttamistoiminnassa esimerkiksi työryhmätyöskentely on merkittävästi vaikuttavampaa vaikuttamismahdollisuuksien kannalta verrattuna muihin nykyaikaisiin uusiin kuulemisen menetelmiin, joita ovat erilaiset foorumit, kuulemistilaisuudet sekä kirjalliset lausunnot. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella niin sanotut kevyen kuulemisen sähköiset ja kirjalliset kuulemisen menetelmät toteutetaan vaikuttavuuden kannalta aikataulullisesti liian myöhään. Myös Vallinin aineiston tuloksissa esitellään usein kirjallisuudessa todettu järjestöjen omakohtainen kokemus vaikuttamistoiminnasta: asiantuntijuus sekä ”tavallisten ihmisten äänenä toimiminen”. Järjestöt myös kokevat olevan selkeästi oma, julkisesta ja yksityisestä sektorista eroava yhteiskunnallinen vaikuttaja omine erityispiirteineen. Järjestöjen vaikuttamistyön voi nähdä myös laajemmassa kontekstissa, jossa järjestö ei vaikuttajana ole vain subjekti, ja lainsäädäntöinstituutio objekti.

Järjestöjen lainsäädäntövaikuttaminen voidaan nähdä myös tärkeänä osana demokraattista yhteiskuntaa, jossa kansalaisten odotukset ja mielipiteet välittyvät järjestöjen vaikuttamistoiminnan kautta päätöksentekoinstituutioihin (Vallin 2015, 67.)

Liukkonen (2013) on tutkinut asiantuntijakuulemisen toteutumista Eduskunnan valiokunnissa viitaten aikaisempiin tutkimuksiin. Valiokunnassa kuultavien asiantuntijoiden joukko on tiivis ja keskenään verkostoitunut. Tutkimustulosten perusteella samat asiantuntijat pääsevät valiokunnan kuultavaksi. (Liukkonen, 2013, 85-86.)

Järjestöjen vaikuttamista on tutkittu laajasti vuonna 2016 Helsingin yliopiston tutkimushankkeessa ”Kaikki mukaan? Avoin hallinto ja uudet osallistumismuodot” (KAMU), missä on tutkittu järjestöjen mahdollisuuksia päästä vaikuttamaan lakien ja asetusten säätämiseen. Vallinin (2015) lisäksi myös KAMU-hankkeen tuloksien perusteella useat järjestöt ovat olleet tyytymättömiä mahdollisuuksiin päästä vaikuttamaan lainsäätämiseen, ja lähinnä suuret järjestöt pääsevät eniten ääneen, minkä selitetään johtuvan suurten järjestöjen vaikuttamistyön paremmista taloudellisista resursseista. KAMUn loppuraportissa huomautetaan, että suurten järjestöjen merkittävämpi rooli päätöksenteossa kertoo ”*korporatismiin*” ja *konsensuksen perinteestä Suomessa, jossa erilaisilla katto- ja keskusjärjestöillä on ollut etuoikeutettu asema valmistelussa.*” (Kantola ja Vesa 2016, 71.) Kantola ja Vesa nostavat esille myös ”*supervaikeuttajien kärkijoukon*”, joita ovat elinkeinoelämän järjestö Elinkeinoelämän keskusliitto EK, ja Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK, sekä Suomen Kuntaliitto, joilla on vahva asema lakien valmistelussa. (Kantola ja Vesa 2016, 2.) Korporatismiin perinteestä Suomen päätöksenteossa on kirjoittanut myös Helander (1998), jonka mukaan erityisesti taloudellisia etuja ajavat vaikutusvaltaiset työmarkkinajärjestöt järjestöt käyttävät lähes monopolin asemassa yhteiskunnallista vaikuttamisvaltaa ajaakseen oman järjestönsä intressejä. Vaikutusvaltaiset järjestöt voidaan nähdä itse auktoritatiivisina päätöksentekijöinä, joilla on vahva vaikutus yhteiskuntapolitiikkaan, sekä myös muiden järjestöjen vaikuttamisedellytyksiin. (Helander 1998, 125.)

Myös Blomin (2018) mukaan elinkeinoelämällä on merkittävä vaikuttajarooli Suomessa. Korporatismi ohjaa merkittävästi suomalaista päätöksentekoa, ja suuret elinkeinoelämän järjestöt käyttävät Suomessa merkittävästi valtaa. Merkittävät korporaatiot käyttävät valtaa esimerkiksi sisäpiirisuhteilla eli tiiviiden henkilösuhteiden avulla. Blomin mukaan korporatismia Suomessa määrittää ajattelutapa, minkä valossa vaikutusvaltaiset järjestöt, korporaatiot, ovat itseasiassa osa

päätöksentekojärjestelmää, eikä niiden vaikutusvaltaa edes pidetä lobbauksena. Suomen hallitus tukee eri korporaatioiden poliittista neuvotteluasemaa esimerkiksi veroeduilla. Korporaatioiden henkilösuhteisiin perustuvaa vaikuttamista edistää entisestään lobbaukseen liittyvien sääntöjen tai normien puuttuminen, ja Blom peräänkuuluttaa Suomesta puuttuvan lobbausrekisterin perustamisen tärkeyttä. (Blom 2018, 3-4.)

KAMU-hankkeen tutkimuksessa mainittiin esimerkiksi identiteettijärjestöksi määriteltyjen sosiaali- ja terveystieteiden vaikuttamisen olevan heikommassa asemassa verrattuna julkisia instituutiota edustaviin, ja työmarkkina- sekä elinkeinoelämän järjestöihin. Tutkimushankkeen loppuraportissa todetaan, että järjestöille on muodostunut uusia vaikuttamistapoja erilaisten uusien sähköisten kanavien kautta, joita ovat esimerkiksi sosiaalisen median kanavat sekä lainvalmisteluun liittyvät verkkopalvelut. Sosiaalisen median kasvaneen roolin lisäksi yleisesti median rooli on yleisesti 2000-luvulla korostunut. Järjestöt julkaisevat aiempaa enemmän mediatiedotteita, ja ovat aktiivisesti yhteydessä toimittajiin. Median ja sähköisten kanavien luomien mahdollisuuksien lisäksi kuitenkin poliittiseen päätöksentekoon ja säädösten valmisteluun vaikuttaminen on selvityksen perusteella järjestöjen tärkeimmäksi koettu vaikuttamismuoto. (Kantola ja Vesa 2016, 70-72.)

Vaikuttamistyössä järjestöt mobilisoivat myös jäsenkuntaa, ja kannustavat heitä vaikuttamaan esimerkiksi yleisönosastokirjoittamisella tai järjestämällä keskustelutilaisuuksia. (Kantola ja Vesa 2016, 16.) Järjestöjen vaikuttamiseen keskittyneen laajan tutkimuksen loppuraportin julkaisemisesta tulee nyt oman tutkimukseni aikaan keväällä 2020 kuluneeksi neljä vuotta, ja tutkimukseni tuloksia voidaan peilata vuoden 2016 tutkimukseen siinä suhteessa, miten KAMU-tutkimuksen loppuraportin suositusten todellinen implementaatio ja vakiintuminen näkyvät haastattelututkimukseni tuloksissa liittyen järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksiin lainvalmistelussa. Esimerkiksi verkkopalvelujen roolia ei vuoden 2016 tutkimuksessa, sekä Vallinin (2015) tutkimuksessa pidetty merkittävänä tai hyödyllisenä vaikuttamisen kanavana, eikä toisaalta lainvalmisteluorganisaation puolella verkkopalveluja koettu merkittävänä tietolähteenä liittyen lainvalmisteluun. (Kantola ja Vesa 2016, 72.) Toisaalta Vallin (2015) toteaa sähköisessä kuulemisessa olevan potentiaalia järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksien kannalta. (Vallin 2015, 72.) Loppuraportissa esitettiin kehitysehdotuksina esimerkiksi järjestöjen tasapuolisen kuulemisen lisäämistä, ja kuulemisen lisäämistä varhaisessa vaiheessa. Myös Vallin toteaa tutkimuksen tuloksissaan tasapuolisen kuulemisen jäävän toteutumatta, ja esimerkiksi merkittävimmäksi vaikuttamistoiminnan kanavaksi koettu työtyhmätyöskentely ei ole tasapuolisesti avoin kaikille järjestötoimijoille. (Kantola ja Vesa

2016, 74-75 ja Vallin 2015, 76.) Kumajan järjestökyselyn perusteella järjestöt haluavat toimia vaikuttajina esimerkiksi sote- ja maakuntauudistuksessa, mutta järjestöt toivovat laajempaa yhteistyötä lakia valmistelevien virkamiehien kanssa. (Kumaja 2020.)

1.3 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusintressini on tuottaa syventävää laadullista tietoa siitä, millainen on järjestöjen rooli suomalaisessa demokraattisessa yhteiskunnassa. Tässä tutkielmassa tausta-asetelemana on se, miten ja millä tavalla sosiaali- ja terveysalan järjestöt saavat oman järjestön, ja sitä kautta järjestön edustaman joukon eli jäsenistön äänen kuuluviin. Olen kiinnostunut siitä, mihin asioihin sosiaali- ja terveysalan potilasjärjestöt 2000-luvulla yrittävät lainsäädännössä vaikuttaa, ja miten järjestöt ovat oman näkemyksensä valossa siinä onnistuneet. Tutkimuksen taustaintressinä on tutkia kolmannen sektorin merkitystä osana suomalaista yhteiskuntaa ja poliittista järjestelmää 2020-luvulla. Järjestöjen vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon lähestyn tässä tutkimuksessa asiantuntijahaastattelun keinoin, koska olen kiinnostunut järjestöjen omasta näkökulmasta vaikuttamisen kontekstissa, ja järjestöjen omat asiantuntijat ovat siten relevantein tutkittavien ryhmä.

Tämän tutkimuksen Tutkimuskysymys on, millä tavoin järjestöt vaikuttavat instituutiotasolla poliittiseen päätöksentekoon. Tässä tutkimuksessa korostuu järjestöjen oma näkökulma, sillä tutkimuksessa haastatellaan järjestöjen edustajia. Laadullisessa tutkimusaiheessa havaintojen teoriapitoisuus, ja tässä aiheessa asiantuntijanäkökulman valinta vaikuttaa olennaisella tavalla asetelemaan ja tuloksiin. (Sarajärvi ja Tuomi 2012, 20.)

Täysin objektiivista tietoa tutkimusaiheestani on hankala saada, koska poliittista vaikuttamista on vaikea mitata suoranaisesti, ja tässä kvalitatiivisessa erityiseen omaan ilmiöön perehtyvässä tutkimuksessa vastaus tutkimuskysymykseen saadaan haastatteleamalla perustelluin rajauksin eri potilasjärjestöjen järjestöasiantuntijoita, jolloin tutkimuksen tuloksissa erityisesti korostuu potilasjärjestöjen asiantuntijoiden oma näkökulma vaikuttamiseen. Tutkimusintressi on rajattu järjestösektorin kattokäsitteen alakategoriaan sosiaali- ja terveysjärjestöihin, ja sen alakategoriaan potilasjärjestöihin ja niiden moninaiseen asiantuntija- ja vaikuttajarooliin suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikuttamisessa on laaja-alaisesti eri kategorioita vaikuttamisen kohteiden ja tavoitteiden suhteen. Tässä tutkielmassa vaikuttaminen on rajattu poliittiseen päätöksentekoon eli

lainvalmisteluun sekä lainsäädäntöinstituutioihin, joista merkittävin on parlamentaarista valtaa käyttävä Eduskunta, sekä Eduskunnassa toimivat valiokunnat.

Tutkimuksen tuloksia voi yleistää järjestöjen, ja eri järjestösektorin eri alakategoriajärjestöjen, erityisesti sosiaali- ja terveysalan ja sen alakategoriaan potilas- ja vammaisjärjestöjen merkitykseen ja vaikuttajarooliin yhteiskunnassa muutenkin. Vaikuttamisen eri teemat ja poliittinen päätöksenteko sekä lainvalmistelu instituutioineen on merkittävä toimijuus demokraattisessa yhteiskunnassa, ja esimerkiksi erityisesti potilasjärjestöjen vaikuttamista lainsäädäntöinstituutioihin Suomessa on tutkittu verrattain vähän. Eduskunnan valiokuntainstituutiot ja muut instituutiot kuinkin käyttävät sekä toimeenpanevat valtaa merkittäväällä tavalla, ja vaikuttavat suomalaisen yhteiskuntapolitiikkaan monin eri tavoin.

1.4 Tutkielman rakenne

Johdantoluvun yksi jälkeen pääluvussa kaksi esittelen tutkielman taustalla olevat kolmannen sektorin ja vaikuttamisen käsitteet sekä lainsäädäntöprosessin ja lainvalmistelun eri vaiheet Suomessa. Esittelen kolmannen sektorin käsitteen ja siihen liittyviä moninaisia tulkintoja, eri nimityksineen kuten kansalaisyhteiskunta, voittoa tavoittelematon sektori ja vapaaehtoissektori, ja tuon esille mitkä tekijät määrittävät eri nimityksiä. Esittelen kolmannen sektorin käsitteen akateemisen historian kautta, ja kuinka kolmatta sektoria määritellään suhteessa julkiseen ja yksityiseen sektoriin, ja mikä tekee kolmannesta sektorista oman erityisen käsitteen. Tuon esille myös kolmanteen sektoriin liittyviä teoriakeskusteluja, joilla selitetään kolmannen sektorin kehittymistä ja nykytilaa suhteessa muihin sektoreihin. Esittelen myös tutkimuksen kannalta spesifimmän osa-alueen, eli sosiaali- ja terveysjärjestöt, sekä niiden erityispiirteitä historiasta 2000-luvulle. Käyn myös läpi sosiaali- ja terveysjärjestöjen viisivaiheisen kehityskaaren, mitä voidaan käyttää luotettavasti kuvaamaan järjestöjen kehityshistoriaa Suomessa.

Luvussa kolme käyn läpi tutkimuksen taustalla olevaa teoreettista viitekehystä, joita ovat kolmannen sektorin ammatillistuminen, professionalisoituminen osana vaikuttamista sekä kolmannen sektorin muuttuva rooli hyvinvointivaltiossa, ja kolmannen sektorin vaikuttajarooli yhteiskunnassa.

Luvussa neljä *tutkimusaineisto ja metodologia* esittelen tutkimusaineiston sekä kuvaan tutkimusaineiston rajaamisprosessin kolmannesta sektorista potilasjärjestöihin. Aineisto ja metodologia -luvussa esitellään tutkimuksessa käytetty metodi, joka on laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Kuvaan luvussa myös tutkimusprosessin etenemistä askel askeleelta tutkimuksen haastateltavien rekrytoinnista itse laadulliseen sisällönanalyysin vaiheeseen. Tässä tutkimuksessa keskityn erityisesti esittelemään teemahaastattelun erityispiirteitä osana asiantuntijahaastattelua. Käyn myös läpi tutkimushaastattelujen sujuvuuteen liittyviä yksityiskohtia niin haastattelun teknisen onnistumisen sekä haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutusprosessin onnistumisen näkökulmasta.

Luvussa viisi esittelen haastatteluaineiston tulokset tutkimukseni teemahaastattelun teemojen näkökulmasta. Esittelen tarkemmin asioita, mitkä määrittävät tutkimuksen kontekstissa olevien sosiaali- ja terveysalan järjestöjen vaikuttamista poliittisiin instituutioihin. Esittelen luvussa sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamista määrittelevät haastatteluaineistossa esille nousseet asiat, sekä pohdin tulosten pohjalta järjestöjen laajempaa roolia hyvinvointivaltion kehittäjänä. Viimeisessä luvun seitsemän esitän tutkimukseni pohjalta löydetyt johtopäätökset järjestöjen vaikuttamistoiminnasta. Tuon myös ilmi tutkimuksessa havaittujen järjestöjen poliittisen vaikuttamisen tutkimuksen lisähuomioiden ja puutteiden vaatimat jatkotutkimustarpeet vaikuttamisen eri teemoista, mistä ei ole tutkittua tietoa riittävästi.

2 Kolmannen sektorin käsite

2.1 Kolmannen sektorin käsite

Esittelen tämän kappaleen alussa kolmannen sektorin käsitteen, ja tuon esille teoreettisia näkökulmia kolmannen sektorin tulkintaan. Seuraavaksi esittelen myös tutkimuksen kannalta olennaisen vaikuttamisen käsitteen, ja lopuksi esittelen suomalaisen lainsäädäntöinstituution tämän tutkimuksen kontekstissa.

Kolmannen sektorin käsitteen melko laaja monimuotoisuus on tarpeen avata tämän tutkimuksen ohella, sillä käsittelen kolmannen sektorin instituutioiden vaikuttamistyötä. Kolmannen sektorin käsitteen historia ulottuu Yhdysvaltoihin 1970-luvulle, jolloin tutkijat alkoivat käyttää käsitettä osana kuvaamaan uutta täydentävää vaihtoehtoa julkiselle ja yksityiselle sektorille. Suomessa kolmannen sektorin käsitettä alettiin käyttää 1990-luvulla. (Grönberg 2018, 6.) Pihlajan (2010) mukaan kolmas sektori on jokseenkin ongelmallista määritellä. Kolmannella sektorilla voidaan tarkoittaa eri asioita, ja kansainvälisessä kirjallisuudessa puhutaan kolmannen sektorin lisäksi esimerkiksi kansalaisyhteiskunnasta, *non governmental*-organisaatioista, yleishyödyllisistä yhteisöistä, vapaaehtoissektorista, tai voittoa tavoittelemattomasta sektorista. Määritelmään voidaan kuitenkin lukea kaikkia käsitteitä yhdistävät keskeiset näkökulmat, mitkä määrittävät kolmatta sektoria universaalisti hyväksyttynä käsitteenä – toiminta on institutionaalisesti vakiintunutta, esimerkiksi järjestön sääntöjen, virallisen rekisteröitymisen sekä rekisteröityneen jäsenyyden kautta. Kolmas sektori on yksityisoikeudellinen toimija, ja siten julkisesta vallasta vapaa toimija. Kolmannen sektorin toiminnalla ei tavoitella taloudellista voittoa, vaikka kolmas sektori tuottaakin rahallista korvausta vastaan palveluja. Kolmannen sektorin toiminta on autonomista, eikä ulkopuolinen taho ohjaa toimintaa, vaan kolmas sektori valvoo itse omaa toimintaansa. Toimintaa ohjaavat siihen osallistuvat ihmiset, jotka ovat toiminnassa mukana vapaaehtoisesti ilman rahallista korvausta. On kuitenkin huomioitava, että professionalisoitumisen myötä myös järjestössä palkkatyössä olevat ohjaavat toimintaa omalla tavallaan. Päätöksenteko järjestöissä on demokraattista, ja siten muistuttaa julkisen sektorin päätöksentekoa, sillä toiminta ohjautuu demokraattiseen äänestämiseen perustuvaan toimintatapaan. (Pihlaja 2010, 21 & Saukkonen 2013, 9.)

Suikkasen (1999) mukaan kolmannen sektorin tulkintaa voidaan määritellä myös sektorin omien arvojen kautta. Kolmannen sektorin arvot löytyvät sen omista periaatteista, joita ovat esimerkiksi

altruismi, myötätunto ja filantrooppisuus. Kolmannen sektorin avainarvoja voidaan pitää erottavana tekijöinä niin yksityisestä sekä julkisesta sektorista. Arvot toimivat myös välittävänä rakenteena yhteiskunnan, yksilön, sekä kolmannen ja muiden sektorien välillä. Suikkasen mukaan kolmas sektori voidaan liittää myös sosiaalitalouden käsitteeseen, millä kuvataan organisaatioita, joiden etusijalla on ihminen itsessään. Kolmas sektori voidaan myös nähdä sektorina, joka ei ole markkinoita eikä julkista sektoria. Kolmatta sektoria ei myöskään hallitse poliittiset tai taloudelliset toimintaperiaatteet vaan toimintaa ohjaa moraaliset säännöt, jotka syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Suikkanen 1999, 46.)

Kansalaisyhteiskuntaan voidaan katsoa kuuluvaksi kaikki julkisen sektorin tehtäviä toteuttavien instituutioiden, ja taloudellista voittoa tavoittelevan yksityissektorin ulkopuoliset instituutiot. Tähän katsotaan kuuluvan esimerkiksi kansalaisjärjestöt, uskonnolliset yhdyskunnat, kirkko, puolueet, ammattiyhdistystoiminta, osuustoiminta, säätiöt ja esimerkiksi vapaa sivistystyö. (Harju 2016.)

Saukkonen (2013) kirjoittaa myös uudesta kolmannesta sektorista osana yhteiskuntaa. Uuden kolmannen sektorin toimintaa määrittää aiemman ”tiukan” kolmannen sektorin määritelmän ulkopuolelle jäävät uudet toimintamallit, jotka eivät täytä julkisen sektorin tai yksityisen sektorin piirteitä. Toisaalta ne eivät myöskään edusta perinteisiä kolmannen sektorin piirteitä. Uuden kolmannen sektorin toimijoiksi voidaan laskea erilaiset hybriditapaukset, joita voidaan tarkoittaa toimijoilla, jotka eivät selkeästi ole julkisen tai yksityisen sektorin toimijoita, mutta toimintaan osallistujien toiminnasta ulospäin suuntautuvan toiminnan aktiivisuuden perusteella toimijat voidaan luokitella kolmannen sektorin toimijoiksi. (Saukkonen 2013, 14-16.)

2.2 Teoreettisia lähestymistapoja kolmanteen sektoriin

Tässä luvussa esittelen kolmatta sektoria kuvaavia teorioita, joita ovat heterogeenisuus tai hajanaisuusteoria, tarjontateoria, luottamusteoria, hyvinvointivaltioteoria, riippuvuusteoria sekä yhteiskunnallisen alkuperän teoria.

Kolmatta sektoria on Suikkasen (1999) mukaan selitetty paljon julkisen sektorin ja yksityisen sektorin epäonnistumisten kautta, ja kolmas sektori on vastaus muiden sektorien epäonnistumiselle.

Julkinen tai yksityinen sektori eivät kykene korjaamaan ongelmakohtia, jolloin puutteista nousee tarpeita, joihin kolmas sektori vastaa. (Suikkanen 1999, 53.) Kolmannen sektorin teoreettiset selitysmallit voidaan jakaa mikro- ja makroteorioihin. Mikroteorioilla selitetään yksittäisen ihmisen ja kolmannen sektorin välisiä suhteita, kolmannen sektorin sisäistä rakennetta sekä kolmannen sektorin organisaatioiden välisiä keskinäisiä suhteita. Makroteoriat liittyvät yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin, ja makroteoriat selittävät kolmannen sektorin syntyä ja toimintaa muun yhteiskunnan toiminnan kautta. Helander (1998) ja Saarinen (2006) esittelevät Lester Salamonin ja Helmut Anheierin vuonna 1996 esittelemiin makroteorioihin, joilla järjestösektorin olemassaolon kokoa ja luonnetta voidaan yhteiskunnassa selittää: Heterogeenisuusteoria (Saarinen (2006) käyttää hajanaisuusteoria -nimitystä), tarjontapuolenteoria, luottamusteoria, hyvinvointivaltioteoria, riippuvuusteoria ja yhteiskunnallisen alkuperän teoria. (Helander 1998, 108-109.)

Heterogeenisuus (tai hajanaisuusteorian) mukaan kolmannen sektorin olemassaolo on seurausta julkisen sektorin epäonnistumisesta, ja teoria nojaa alun perin klassiseen kansantaloustieteeseen, ja sen vuoksi en tässä yhteiskuntatieteellisessä tutkimustekstissä syvenny merkittävämmiin tähän teoriaan, vaan keskityn enemmän yhteiskunta- ja politiikkatieteen teoriakeskusteluihin. Teoriasta voidaan käyttää nimitystä julkisen sektorin epäonnistumisteoria, sillä teoriassa yhdistyy niin markkinoiden kuin julkisen sektorin epäonnistuminen tuottaa hyvinvointia. Teorian mukaan esimerkiksi kolmas sektori on yhteiskunnassa sitä merkittävämpi, mitä enemmän väestö on eriytynyt, ja hajanaisen väestön takia julkinen sektori ei kykene tyydyttämään kansalaisten tarpeita, jolloin muodostuu tarve epäviralliselle sektorille. (Helander 1998, 110 & Saarinen 2006, 528.)

Tarjonta tai tarjontapuolen teorian mukaan kolmannen sektorin kehittymisen edellytyksiin kuuluu esimerkiksi ideologiset ja uskonnolliset ulottuvuudet. Teorian mukaan motiivi vapaaehtoistoimintaan ei synny sattumalta, vaan motivaatio vapaaehtoistoimintaan pohjautuu perin esimerkiksi uskonnolliseen vakaumukseen tai ideologiaan. Teorian mukaan eri intressi- ja eturyhmien välinen kilpailu johtaa kolmannen sektorin organisaatioiden perustamiseen. Eturyhmien välinen kilpailun kasvattaa teorian mukaan kolmannen sektorin kokoa, ja mitä suurempi eturyhmien välinen kilpailu on, sitä suurempi myös kolmas sektori on.

Luottamusteorian mukaan kolmas sektori nähdään luotettavampana palveluntarjoajana verrattuna julkiseen tai yksityiseen sektoriin. Luottamuksen myötä kansalaiset valitsevat mieluummin

kolmannen sektorin palveluita, ja kolmannen sektorin organisaatiot yleistyvät palvelujen tuottajina. Teoriaan sisältyy esimerkiksi oletus siitä, että jos luottamus yksityiseen yritystoimintaan on yhteiskunnassa suuri, on kolmas sektori silloin pieni. Sen sijaan, jos luottamus markkinoihin on matala, on todennäköisyys suurempi sille, että kolmatta sektoria rahoitetaan esimerkiksi palvelujen myynnistä saatavilla tuloilla sekä jäsenmaksuilla.

Hyvinvointivaltioteorian mukaan kolmas sektori on esimoderni vaihe yhteiskunnassa, ja sektorin tehtävänä on ennen hyvinvointivaltion kehittymistä huolehtia erityisryhmien, kuten vanhuksien lasten ja vammautuneiden tarpeista. Hyvinvointivaltion laajentuessa ja kehittyessä palvelut kattavat myös erityisryhmät, jolloin tarve kolmannen sektorin olemassaololle vähenee. Teorian mukaan hyvä talouskehitys ja modernisaatio johtaa laajaan hyvinvointivaltioon, ja sitä kautta valtio takaa kansalaisten hyvinvoinnin, jolloin tarve kolmannen sektorin olemassaololle on vähäinen.

Riippuvuusteorian mukaan kolmannen sektorin rahoituspohja on epävarmalla pohjalla. Teorian mukaan kolmas sektori lopulta epäonnistuu toiminnassaan, jos sillä ei ole riittävästi varoja omaan toimintaan. Riippuvuusteoriassa lähtökohtana on kolmannen sektorin välttämätön yhteistyö julkisen sektorin kanssa, koska julkinen sektori on tärkeä kolmannen sektorin rahoittaja. Teorian mukaan, mikäli kolmas sektori haluaa kasvaa, sen on lähennyttävä entistä enemmän julkista sektoria, jolloin yhteistyö, ja samoin molemminpuolinen riippuvuussuhde julkiseen sektoriin lisääntyy. Teorian mukaan kolmas sektori ei kuitenkaan ole kilpailija julkisen sektorin kanssa, vaan riippuvuussuhdetta voidaan selittää kumpaakin sektoria hyödyttävällä yhteistyöllä, sillä kolmas sektori esimerkiksi tuottaa tai täydentää julkisen sektorin rahoittamana julkisia hyvinvointipalveluja. Toisaalta järjestöt tarjoavat erityisasiantuntijuutta ja muita erityispiirteitä julkisen sektorin hyödyksi.

Yhteiskunnallisen alkuperän teorian mukaan kolmannen sektorin olemassaoloa ei voida selittää yksinkertaisilla syy-seuraussuhteilla, vaan kolmannen sektorin syntyminen on useasta eri historiallisesta ja poliittisesta ilmiöstä sekä toimijoiden välisistä suhteista syntynyt instituutio. Yhteiskunnallinen kehitys on muodostanut valtioihin erilaisia hyvinvointivaltion hallintomalleja ja hallintatyylejä, mitkä voidaan jakaa Helanderin (1998) mukaan liberaaliin, korporatistiseen, sosiaalidemokraattiseen ja statistiseen, tai valtiokeskeiseen (Saarinen 2006) malliin tai regiimiin. (Helander 1998, 110 & Saarinen 2006, 528-529).

Kolmannen sektorin rooli yhteiskunnassa on suhteessa hyvinvointivaltioregiimeihin. Liberaali regiimi edustaa Anglosaksista, erityisesti Pohjois-Amerikassa olevaa hyvinvointimallia, jossa kolmannen sektorin rooli hyvinvointipalveluissa suuri, ja julkisen sektorin rooli on vastaavasti pieni. Liberaalin regiimiin vastakohtana pidetään Sosiaalidemokraattista tai Universaalia hyvinvointivaltiota, jota edustaa ”perinteisesti” Pohjoismaat, ja siinä julkisen sektorin rooli on suuri, mutta kolmannen sektorin rooli on pieni. Selander (2018) kiinnittää teorian sisältämissä oletuksissa huomion siihen, että laajan hyvinvointivaltion Pohjoismaissa kolmas sektori esitetään yhteiskunnallisen alkuperän teoriassa pienenä, koska teorian oletuksissa huomioidaan kolmannen sektorin työntekijöiden määrä, huomioimatta esimerkiksi Suomessa vilkasta yhdistystoimintaa. (Selander 2018, 18.)

Korporatistisella hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan Saksaa ja Länsi-Euroopan valtioita, ja sitä määrittää suuri kolmas sektori sekä suuret julkiset menot. Statistinen malli viittaa esimerkiksi Japaniin, jossa kolmas sektori on pieni, ja myös julkisen sektorin rooli hyvinvointipalveluissa on pieni.

Kolmannen sektorin roolin historiallista kehitystä on selitetty eri yhteiskunta- ja sosioekonomisten luokkien välisillä suhteilla, sekä valtion ja kansalaisyhteiskunnan välisillä suhteilla. Anglosaksisissa maissa ei historiallisesti muodostunut omistavaa eliittiä tai työväenliikettä, vaan valta on ollut keskiluokalla. Verovaroin rahoitettaville palveluille ei noussut koskaan yhteiskunnallista kysyntää tai kannatusta. Tämän takia julkisen sektorin rooli on jäänyt pieneksi, ja sen sijaan vapaaehtoisuuteen ja hyväntekeväisyyteen perustuvat ratkaisut ovat saaneet kannatusta, ja kolmas sektori on kasvanut merkittäväksi, ja myös palkkatyön rooli on palvelutuotannon myötä kasvanut suureksi. Liberaalin regiimin vastakohtana on pidetty pohjoismaista sosiaalidemokraattista tai universaalia hyvinvointimallia, jossa työväenliikkeen sosiaalisten uudistusten vaatimuksilla oli 1800 – ja 1900-luvulla merkittävä rooli hyvinvointivaltion kehittämisessä. Työväenliikkeen ajama universaali laaja hyvinvointivaltio on johtanut julkisen sektorin merkittävää rooliin hyvinvointipalveluiden tuotannossa, ja kolmannen sektorin rooli on jäänyt pieneksi. Kolmannen sektorin toimijat omaksuivat kuitenkin valtion toiminnasta hierarkkisen rakenteen ja virallisen toiminnan luonteen, joita määrittää esimerkiksi jäsenyys ja rekisteröityminen viralliseksi järjestöksi. Virallinen luonne on edesauttanut kolmannen sektorin ja julkisen sektorin aktiivista yhteistyötä sekä vuoropuhelua yhteiskunnassa. Kolmas sektori on Pohjoismaissa muodostunut kuitenkin merkittäväksi edunvalvojiksi sekä vapaa-ajan toiminnan järjestäjäksi vapaaehtoisten voimin. (Selander 2018, 17-23).

2.3 Vaikuttaminen ja lobbaus käsitteenä

Tutkimuksen taustalla keskeinen käsite on vaikuttamisen käsite. Käsite voidaan ymmärtää monella eri nimityksellä. Vaikuttaminen (tai lobbaus) on käsitteenä ja käsitteestä perustuvana ammattina vanha sekä moniulotteinen. Käsitteen merkitys on muuttunut vuosisatojen aikana. Alun perin sana lobbaus juontaa juurensa englannin kielen sanaan *lobby*, jolla viitataan 1700-luvulla Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa parlamentin käytävällä päättäviä politiikkoja kohtaan tehdyllä vaikuttamistyöllä, *lobbauksella*. (Jaatinen 2003, 13.)

Suomessa lobbausta ei ole virallisesti määritelty, ja esimerkiksi Blomin (2018) mukaan tarkan virallisen määritelmän puutteen takia lobbauksen roolia osana poliittista päätöksentekoa on hankala tarkastella Suomessa. OECD:n mukaan lobbauksen tarkka määritelmän rajaaminen ja lobbauksen sääntely on merkittävässä roolissa osana päätöksenteon avoimuutta. Lobbauksella voidaan nähdä olevan merkittävä yhteys myös siihen, miten kansalaiset luottavat kansallisiin hallituksiin. OECD on myös suosittanut rekisterin perustamista henkilöistä, jotka ammattimaisesti lobbaavat poliittista päätöksentekoa. Esimerkiksi Euroopan Unionissa ja Yhdysvalloissa lobbauksen käsitteelle on määritelty tarkka kuvaus. (Blom 2018, 282-283.)

Euroopan komissio on määritellyt vuonna 2006 EU-tason lobbauksen seuraavalla tavalla:

[...] lobbauksella tarkoitetaan -- kaikkea toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan Euroopan unionin politiikan muotoutumiseen ja toimielinten päätöksentekoon. Lobbajilla tarkoitetaan tällaista toimintaa harjoittavia henkilöitä, joita toimii erilaisissa organisaatioissa, kuten yhteiskuntasuhteiden parissa työskentelevissä konsulttitoimistoissa, lakiasiantomistoissa, kansalaisjärjestöissä, ajatushautomioissa, yritysten omissa lobbausyksiköissä ja ammattiyhdistyksissä. (Euroopan komissio, 2006: 4.) [...]

Euroopan unionin lobbauksen määritelmässä korostetaan myös lobbaajien antavan tärkeää tietoa päätöksenteon tueksi, ja tietyille edunvalvontaorganisaatioille voidaan myös antaa myös rahallista tukea:

[...] Lobbaajat voivat tuoda EU:n toimielinten tietoon tärkeitä näkökohtia. Joissain tapauksissa EU antaa rahallista tukea varmistuakseen siitä, että joidenkin eturyhmien näkökannat pääsevät esiin unionin tasolla. Tämä koskee esimerkiksi kuluttajien ja vammaisten kansalaisten etuja ja ympäristönäkökohtia. (Euroopan komissio 2006, 4.) [...]

Vaikuttamisella tai lobbauksella voidaan tarkoittaa yksinkertaisesti esimerkiksi vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon tietyn ryhmän intressien mukaisesti. (Väkeväinen 2016, 9.) Lobbies voi olla esimerkiksi viestintää ja yhteiskunnan eri ryhmien välistä tiedonvaihtoa. Vaikuttamista tai vuoropuhelua ovat erilaiset viestinnän keinot, kuten henkilökohtaiset tapaamiset, neuvottelut, asiantuntijaesitykset, tiedotustilaisuudet sekä erilaiset kansalaisille suunnatut kampanjat. Jaatisen (2003) mukaan viime vuosina lobbies on lisääntyvissä määrin muuttunut perinteisestä suhdetoiminnasta tiedonvaihdoksi asiantuntijoiden ja päättäjien välillä. Jaatinen korostaa, että nopeasti muuttuvassa ja monimutkaistuvassa maailmassa kukaan ei voi olla kaikkien alojen asiantuntija, ja järkevien päätösten tekeminen on hankalaa ilman riittävää tiedontarjontaa. Jaatisen (2003) mukaan lobbies tulisi nähdä ”neutraalisti yhtenä demokraattisen järjestelmän vaikuttamismuotona” (Jaatinen 2003, 14.) Jaatinen korostaa lobbiesin lähestymistavan positiivisen tai negatiivisen tendenssin muodostuvan vaikuttamistyötä tekevän ammattilaisen omista eettisistä valinnoista. (Jaatinen 2003, 13-14.) Blomin (2018) mukaan ammattimaista poliittista lobbiesia on esimerkiksi asioiden valmistelu ennakkoon huolellisesti, sekä asioiden tutkiminen ja kartoittaminen. Ammattimaisessa lobbiesissa myös luottamukselliset taustakeskustelut sekä rehellisyys asian suhteen ovat tärkeitä ominaisuuksia. (Blom 2018, 282) Nykyään lobbiesista käytetään aiheen moninaisten merkitysten myötä suomen kielessä myös käsitettä vaikuttajaviestintää. Suomessa vaikuttamista ei ole säädelty merkittävästi verrattuna muihin Euroopan maihin, ja poliittikoihin on mahdollista saada yhteys helposti. (Väkeväinen 2016, 9.)

Tiedon tuottamisen, ja eri näkökulmien esille tuominen esimerkiksi päätöksentekoon on lobbiesin yhteiskunnallinen tehtävä, ja tämän näkökulman valossa lobbiesin ja vaikuttamistyön negatiivinen leima on vähentynyt. Vaikuttaminen on myös keskeinen osa demokraattista yhteiskuntajärjestelmää, ja lobbiesin sisältämät asiat löytyvät myös politiikan termin määritelmästä. Poliittikka on Herkmanin (2011) mukaan järjestelmällistä toimintaa, jossa politiikkaan osallistuu instituutioiden lisäksi myös muut yhteiskunnalliset toimijat, kuten esimerkiksi kansalaisjärjestöt. (Herkman 2011, 16.) Väkeväinen (2016) tuo esille kansalaisjärjestöjen vaikuttamistyön merkittävyyden yrityslobbiesin rinnalla, sillä perinteinen ajatus on, että yritykset ovat voimakkaampia lobbiesia parempien taloudellisten resurssien vuoksi. Väkeväisen mukaan tutkimustulokset eivät tue tätä uskomusta, sillä vaikuttamistoiminnan resurssija tärkeämpää on se, mitä vaikuttamisella itsessään tavoitellaan. (Väkeväinen 2016, 13.) Väkeväisen väittämän luotettava arviointi suomalaisen yhteiskunnan vaikuttamiskentällä vaatii laajempaa vertailevaa tutkimusta vaikuttamisesta ja sen

resurssoinnista, sekä miten eri sektorit onnistuvat *Ad hoc*- tyyliä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin.

Tehokasta vaikuttamistyötä määrittää Väkeväinen (2016) mukaan kolme keskeistä asiaa. Vaikuttajan täytyy tuntea eri ulottuvuuksineen itse asia, johon vaikutetaan sekä päätöksentekoprosessi. Vaikuttajan täytyy myös tietää tai tuntea päätöksentekoon vaikuttavat henkilöt. Vaikuttamisessa etujärjestöillä voidaan nähdä olevan kolme erilaista vaikuttavan viestinnän keinoa: Kaupankäynti, perustelu ja myötämielisyys. Kaupankäynnin tai tinkimisen keinolla tarkoitetaan vaikuttamistyössä resurssien vaihtamista itselle hyödyllisiin etuihin, ja perustelun, eli argumentoinnin keinoa hyödyntävät keskittyvät argumentoimaan, ja ajamaan eturyhmälle tärkeitä poliittisia sisältöjä. Argumentointiin perustuvalla vaikuttamisella tyypillisesti tavoitellaan asioiden muuttumista johonkin suuntaan. Kaupankäynnin keinoilla tavoitellaan enemmän *status quo*- tilannetta, mikä voi olla nykytilanteen säilyttäminen ennallaan, tai poliittisesti epätoivotun asian etenemisen estäminen. (Väkeväinen 2016, 12-13.)

Lobbaaminen voidaan jakaa suoraan ja ulkoiseen vaikuttamiseen. Suoralla vaikuttamisella tarkoitetaan suoraa yhteydenpitoa poliittisiin päättäjiin, jolloin vaikutetaan poliittisen instituution jo valmiiksi agendalistalla oleviin asioihin. Suoran vaikuttamisen tavoitteena on saada poliittisten päättäjien tuki halutulle asialle. Epäsuoralla vaikuttamisella tarkoitetaan julkisuudessa vaikuttamista, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi käyttämällä informaatiostrategiaa, missä hyödynnetään esimerkiksi mediastrategiaa olemalla yhteydessä toimittajiin hankkimalla halutulle asialle julkisuutta mediajulkisuuden kautta. Mobilisointi- ja protestointistrategian keinoin voidaan osallistaa kansalaisia vaikuttamaan asioihin. Laajan kansalaisosallistamisen keinoin voidaan myös saavuttaa merkittävää mediahuomioita, minkä ansiosta päättäjät saadaan kiinnostumaan asiasta. (Väkeväinen 2016, 12.)

2.4 Vaikuttamistoiminta Suomessa

Blomin (2018) mukaan Suomessa toimivat lobbarit voidaan määritellä kuuteen eri typologiaan lobbausroolin perusteella: *Asiantuntijat, luotetut, palkkasuhteiset, sopimussuhteiset, toimeksiantajat, sekä vapaaehtoiset lobbarit*. Asiantuntijalobbarilla tarkoitetaan henkilöä, joka profiloituu vaikuttajaksi oman erityisasiantuntemuksensa kautta, ja Blomin mukaan Suomessa samat

asiantuntijat valikoituvat erittäin usein myös poliittisen päätöksenteon kuultavaksi. Asiantuntijoiden valinta perustuu Suomessa useimmiten poliittisiin preferensseihin, ja taustalla on usein politiikkaan sopiva viiteryhmä tai edunvalvontajärjestö, jota asiantuntija myös edustaa. Luotetuilla lobbareilla tarkoitetaan vaikutusvaltaisia henkilöitä, jotka oman vaikutusvaltaisen asemansa takia saavat äänensä kuuluviin esimerkiksi Valtioneuvostossa tai Eduskunnassa. Tyypillinen luotettu henkilö voi olla esimerkiksi poliittisen puolueen johtoasemassa oleva henkilö. Suurin luotettujen henkilöiden ryhmä Suomessa ovat poliittiset erityisavustajat ja poliittiset sihteerit. Palkkasuhteiset lobbarit ovat Blomin mukaan tärkein lobbareiden ryhmä. Palkatut lobbarit tekevät poliittista lobbausta päätyönään jonkun organisaation, esimerkiksi järjestön eduksi, ja heidän tehtäviinsä kuuluu esimerkiksi sidosryhmäyhteistyö, yhteiskuntasuhteiden hoitaminen ja viestintä. Sopimussuhteiset lobbarit ovat kasvava vaikuttajien ryhmä. Asianajajat ja viestinnän konsultit ovat esimerkiksi sopimussuhteen kautta lobbareita, joiden lobbaustendenssi ilmenee toimeksiannoissa, mitkä voivat sisältää esimerkiksi poliittista suunnittelua sekä vaikuttamista.

Toimeksiantajat ovat merkittävä lobbareiden joukko, joita ovat esimerkiksi yritysten toimitusjohtajat tai järjestöjohtajat, joilla on vastuu liiketoiminnan tai yhteiskuntapoliittisen toiminnan päätavoitteista. Heidän päätehtävänsä on asemansa myötä päättää lobbauksen tavoitteista, ja siten he antavat toimeksiannon poliittiseen lobbaukseen. Määrällisesti suurimman lobbareiden ryhmän Suomessa muodostavat vapaaehtoiset lobbarit, joita voivat olla eri järjestöjen edustajat. Heidän tavoitteensa kumpuavat tyypillisesti esimerkiksi henkilökohtaisesta vakaumuksesta, ja esimerkiksi taloudelliset intressit eivät merkittävällä tavalla määritä lobbaustoiminnan tavoitteita. (Blom 2018, 289-292.)

Suomessa vaikuttajaviestintä kohdistuu perinteisesti ja relevantisti politiikan perinteisen määritelmän kontekstissa esimerkiksi virkamiehiin ja poliittisiin päättäjiin. Väkeväinen (2016) esittelee tuloksia Pro Comin taloustutkimuksen kyselystä (2014), minkä perusteella vaikuttajaviestinnän ammattilaiset käyttävät useita viestinnän keinoja. Selkeästi suosituin vaikuttamisen tapa on kyselyn tulosten valossa suora kontakti poliittisiin päättäjiin (75 % vastanneista), ja muita suosittuja vaikuttamisen keinoja ovat yhteydessä oleminen sidosryhmiin, sekä kirjallisen vaikuttamismateriaalin tuottaminen. Sosiaalisen median rooli viestinnässä oli viitatussa tutkimuksessa vain prosentin luokkaa, mutta kyselyn tuloksista on tällä hetkellä vuonna 2020 jo viisi vuotta, ja sosiaalisen median käyttäjämäärät ovat kasvaneet merkittävästi. (Väkeväinen 2016, 14.) Omalla tutkimuksellani on tarkoitus tuottaa vertailevaa tietoa aiemman vaikuttamiseen liittyvän tutkimuksen päälle, ja oman tutkimukseni

tuloksia voi jossain määrin verrata esimerkiksi edellä mainitun Pro Comin kyselytutkimuksen tuloksiin siinä mielessä, onko vaikuttamisen kanavat ja niiden painoarvo missä määrin muuttunut viime vuosien varrella.

2.5 Lainsäädäntö tutkimuskohteena

Lainvalmistelu alkaa lakialoitteesta, joka voi olla esimerkiksi kansalaisaloite, hallitusohjelman kirjaus tietystä laista tai esimerkiksi EU-säädös, mikä vaatii lakimuutoksen. Lakialoite voi tulla myös vaikutusten seurannan tai lainsäädännön täytäntöönpanon pohjalta myös ministerin tai ministeriön esittämänä. (Eduskunta a.)

Perustuslakiin pohjaten Suomessa lainsäädäntövaltaa käyttää Eduskunta. Lainvalmistelu tapahtuu hajautetun valmistelumallin mukaisesti siten, että jokainen ministeriö vastaa itsenäisesti omaan hallinnonalaan liittyvien lakien valmistelutyön. Suomessa pääministeri johtaa valtioneuvoston kansliaa ja 11 eri ministeriötä, joiden toimialat on kirjattu valtioneuvoston ohjesääntöön, ja ministeriön tehtävät perustuvat annettuihin asetuksiin. (Valtioneuvosto ja Niemivuo, 2002: 75)

Lainvalmistelu voidaan erotella lainvalmistelu.finlex.fi -sivuston perusteella seitsemään eri vaiheeseen. 1. Lakialoite 2. Perusvalmistelu 3. Lausuntomenettely 4. Jatkovalmistelu 5. Valtioneuvostokäsittely 6. Hallituksen esityksen eduskuntakäsittely 7. Lain vahvistaminen, julkaiseminen ja voimaantulo. Lain vahvistamisen jälkeen tapahtuu lain täytäntöönpano ja seuranta. Julkinen hallinto vastaa lain käytännön soveltamisesta ja toimeenpanemisesta sekä lain seurannasta. Tässä tutkimuksessa keskityn potilasjärjestöjen vaikuttajarooliin lainsäädännössä erityisesti sen alkuvaiheessa ja lopputuloksen kannalta. Omat intressini vaikuttamisen tutkimuksessa keskittyvät Finlex -sivustolla mainittuihin lainvalmistelun alkuvaiheisiin 1-3, eli aloitteisiin, valmisteluun sekä lausuntovaiheeseen. Alkuvaiheessa lain varsinainen sisältö hakee vielä paikkaansa, ja eri toimijat voivat tässä vaiheessa vaikuttaa lainsäädäntöön esimerkiksi lausunnoilla sekä valiokuntakuulemisilla. Esimerkiksi eri sidosryhmät voivat vaikuttaa lausunnoilla lain sisältöön lainvalmistelun vaiheessa 2 (perusvalmistelu). Lausuntomenettely -vaiheessa pyydetään kirjallisia lausuntoja lain kannalta olennaisten sidosryhmiltä, esimerkiksi järjestöiltä, joiden on pyydettyäessä mahdollista päästä antamaan laista virallinen lausunto. (Finlex).

2.6 Eduskunnan valiokunnat ja asiantuntijakuuleminen valiokuntatyöskentelyssä

Vuorelan (2016) mukaan Eduskunta on jakautunut työnsä tehostamiseksi erikoisvaliokuntiin. Valiokuntien kokoonpanot vastaavat eduskunnassa olevien puolueiden voimasuhteita. Valiokuntatyöskentelyssä kansanedustajat voivat tutustua lakiehdotuksiin yksityiskohtaisemmin ja muodostaa niistä perustellun näkemyksen. Suomen Eduskunnan päätökset valmistellaan 15 pysyvässä valiokunnassa, ja jokainen valiokunta käsittelee sitä vastaavan ministeriön hallinnonalaan kuuluvia asioita. Erikoisvaliokuntien tehtävänä on käsitellä asioita valmistelevasti valiokuntien toimialajaon mukaisesti, ja laatia täysistuntoa varten lausuntoja. Valiokuntien käsittelyyn tulee esimerkiksi hallituksen esitykset, valtion talousarvio, ja esimerkiksi valtioneuvoston selonteot ja kertomukset sekä esimerkiksi kansanedustajien ja kansalaisaloitteiden lakiesitykset. Erikoisvaliokunnan laatima mietintö toimii päätöksenteon pohjana Eduskunnan täysistunnossa ja muiden valiokuntien työssä tarvittaessa. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta käsittelee esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa, terveydenhuollon maksuja, eläkelainsäädäntöä, terveydenhuollon asiakasmaksuja ja ympäristöterveydenhuoltoa. Valiokuntatyöskentelyllä tavoitellaan kustannustehokkuuden lisäksi objektiiviseen tietoon perustuvan päätöksenteon tavoitetta. Valiokunnat ovat merkittäviä lainsäädännöllisen ja poliittisen vallan käyttäjiä. Valiokunta voi kannanotoillaan osallistua valtioneuvoston toimintaan sekä ohjata merkittävästi valtioneuvoston toimintaa. Esimerkiksi tiedonhankintakannanotossa valtioneuvosto saa valiokunnalta pyynnön hankkia enemmän tietoa tukemaan lainsäädäntötyötä. Kehittämiskannanotoilla valiokunta ottaa kantaa lainsäädännön kehittämiskohteisiin sekä ongelmiin. Vuorela (2016) huomauttaa, että Suomessa valiokuntiin liittyvää tutkimustietoa on yllättävän vähän valiokuntien varsin merkittävän poliittisen ja lainsäädännöllisen vallankäyttäjäroolin kontekstissa. (Eduskunta b. ja Vuorela 2016, 184-185; 190.)

Lainvalmistelun kehittämisessä yksi pääteemoista on ollut sidosryhmien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen. Erilaisia, kestoaltaan eripituisia lainvalmistelun kehittämishankkeita on toteutettu vuosikymmenien aikana useita, mutta kehittämishankkeissa vaikutusten arviointi sekä sääntelykeinojen arviointi on saanut enemmän huomiota, ja Vallin (2015) kirjoittaa sidosryhmien osallistumisen lainvalmisteluun jääneen marginaalisemmaksi ilmiöksi 2015 vuoteen nähden edellisen kolmen kymmenen vuoden aikana. 2000-luvulla sidosryhmien kuulemisen

kehittäminen on saanut aiempia vuosikymmeniä merkittävemmän roolin, ja Vallinin mukaan kolmannen sektorin rooli säädösvalmistelussa on saanut enenevässä määrin huomiota niin tutkimuskirjallisuudessa sekä politiikassa. (Vallin 2015, 19-20.)

Kuulemisella parannetaan luottamusta demokraattiseen päätöksentekoon, ja kuuleminen vahvistaa kansalaisoikeuksia sekä poliittisia oikeuksia. (Finlex, 2020). Kuulemisella tarkoitetaan näkemysten, kokemusten ja tiedon hankkimista keskeisiltä sidosryhmiltä. Asiantuntijat, aiheesta tutkittua tietoa tuottaneet toimijat sekä sidosryhmät voivat myös osallistua säädösten valmisteluun, tai heidän näkemyksiään kuullaan esimerkiksi kuulemistilaisuuksissa, keskustelufoorumeissa tai lausuntokierroksilla. Sidosryhmiä voidaan kuulla myös sähköiseksi sähköisten kyselyiden tai esimerkiksi otakantaa.fi ja lausuntopalvelu.fi -verkkosivujen kautta. Lainvalmistelussa sidosryhmiä ovat esimerkiksi asiantuntijat, järjestöt, kansalaiset, yritykset ja viranomaiset. Kuulemisella tavoitellaan säädösvalmistelun avoimuutta ja hyvää laatua. Kuulemisella säädösvalmistelijat ja päätöksentekijät saavat monipuolista tietoa ja eri näkemyksiä asiaan liittyen. Sidosryhmien kuulemista ohjaa Valtioneuvoston periaatepäätös, ja tällä hetkellä on voimassa vuonna 2016 annettu ohje. Kuulemisessa tulee noudattaa säädöksiä, joita on annettu koskien säädösvalmistelun avoimuutta, viranomaistoiminnan julkisuutta, perustuslakia ja kielilakia. (Oikeusministeriö, 2020.) Harvoissa tapauksissa lausunnot voidaan jättää säädösehdotuksesta pyytämättä, mutta asia on perusteltava asetuksen esittelymuistiossa. Asian vähäinen merkitys voi olla esimerkiksi peruste jättää kirjalliset lausunnot pyytämättä (Finlex.)

Asiantuntijoiden kuuleminen muodostaa keskeisen osan valiokuntien työstä ja Eduskunnan mukaan *''näin eri sidosryhmät pääsevät suoraan vaikuttamaan päätöksentekoon ja eduskunnan päätösten sisältöön''* (Eduskunta b.). Valiokunta muodostaa oman kantansa asiaan asiantuntijakuulemisen perusteella, laatii kannastaan mietinnön, ja lopullisen lausunnon päätöksentekoa varten. (Eduskunta b.) Eduskunnan kanslian valiokuntaoppaan mukaan *''Asiantuntijamenettelyn tarkoituksena on tuottaa tosiasiatietoa päätöksenteolle, turvata sen hyväksyttävyyden, pätevyys ja legitimiisyys sekä myös luoda perusteita poliittisille kompromisseille''*. Asiantuntijakuulemisessa kuullaan esimerkiksi ministeriön edustajaa, asiaa tuntevaa asiantuntijaa, tai virastojen sekä kansalaisjärjestön edustajaa, jotka toimialansa kautta tuntevat aihetta tarkemmin. (Eduskunnan kanslia.) Eduskunnan kanslian valiokuntaoppaan mukaan asiantuntijakuulemisessa tulee pyrkiä riittävään monipuoliseen ja tasavertaiseen tiedonhankintaan. Asiantuntijakuuleminen toteutetaan joko kutsumalla asiantuntija

valiokunnan kokoukseen, tai häneltä pyydetään valiokunnan käyttöön kirjallinen lausunto käsiteltävästä asiasta (Eduskunnan kanslia 2015, 91-92.) Valiokunta voi esittää ehdotetun asian (kuten lain) hyväksymistä sellaisenaan, esittää siihen muutoksia tai ehdottaa sen hylkäämistä. Vaalien jälkeen valiokuntien valitseminen on eduskunnan ensimmäisiä tehtäviä, sillä ilman valiokuntaa minkään asioiden käsittely ei etene. (Eduskunta b.)

Asiantuntijoiden valitsemisprosessista on vähän tutkimustietoa. Hollin ja Saaren (2009) mukaan asiantuntijoiden valintaprosessista on hyvin vähän mitään muodollisia säädöksiä, ja esimerkiksi valiokuntaoppaan ohje asiantuntijakuulemisesta ei tosiasiallisesti sido valiokuntaa käyttämään asiantuntijakuulemista. (Holli & Saari 2009, 45.) Hollin ja Saaren mukaan valiokuntien asiantuntijoiden valintaprosessiin liittyy neljä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa kootaan ”peruslista” tarvittavista asiantuntijoista, seuraavassa vaiheessa asiantuntijalista täydennetään kansanedustajien omien toiveiden sekä preferenssien perusteella. Kolmannessa vaiheessa asiantuntijalista täydennetään, mikäli valiokuntakuulemisissa ilmenee puutteita esiin tuotujen näkökohtien ja lakiesityksessä havaittujen puutteiden perusteella. Neljännessä vaiheessa asiantuntijoita voidaan täydentää esimerkiksi etujärjestön oman aktiivisen yhteydenoton tuloksena. (Holli & Saari 2009, 47.)

Holli ja Saari huomauttavat myös tutkimustuloksissaan asiantuntijakuulemisessa tapahtuvan vakiintumista ja ”jatkuvuuden periaatetta. Aiemmin kuultua asiantuntijaa kuullaan myöhemmin uudestaan, jolloin yksittäisen asiantuntijan mahdollisuudet tulla kuulluksi voivat jatkua vuodesta toiseen, siten ettei asiantuntijuutta välttämättä täydennetä vaihtoehtoisilla asiantuntijoilla. Saman asiantuntijan kuulemista määrittää myös tietynlainen kansanedustajan oppimisprosessi siten, että edustaja perustaa aiheeseen liittyvän tietonsa sen tiedon varaan, mitä kuultavalta asiantuntijalta saadaan. Voimakas yksipuolinen kasautuminen voi johtaa erilaisiin kognitiivisiin vinoumiin pitkällä aikavälillä, ja sitä kautta kasautuminen vaikuttaa epäsuorasti myös lainsäädäntöön, koska edustajalle tarjottu mahdollinen yksipuolinen informaatio vaikuttaa edustajan subjektiivisiin valintoihin päätöksentekotilanteessa. Kuulemismahdollisuudet kasautuvat usein samoille toimijoille, sekä isommille keskusjärjestöille, jolloin asiantuntijakuuleminen marginalisoi useita ryhmiä valiokuntakuulemisen ulkopuolelle. Poliittiset päättäjät voivat esittää vapaasti toiveitaan siitä, millaisia asiantuntijoita valiokunnassa kuullaan, ja Hollin ja Saaren mukaan toiveet otetaan

”kansanedustajien esittämät toiveet kuultavista otetaan lähes poikkeuksetta huomioon”. (Holli & Saari 2009, 48; 51-52.)

Myös asiantuntijan ajallinen tehokkuus paikan päällä ollessaan kuultavana sekä selkeä viestintä vaikuttaa tutkimusten mukaan asiantuntijan vaikuttavuuteen edustajien silmissä. Kansanedustajien asiantuntijapreferensseihin, ja sitä kautta asiantuntijoiden valikoitumiseen vaikuttaa tutkimusten mukaan neljä eri tekijää. Kansanedustajan arvomaailma määrittää esimerkiksi puoluepoliittisen tai ideologisen kannan myötä sen, millaisen asiantuntijan hän haluaa kuultavaksi ja Holli ja Saari esittävät, että vasemmistoideologiaa edustava edustaja haluaa lausunnoissa mieluummin ammattiliiton edustajan, ja oikeistoideologiassa kuullaan mieluummin yrittäjätaustaisia asiantuntijoita. Myös ammatillinen tausta vaikuttaa asiantuntijamieltymyksiin, ja edustajat suosivat mieluiten omista taustoista tulevia asiantuntijoita karkeasti todeten siten, että poliisitaustainen preferoi mieluiten poliisitaustaisia asiantuntijoita kuulemisen suhteen, ja esimerkiksi terveydenhuoltotaustainen preferoi terveydenhuollon asiantuntijan kuulemista lainvalmistelussa. Alueellinen tausta ja vaalipiirisidonnaisuudet vaikuttavat kansanedustajan preferensseihin siten, että mieluiten suositaan oman alueen asiantuntijaedustajaa kuulemisessa. Tätä perustellaan esimerkiksi paikallistason ymmärtämisen esiintuomisella lainvalmistelussa. Neljäs keskeinen asiantuntijuutta määrittävä mieltymys edustajien joukossa on tieteen ja tutkimuksen edustajat, joilta edustajat toivovat saavansa objektiivista sekä perusteellista tuoretta tietoa asiasta. Asiantuntijakuulemista määrittää yleisellä tasolla Hollin ja Saaren mukaan vakiintuneet ja kyseenalaistamattomat käytännöt, mitkä tuottavat valiokunnille asiantuntijatietaa, ja joiden myötä valiokunnissa myös muodostuu selkeitä politiikkaverkostoja, millä voidaan tarkoittaa asiantuntijan ja poliitikon tiivistä yhteistyösuhdetta. (Holli & Saari 2009, 49-50; 54.)

Asiantuntijakuulemista Eduskunnan eri valiokunnissa Liukkosen (2013) mukaan Valiokunnan erityisen merkittävä rooli poliittisessa päätöksenteossa Suomessa sen myötä, koska valiokunnissa avautuu hallitus- ja oppositiopuolueille mahdollisuus käydä keskustelua ja tehdä kompromisseja suljettujen ovien takana ilman julkisuutta. (Liukkonen 2013, 1.)

3 Kolmas sektori Suomessa

3.1 Sosiaali- ja terveysjärjestöt

Tässä luvussa esittelen sosiaali- ja terveysjärjestöjen historiallisen roolin suomalaisessa yhteiskunnassa, ja käyn läpi sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan määrittelyä. Esittelen myös järjestöjen rahoituspohjan. Tuon myös tarkemmin esille kolmannen sektorin roolin hyvinvointivaltiossa ja lopuksi esittelen vapaaehtois- ja järjestötoiminnassa yleistyneen professionalismin tai ammattimaistumisen käsitteen.

Suomen sosiaali- ja terveysjärjestöjen suurena kattojärjestönä toimii Suomessa SOSTE ry, jonka jäsenenä on 230 sosiaali- ja terveysalan järjestöä. (SOSTE 2020 b.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan Suomessa on noin 135 000 rekisteröityä yhdistystä, ja SOSTEN mukaan Suomessa on noin 10 000 rekisteröityä sosiaali- ja terveysalan yhdistystä, joiden toimintaan osallistuu säännöllisesti noin 500 000 täysi-ikäistä Suomalaista. (THL, 2018 & SOSTE 2019) Suomen sosiaali- ja terveys ry:n SOSTEN mukaan Sosiaali- ja terveysjärjestöissä on jäseninä 1,3 miljoonaa suomalaista, ja järjestöissä on palkattua henkilöstöä noin 50 000 henkilöä. (SOSTE, 2019) SOSTEN mukaan ”*Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan päätarkoituksena on jonkin erityisryhmän, oman jäsenistön tai laajemman väestöosan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen.*” (SOSTE 2020 b.)

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen rahoitus pohjautuu Suomessa pääasiassa rahapeliyhtiö Veikkauksen tuloihin, mitkä kanavoidaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaisen sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEAn kautta järjestöille. Myös kunnat rahoittavat paikallisia yhdistyksiä, ja valtakunnallisten liittojen rahoitus tulee pääasiassa Veikkausvoittovaroista. Järjestöt voivat saada myös tiettyyn toimintaan rahoitusta Euroopan Unionista ELY-keskuksista sekä erilaisilta säätiöiltä. Järjestöjen rahoitus voi myös perustua esimerkiksi palveluliiketoiminnan tuloihin sekä jäseniltä kerättäviin jäsenmaksuihin. Jäsenmaksut koostuvat tavanomaisen henkilöjäsenen sekä mahdollisen kannatusjäsenen tai yhteisöjäsenen jäsenmaksuista. SOSTEN mukaan kannatusjäsenen tai yhteisöjäsenen jäsenmaksu on korkeampi. Järjestöt voivat myös tehdä omaa varainhankintaa, mikä voi olla esimerkiksi keräys tai testamenttilahjoitus. Järjestöillä on myös toiminnallista yhteistyötä sekä sponsorointia yritysten kanssa. (SOSTE 2020 a.)

Esimerkiksi SOSTE rajaa vuosittaisessa järjestöbarometrissa sosiaali- ja terveysjärjestöt seitsemään eri kategoriaan sen mukaan, mitä eturyhmää järjestöt edustavat: 1. Kansanterveysjärjestöt 2. Lastensuojelujärjestöt 3. Vanhusjärjestöt 4. Vammaisjärjestöt 5. Nuorisokasvatusjärjestöt 6. Lomajärjestöt 7. Päihdejärjestöt. Esimerkiksi kansanterveysjärjestöjen alakategoriaan kuuluvat myös potilasjärjestöt ja erilaiset kuntoutuspalveluja tarjoavat järjestöt. (Eronen ja Peltosalmi ym. 2020, 19.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen perusta voidaan nähdä syntyvän tilanteessa, jossa aktiiviset kansalaiset reagoivat yhteiskunnalliseen ongelmaan, tai kun muodostuu uusi yhteiskunnallinen tarve jollekin asialle. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen merkitys on heijastaa kansalaisten erityistarpeita, joita voi muodostua esimerkiksi jostain tietystä rajoitteesta, sairaudesta tai vammasta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen syntyhistoria ulottuu 1800-luvulle, jolloin kansalaistoiminta oli hyväntekeväisyyttä köyhyyden vuoksi ahdinkoon joutuneiden hyväksi. Toisen maailmasodan aikana 1930 - ja 1940-luvun jälkeen sosiaali- ja terveysjärjestöjen asiantuntija- ja edunvalvontarooli osana hyvinvointivaltion kehitystä kasvoi entisestään, koska sotien jälkeinen jälleenrakennus ja taloudellinen kehitys toi uusia yhteiskunnallisia tarpeita reagoida erityisryhmien yhteiskunnalliseen asemaan. (Grönberg 2018, 10.)

Möttösen ja Niemelän mukaan (2005) sosiaali- ja terveysjärjestöjen kehitys on seurausta yhteiskunnassa muodostuneesta erityistarpeesta. He esittävät seitsemänvaiheisen ideaalimallin, joka kuvaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen kehitysvaiheita. Suomessa järjestöjen kehitystä voidaan enimmiltä osin määrittää seuraavan kehityskaaren mukaan: Ensimmäisessä vaiheessa ongelma ilmenee todelliseksi kansalaislähtöisen kuulemisen myötä, ja järjestön perustamisella tavoitellaan ongelman ilmentämistä. Toisessa vaiheessa ongelma saa yhteiskunnallisen oikeutuksen ja legitimoituu, jolloin ongelma tunnustetaan tosiasialliseksi ilmiöksi. Kolmannessa kehitysvaiheessa kansalaisten aktiivisuudesta kumpuava järjestötyön ydin, kansalaistoiminta ja vapaaehtoistoiminta vähitellen etenevissä määrin vastaavat aktiivisesti yhteiskunnalliseen tarpeeseen, ja järjestötoiminta vastaa riittävässä määrin aiemmin todettu ongelmaan. Neljännessä vaiheessa järjestötoiminta muistuttaa kansalaislähtöistä palvelutoimintaa, ja viidennessä vaiheessa sitä määrittää erityistarpeen ja ilmiön asiantuntijarooli. Tämän jälkeen seuraa aktiivisten kansalaisten toiminnan seurauksena järjestön asiantuntijaroolin merkityksen huomioiminen myös poliittisissa ja hallinnollisissa prosesseissa, jolloin järjestön yhteiskunnallinen merkitys tunnustetaan. Viimeisessä kehitysvaiheissa

järjestöt tekevät rajat ylittävää yhteistyötä esimerkiksi Euroopan Unionin tai Yhdistyneiden kansakuntien tasolla, ja pitävät yhteyttä muiden valtioiden samaan yhteiskunnalliseen erityistarpeeseen erikoistuneiden järjestöjen kanssa. (Möttönen ja Niemelä 2005, 57–59.) Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tehtäviksi voidaan Suomessa katsoa esimerkiksi palvelujen tuottaminen julkiselle sektorille, vertaistoiminnan tukeminen ja vapaaehtoistoiminnan ylläpitäminen. Järjestöt tekevät myös asiantuntijatyötä, kuten tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä tiedottaminen. Monilla järjestöillä on myös kansainvälistä toimintaa. (Kauppinen & Niskanen 2005, 37.)

Möttönen ja Niemelä (2005) ovat luetelleet sosiaali- ja terveysjärjestöjen seitsemän keskeistä tehtävää hyvinvointipoliitikassa. Niitä ovat esimerkiksi hyvinvoinnin ja sosiaalisen pääoman edistäminen. Myös talouselämä tarvitsee sosiaalista pääomaa, eli luottamusta, verkostoja ja yhteistoimintaa. Sosiaalinen pääoma voidaan määrittellä tarkemmin tarkoittamaan sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksia, jotka edistävät vuorovaikutusta ja yhteisten tavoitteiden ja toimintojen yhteensovittamista yhteiskunnassa. Sosiaalisen pääoman edistämisen voidaan nähdä olevan tärkeässä roolissa nopeasti muuttuvassa monimutkaisessa yhteiskunnassa. Muita sosiaali- ja terveysjärjestöjen tärkeitä tehtäviä on tarjota erilaisia kanavia jakamiselle ja välittämislle. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tehtäviä ovat myös esimerkiksi identiteetin rakentaminen, osallisuuden väylien sekä muiden osallisuuden kanavien luominen, positiivisten tulevaisuudennäkymien luominen sekä innovaatioiden edistäminen osana eturyhmän edunvalvontaa. (Möttönen ja Niemelä 2005, 59-60.) Möttösen (2002) mukaan ”jäsenistön etujen valvonta on yhteiskunnan kannalta merkittävä tehtävä”. Esimerkiksi potilas- ja vammaisjärjestöt toteuttavat edunvalvontaa jäsenistölle tärkeitä palveluista. Järjestöt reagoivat, mikäli palvelut eivät vastaa jäsenistön tarpeita. (Möttönen 2002, 125.)

Järjestöjen vaikuttamistyötä määrittää yhteistyö eri järjestöjen kanssa monin eri tavoin sekä yhteistyö julkisen sektorin kanssa. Järjestöjen ja julkisen sektorin välillä voi olla esimerkiksi järjestöneuvottelukunta, asiantuntija- ja ammattilaisverkostoja, yhteistyösopimuksia. Järjestöjen ja kuntien välillä voi olla myös erilaisia neuvostoja, kuten vammaisneuvosto tai vanhusneuvosto, järjestöstrategiat, kumppanuustoiminta, sekä muut epäformaalit verkostot. (Kataja 2019.)

Helanderin (1998) mukaan järjestöjen yksi tärkeimmistä tehtävistä hyvinvointivaltiossa on nostaa esille eri ryhmien tarpeita ja asioita, mitkä ilman edunvalvontaa jäisivät yhteiskunnassa herkästi huomioimatta. Kolmannen sektorin tutkijoiden mukaan eri ryhmät ovat järjestäytymällä onnistuneet

vaikuttamaan päätöksentekoon eri tavoin. (Helander 1998, 123.) Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan raportissa (2014) mainitaan järjestöillä olleen perinteisesti vahva rooli lainvalmistelussa lausunnonantajina ja edunvalvojina. Valtionhallinnolla on ollut kehityshankkeita kuulemismenetelmien kehittämiseen, mutta selvityksen mukaan ”järjestöt eivät välttämättä koe kuulemismenetelyjen olevan riittäviä.” (Karjalainen 2014, 16.) Raportissa huomautetaan Eduskunnassa kuultavan usein samoja asiantuntijoita, ja esimerkiksi työmarkkinajärjestöjen asiantuntijarooli on muita järjestöjä merkittävämpi. Raportissa mainitaan, että ”*Lausunto- ja kuulemispyynnöt tulevat järjestöille toisinaan hyvin lyhyellä varoitusaajalla, mikä vaikuttaa helposti näennäskuulemiselta.*” (Karjalainen 2014, 16.)

Järjestöjen vaikuttamistoiminnan merkityksen korostamista voidaan perustella esimerkiksi sillä, että Särkelän (2016) mukaan järjestöjä ei esimerkiksi ei kuultu merkittävässä kuntien valtiosuusuudistuksessa vuonna 1993, vaikka järjestöjen merkitys suomalaisessa hyvinvointivaltiossa on historiallisesti ollut suuri. (Särkelä 2016, 321.) Särkelän (2016) järjestöjen roolia koskevassa tutkimuksessa käy ilmi järjestöjen professionalisoitumisen myötä tapahtunut vaikuttamisroolin vahvistuminen 2000-luvulla. Vaikuttamistoiminnassa keskeisintä on vaikuttamisen oikea ajoitus, argumentointi ja tietopohja, sekä muilta sidosryhmiltä saatu tuki. Särkelän (2016) mukaan järjestöjen vaikuttamistoimintaa on 2000-luvun alussa määrittänyt puutteellinen vaikuttamisasiantuntijuus, sekä keskinäisen yhteistyön puute liittyen järjestöjen kannalta 2000-luvun uudistuksiin. Järjestöjen toiminnan kannalta merkittäviä uudistuksia ovat 2000-luvulla olleet esimerkiksi järjestöjä koskeva verohallituksen yleisohje 2005, hankintain valmistelu 2007 sekä vuonna 2016 rahapeliyhtiöiden yhdistäminen, arpajaislain uudistaminen, sekä avustustoiminnan uudistamisen valmistelu. Särkelän mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamisen mahdollisuudet ovat heikot, jos järjestöjen kannanotot ja tavoitteet ovat ristiriitaisia ja keskenään kilpailuasemassa. Järjestöjen tulisi Särkelän mukaan perustaa vaikuttamistoiminta ihmisten tarpeisiin, sosiaali- ja terveystieteeseen asiantuntemukseen sekä yhteisesti todettuun tavoitetilään, joka syntyy järjestöjen kesken yhteisen vuoropuhelun tuloksena. (Särkelä 2016, 342-343 & Karjalainen 2014, 16)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminta voidaan pohjustaa järjestöjen oman toimialansa erityisasiantuntijarooliin. Asiantuntijuus voidaan nähdä koostuvan kokemuksesta, tiedosta ja tai-

dosta, joihin liittyy niin menetelmällinen, toiminnallinen ja teoreettinen ulottuvuus. Järjestöjen asiantuntijuus voi olla voimakkaasti erikoistunutta syvällistä asiantuntijuutta, jolla voidaan määrittää järjestön erikoisosaamista. Erityisesti suuret järjestöt voivat kehittää syvää ja laajaa omaa asiantuntijuutta hankkimalla tietoa asiantuntijaverkostoista, jäseniltä kokemustiedolla sekä hyödyntämällä tutkimustietoa. Järjestöasiantuntijuutta määrittää Seppälän mukaan myös ns. ”hiljaisen tiedon asiantuntijuus”, joka vaatii asiantuntijalta erilaisten asioiden havainnointia järjestössä. Seppälän mukaan laajaa kokemusperustaista ja syvällistä erikoisosaamista on erityisesti potilas- ja kansanterveys – sekä sosiaalialan järjestöissä. Vahvan erikoisosaamisen ansiosta järjestö voi keskittää toimintonsa tiettyjen osa-alueiden ympärille, joihin järjestöt voivat suunnata tehokkaasti myös oman toimintansa resurssit. (Seppälä 2011, 29.)

Sote-järjestöjen vaikuttamistoimintaa on tutkittu Suomessa toistaiseksi niukasti, mutta relevanttia tutkimustietoa järjestöjen vaikuttajaroolista on mahdollista löytää. Esimerkiksi Grönberg (2018) tuo tutkimuksen aineistossaan esille sote-järjestöjen vaikuttamista mielenterveyspalveluihin. Vaikuttamisen tapoja ovat esimerkiksi julkisuuden hyödyntäminen eri kanavien kautta, kuten myös KAMU-hankkeen tuloksissa vuonna 2016 kävi ilmi. Vaikuttamista järjestöille on esimerkiksi mukana oleminen erilaisessa kehittämistyöryhmissä ja hallituksen kärkihankkeissa. Myös sote-uudistuksen valmisteluun vaikuttaminen on ollut järjestöille keskeinen vaikuttamisen kohde 2010-luvulla. Grönbergin aineistossa käy kuitenkin ilmi järjestöjen kokemukset vaikuttamistoiminnan merkittävyyden riittämättömyydestä, vaikka järjestöillä on vaikutusvaltaa aiempaa enemmän. Vaikuttamisen voi myös sosiaali- ja terveysalan järjestön kohdalla jakaa suoraan ja epäsuoraan vaikuttamiseen. Suora vaikuttaminen järjestösektorilla voi olla järjestön edustajan osallistuminen lainvalmisteluun tai strategiatyöryhmään, sekä kannanottojen ja lausuntojen antaminen järjestön nimissä. Järjestön suoraa vaikuttamista voi olla myös yhteydenpito poliittisiin päättäjiin. Järjestön epäsuora vaikuttaminen voi tapahtua esimerkiksi kattojärjestön tai keskusliiton kautta. (Grönberg 2018, 50-52.)

Heimonen (2019) mainitsee tutkimuksensa aineistossa selkeästi käyneen ilmi sen, että järjestöjen monipuolisen asiantuntijuuden myötä järjestöjen asiantuntijoita pyydetään mukaan päätöksentekoon kunta- ja valtiotasolla esimerkiksi erilaisiin strategiatyöryhmiin ja lainvalmisteluun. Järjestöiltä pyydetään lainvalmistelun tueksi esimerkiksi asiantuntijalausuntoja. Järjestöjen vaikuttaminen pohjautuu asiantuntijuuteen ja yhteydenpitoon eri toimijoiden kanssa. Järjestöjen vaikuttamistoimintaa voi olla myös päätöksentekijän pyytäminen järjestön työryhmään, sekä päätöksentekijän kutsuminen esimer-

kiksi järjestön juhliin, tai tutustumaan järjestön tiloihin. Vaikuttamistyössä keskeisiä teemoja on esimerkiksi Heimosen (2019) mukaan palvelurakennemuutos, järjestön jäsenten asema ja yhdenvertaisuus, lakien valmistelu, asenteisiin vaikuttaminen, sekä järjestön toimintamahdollisuudet. Järjestöjen vaikuttamisessa keskeistä on yhteiskunnallisten asioiden ennakointi ja hahmottaminen. Järjestöjen toimintastrategioissa mainitaan usein taloudellisten sekä yhteiskunnallisten muutosten ennakointi ja seuraaminen eri tavoin. Esimerkiksi globaalien muutosten ja yhteiskunnan taloudellisen tilanteen moninaiset vaikutukset järjestön toimintamahdollisuuksiin, ja jäsenten palvelutarpeeseen ovat keskeinen osa järjestöjen toimintastrategiaa. Järjestöt seuraavat Suomen tasolla esimerkiksi lakiuudistuksia, kuntauudistusta, sote-uudistusta, arvomaailman muutoksia sekä jäsen- ja asiakaskunnan tarpeiden muutoksia, esimerkiksi huono-osaisuuden kasvua. Heimosen tutkimuksen perusteella järjestöt ovat aktiivisia toimijoita, jotka kehittävät vaikuttamistoimintaansa ennakoivasti. Ennakoivan toiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamistoiminnan tarve on kasvanut esimerkiksi erilaisten lakimuutosten ja palvelurakennemuutosten myötä. (Heimonen 2019, 96-97.)

Järjestöillä on useita vaikuttamistoimintaverkostoja esimerkiksi valtakunnallisesti ja Eduskunnassa. Poikkeuksena nostan esille Uudenmaan alueella toimivan yhteistyöverkosto Kumajan. Nostan sen esille tässä sen vuoksi, että Kumajan tavoitteena on myös vaikuttaa merkittävään sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistukseen. Yhteisverkoston tavoitteena on saada järjestöt tekemään yhteistyötä keskenään sekä myös julkisen sektorin kanssa. Verkosto on myös toteuttanut myös oman kyselyn liittyen järjestöjen vaikuttamistoimintaan, ja kyselyn tulokset on analysoitu laadullisilla menetelmillä. Kumajan kyselyn tulosten perusteella järjestöt kokevat verkostoitumisen sekä yhteistyön tärkeäksi. Vaikuttamistoiminnassa järjestöille on tärkeää tutut henkilösuhteet poliittisiin päätöksentekorganisaatioihin, kuten lautakuntiin ja neuvostoihin. Myös järjestön oma edustus esimerkiksi valtionhallinnon tai kunnan päättävässä elimessä on järjestöille tärkeä vaikuttamisen kanava. Järjestön asiantuntijoiden kontaktit ja yhteistyö lainvalmistelun työryhmien kanssa koettiin tärkeäksi, sekä järjestön oman jäsenkunnan toiminen järjestön ulkopuolisissa luottamustehtävissä. Järjestöjen tärkeimpiä vaikuttamisstrategia politiikassa on järjestön viestin kertominen selkeästi ja tiivistetysti sekä ratkaisujen tarjoaminen asioille. Vaikuttamisessa järjestöt tuovat esille laajan tietämyksen aiheesta ja oman toimintansa monipuolisuuden. Vaikuttamisstrategiana järjestöt myös korostavat ennaltaehkäiseviä vaikutuksia sekä yhteiskunnalle tulevia rahallisia säästöjä. (Kumaja 2018, 6-7.)

Potilas- ja kansanterveysjärjestö POTKA kokoaa yhteen 42 eri potilas- ja kansanterveysjärjestöä, ja se on sosiaali- ja terveysjärjestöjen kaikille järjestötoimijoille avoin yhteistyöverkosto. Sen

tavoitteena on lisätä järjestöjen yhteistä terveystoimintaa vaikuttamista. Verkoston tavoitteena on myös yhteistyön keinoin lisätä potilasjärjestöjen vaikuttavuutta ajamalla yhteisiä intressejä, sekä tuoda kansalaisten ja järjestöjen näkökulma päätöksentekoon sosiaali- ja terveystoimintaan. (Innokylä, 2020.)

Eduskunnassa on erilaisia vaikuttamisverkostoja. Yksi elämä -verkosto kokoaa suomalaisia järjestöjä yhteistyöhön terveystoimintaa edistävään vaikuttamistyöhön, ja siihen kuuluu seitsemän suurikokoista kansanterveys- ja potilasjärjestöä: Aivoliitto, Diabetesliitto, Filha, Hengitysliitto, MIELI Suomen mielenterveys ry, Sydänliitto sekä Syöpäjärjestöt. Verkoston tavoitteena on kansalaisten terveyden koheneminen riippumatta asuinpaikasta, etnisestä asemasta, iästä, sukupuolesta, sosiaalisesta asemasta tai terveydentilasta huolimatta. Yksi elämä -verkostossa on edustaja lähes jokaisesta eduskuntapuolueesta, ja suomalainen lääkärisseura Duodecim toimii verkoston asiantuntijana. (Yksi elämä a. & Yksi elämä b.) Potilasjärjestöjen, erityisesti tuki- ja liikuntaelinsairauksiin keskittyvien järjestöjen kannalta merkittävin on Eduskunnan tuki- ja liikuntaelinsairauksien (tules)-ryhmä. Eduskunnan tules-ryhmä on perustettu vuonna 1988 Reumaliiton aloitteesta, ja ryhmän tarkoituksena on toimia asiantuntija – yhteistyö sekä vaikuttamistoiminnan verkostona poliittisen päätöksenteon tueksi. Ryhmässä käsitellään ajankohtaisia sosiaali- ja terveystoimintaa koskevia asioita, ja tavoitteena on tuoda tietoa kansanedustajille päätöksenteon tueksi. Ryhmä kokoontuu muutaman kerran vuodessa, ja se voi esimerkiksi järjestää erilaisia tilaisuuksia, tai tehdä esimerkiksi aloitteita tai kannanottoja. Esimerkiksi Reumaliitolle ryhmässä toimiminen on osa järjestöjen vaikuttamistoimintaa (Reumaliitto, 2020.)

Eduskunnan mielenterveyspoliittinen neuvottelukunta on mielenterveysjärjestöjen yhteen kokoama yhteistyöelin, jossa on edustaja jokaisesta Eduskuntapuolueesta. Neuvottelukunta käsittelee sosiaali- ja terveydenhuollon lainvalmisteluun liittyviä asioita, ja neuvottelukunnan tavoitteena on mielenterveyden edistämisen nostaminen valtiohallintoa poikkileikkaavaksi asiaksi. Neuvottelukunta vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun tuomalla esille mielenterveyttä edistäviä näkökulmia ja pyrkii tietoa lisäämällä vähentämään mielenterveyteen liittyvää leimautumista. Neuvottelukunta tuo julkisuuteen asioita, jotka edistävät mielenterveyttä ja hyvinvointia. Mielenterveyden keskusliitto on mukana mielenterveyden neuvottelukunnassa. (Mielenterveyspooli, 2020.)

Soveltava liikunta SoveLi ry kokoaa valtakunnallisesti yhteen 20 jäsenjärjestöä, jotka edustavat kansanterveys- vammais- ja liikuntajärjestöjä. SoveLin jäsenjärjestöt edustavat noin 461,000 järjestön jäsentä Suomessa sekä yli 1100 paikallisyhdistystä. SoveLin tavoitteena on edistää pitkäaikaissairaiden ja vammaisten hyvinvointia lisäämällä heidän mahdollisuuksiaan terveyttä edistävään liikuntaan ja aktiiviseen elämäntapaan. SoveLin perustehtävä on esimerkiksi yhteiskunnallinen vaikuttamistoiminta yhdenvertaisen liikuntamahdollisuuksien edistämisen puolesta. (Soveli, 2020). Sovelin tavoitteena on vahvistaa liikunnan asemaa yhteiskunnassa, ja nostaa liikunta keskeiseen rooliin osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sairauksien hoitamisessa, ehkäisyssä ja kuntoutuksista. SoveLin tavoitteena on vaikuttaa lainsäädäntöön, tietoisuuteen, asenteisiin ja esimerkiksi osaamiseen yhdenvertaisuuden toteutumiseen liikuntamahdollisuuksien kohdalla. Vaikuttamistoiminnan kohteena on esimerkiksi lisätä liikuntatoimintaan avustusmäärärahoja saavien järjestöjen määrää vaikuttamalla rahoittajiin, joista SoveLin strategiassa mainitaan mm. opetus –ja kulttuuriministeriö. (Soveli, 2019.)

Vammaisfoorumi kokoaa yhteen ja edustaa valtakunnallisia potilas- ja vammaisjärjestöjä, ja toimii järjestöjen edustajana myös kansainvälisesti Euroopan vammaisfoorumissa. Vammaisfoorumin tavoitteena on vammaisjärjestöjen kanssa yhteistyössä edistää yhteiskunnassa tasa-arvoa ja yhdenvertaista osallistumisen mahdollisuuksia. Vammaisfoorumi antaa esimerkiksi lausuntoja ja kannanottoja liittyen sosiaali- ja terveystieteisiin kysymyksiin sekä yhdenvertaisuusteemoihin. Vammaisfoorumin keskeistä toimintaa on vaikuttamistoiminta. Esimerkiksi vuonna 2020 vammaislainsäädännön uudistus, YK:n vammaissopimuksen toimeenpano, hankintalainsäädännön toimeenpano, sekä sote-uudistus ovat keskeisiä vammaisfoorumin vaikuttamistoiminnan kohteita. (Vammaisfoorumi, 2020).

3.2 Kolmannen sektorin muuttuva rooli hyvinvointivaltiossa

Pihlajan (2010) mukaan yhdistyksillä ja yhdistystoiminnalla on Suomessa poliittisesti ja yhteiskunnallisesti suurempi merkitys kuin missään muussa maassa. (Pihlaja 2010, 12.) Järjestösektorilla on Suomessa pitkä historia, ja Möttösen mukaan (2005) 1800-luvun lopun järjestöt ovat olleet niin sanottuja esipoliittisia liikkeitä. Järjestöt symboloivat yhteiskunnan muuttumista ja kansalaisten uudenlaista aktivoitumista. Erilaisilla liikkeillä oli myös keskeinen vaikutus esimerkiksi tasavertaisen äänioikeuden ja demokraattisen hallitusmuodon kehittymiseen. Järjestöjen roolin

voidaan todeta olleen merkittävä myös sosiaalipolitiikan kehittymisessä, ja koko hyvinvointivaltion luomisessa. (Möttönen & Niemelä 2005, 13-14.)

Möttösen ja Niemelän (2005) mukaan järjestöillä voidaan nähdä olevan merkittävä rooli demokraattisessa yhteiskunnassa kansalaisten ”sosiaalistajana”. Järjestöt ovat yhteiskunnallisia toimijoita, ja järjestöissä toimiminen opettaa kansalaisille monenlaisia taitoja, jotka ovat demokratian kannalta tärkeitä. Järjestöissä opitaan esimerkiksi yhteistyötaitoja ja oman mielipiteen asialista argumentointia. Järjestöissä opitaan myös yhteiskunnallista vaikuttamista, ja Möttösen ym. esittelemissä tutkimuksissa on todettu, että aktiivisuus järjestössä lisää yleistä luottamista demokraattiseen yhteiskuntaan. Toisaalta aktiivinen järjestötoiminta kertoo kansalaisyhteiskunnan aktiivisuudesta, mikä on myös keskeinen ominaisuus toimivassa demokraattisessa yhteiskunnassa. (Möttönen & Niemelä 2005, 116-117.)

Pihlajan (2010) mukaan yhdistystoiminnan merkitys kansalaisaktiivisuuden lisääjänä ja sosiaalisen pääoman kasvattajana on ollut suuri. Sosiaalipolitiikan lisäksi järjestöjen rooli on ollut merkittävä yhteisöllisyyden ja kansalaisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämisessä. Pihlaja korostaa tekstissään erityisesti järjestöjen erityistä merkitystä maaseutualueilla, missä erilaiset järjestöt ovat olleet keskeisessä roolissa harrastustoiminnan, ja alueen asukkaiden keskuudessa yhteisöllisyyden tunteen tuottamisen suhteen. (Pihlaja 2010.)

Järjestöjen rooli on todettu muuttuneen edunvalvontaroolista edunvalvojaksi sekä lisäksi myös palveluntuottajaksi. Julkinen keskustelu siitä, kuka tuottaa hyvinvointivaltion palvelut, on muuttunut 1990-luvulta alkaen. Valinnanvapauden ja julkisten menojen säästötavoitteiden myötä myös kolmas sektori on nähty uutena mahdollisuutena hyvinvointipalvelujen järjestämisessä. Myös aktiivinen kansalaisuus osana hyvinvointiyhteiskuntaa ja keskustelu muiden sektorien organisatorisesta ketteryydestä suhteessa julkiseen sektoriin on ollut vaikuttamassa kolmannen sektorin roolin muuttumiseen. Kolmannen sektorin vahvuutena palveluntuottajaroolissa on pidetty asiakaslähtöisyyttä, oman erikoisalan syvällistä osaamista sekä palvelujen saavutettavuutta. (Saukkonen 2013, 24.) Kolmas sektori on myös nähty houkuttelevana palveluntuottajana vapaaehtoistyön hyödyntämisen, ja monipuolisten rahoituskanavien, kuten esimerkiksi viime aikoina yleistyneiden hankerahoitusten sekä lahjoitusten kautta. (Selander 2018, 23–24.) Esimerkiksi Seppälän tutkimuksen (2011) mukaan järjestöasiantuntijoiden ja julkisen sektorin työntekijöiden

näkökulmasta järjestöjen vahvuus on niiden tarjoama kokemukseen perustuva vertaistoiminta ja erityisasiantuntijuus. Järjestöillä on myös kyky reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin osana ketterää byrokratiasta vapaata organisaatiota. (Seppälä 2011, 62-62.)

Myös Möttösen (2018) mukaan järjestöjen vahvuus on tunnistaa yhteiskunnallisia ongelmia ennalta, ja antaa ratkaisukeskeisiä yhteiskunnallisia muutosehdotuksia ennen kuin ongelmat kasvavat suuriksi. (Möttönen 2002, 129.) Heimonen (2019) myös korostaa paikallisten järjestöjen merkitystä kuntatasolla. Järjestöt pystyvät helposti muuttamaan toimintaansa havaitsemiensa ihmisten ja ympäristön tarpeiden perusteella. Osa kunnista on havainnut ja todentanut järjestöjen havainnoivan ja kehittämisorientoituneen roolin, ja sen myötä osa kunnista on tiivistänyt yhteistyötä paikallisten järjestöjen kanssa. Tyypillisesti kunta tarjoaa mahdollisuuksia järjestön asiantuntijuuden sekä vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen kehittymiselle sen myötä, kun kunta on tunnistanut järjestön hyvinvointipoliittisen merkityksen. (Heimonen 2019, 100.)

Kolmas sektori on ollut Pihlajan (2010) mukaan politiikan puheessa mukana selvästi enemmän kuin aiempina vuosikymmeninä, ja järjestöjen roolia on haluttu selkeyttää osana hyvinvointipalvelujen tehokkuuden ja tuottavuuden kehittämistä. Suomen kansallinen ja EU- tason lainsäädäntö on muuttunut, ja se on vaikuttanut kolmannen sektorin toimintaan epävarmuutta lisäävällä tavalla. Pihlaja myös huomauttaa, että epävarmassa toimintaympäristössä kuitenkin julkisen sektorin odotukset kolmannen sektorin kehittäjäroolia kohtaan ovat kasvaneet. (Pihlaja 2010, 11-12.)

Järjestöjen tuoma lisäarvo voidaan Seppälän (2011) mukaan nähdä esimerkiksi tiettyjen marginaaliryhmien kohdalla, jolloin palveluntarpeeseen vastaaminen vaatii syvällistä erityisasiantuntijuutta, joihin järjestöt voivat vastata. Esimerkiksi kuntatasolla tietyt marginaaliryhmien hyvinvointipalvelut on siirretty järjestöjen tehtäväksi sen takia, että kuntatasolla osaaminen ei ole riittänyt täyttämään palvelutarvetta. (Seppälä 2011, 39.)

Möttösen (2002) järjestösektori voidaan nähdä ideologisessa valossa eri tavoin. Uusliberaalissa ajattelussa järjestöjen merkityksen voimistaminen voidaan nähdä keinona purkaa ja korvata julkisen sektorin toimintoja, ja siten järjestöillä on tärkeä rooli tavoiteltaessa pienempää julkista sektoria. Kommunitaristisessa ajattelussa kolmatta sektoria vahvistamalla voidaan edistää kansalaisten

osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kansalaisyhteiskuntaa. (Möttönen 2002, 118) Kommunitarismissa merkittävää on yksilön velvoitteet ja vastuu toisia ihmisiä kohtaan. Yhteinen arviointi, keskinäinen vastuu ja kansalaisosallistuminen muodostavat kolme keskeistä periaatetta kommunitaristiseen ajatteluun. Yhteisellä arvioinnilla viitataan siihen, että asioista tulee päättää yhteistyössä siten, että kaikki yhteisön jäsenet ovat riittävän informoituja päätöksenteosta. Keskinäisellä vastuulla tarkoitetaan yhteistä vastuunkantoa yhteisön arvojen noudattamista, ja kansalaisosallistumisella viitataan oikeutta osallistua itseä koskevaan yhteisön päätöksentekoon. Helanderin (2002) kommunitarismien ilmentymänä voidaan pitää eri kolmannen sektorin yksikköjä, ja erityisesti vapaaehtoistoimintaan perustuvat organisaatiot vastaavat toiminnaltaan melko selkeästi kommunitaristisen ajattelun sisältöä. Kaikki hyvinvointivaltion tehtäviä täydentävät organisaatiot voidaan nähdä kommunitaristisina toimijoina. (Helander 2002, 134.)

Kirjallisuuden perusteella on monenlaista teoriakeskustelua siitä, ovatko järjestöt julkisen sektorin kumppani, vai rinnastetaanko järjestöt osaksi hyvinvointivaltion ”purkamista”, ja onko järjestöjen tekemät asiat asioita, mitkä vain hiljaisen prosessin myötä siirretään järjestöille julkiselta sektorilta? Möttönen (2009) kirjoittaa järjestöjen moninaisesta tulkinnasta osana hyvinvointivaltiota. Yksi näkökulma on järjestöjen näkeminen osana markkinatoimijoita, kun *New Public Management*-ajattelu on lisääntynyt hyvinvointivaltiossa, ja julkisen sektorin toimintaa on hajautettu yksityisille toimijoille. Järjestöt voidaan nähdä toimijoina, jotka tekevät julkisen sektorin sellaisia tehtäviä, mitä voittoa tavoittelemattomat järjestöt tekevät voittoa tavoittelevia markkinatoimijoita edullisemmin. Julkinen sektori ja järjestöt voidaan nähdä myös hyvinvointivaltiota vahvistavina verkostomaisina kumppaneina, koska kummatkaan toimijat eivät tavoittele toiminnallaan taloudellista voittoa, ja toimintaa ohjaavat siihen osallistuvat ihmiset. (Möttönen 2009, 60-61).

Julkisen sektorin toiminnan siirtyminen normiohjauksesta tulohjaukseen, ja sitä kautta tilaaja-tuottajamalliin siirtyminen on johtanut tilanteeseen, jossa rahoittaja sanelee aikaisempaa selkeämmin ehdot kolmannelle sektorille. Kolmannen sektorin roolin lisääntyessä osana julkisten palvelujen tuottajana voi vaarantaa esimerkiksi järjestöjen ja yhdistysten riippumattomuuden, ja siten kolmannen sektorin perinteinen määritelmä ei päde yhtä relevantisti kuin aiemmin. Avustuspäätöksiin sisältyy aiempaa useammin NPM-ajattelun hengessä esimerkiksi vaatimuksia toiminnan arvioinnista ja tuloksellisuuden tavoitteita. Kolmannen sektorin institutionaalisuus on korostunut muuttuneessa roolissa entisestään. Esimerkiksi avustusrahoitus,

palveluntuottamissopimukset, tai virallisen neuvottelukumppanin aseman saaminen julkisen sektorin kanssa vaativat virallista rekisteröitymistä ja toiminnan näyttämistä viralliselta sisäisesti ja ulkoisesti, sekä toiminnan selkeää päämääräorientoituneisuutta. (Saukkonen 2013. 13,17; 20-21.)

Selander (2018) kirjoittaa järjestötoiminnan muuttuneen entistä liiketoimintaperusteiseksi: Vapaaehtoistyö on korvautunut entistä enemmän palkkatyöllä ilmiön ruokkiessa itse itseään: Palkkatyön yleistyminen järjestöissä on muuttanut järjestötoimintaa entistä muodollisemmaksi, mikä on johtanut vapaaehtoisten alhaisempaan sitoutumishalukkuuteen, koska vapaaehtoiset odottavat toiminnan olevan vähemmän muodollista ja ihmisten kohtaamiseen perustuvaa. Selander toteaa järjestöjen ihmisten kohtaamiseen perustuvan jäsennäkökulman korvautuneen entistä enemmän järjestöissä sillä, että jäsen nähdään liiketoimintaperusteisesti asiakkaana. Tutkimuksessaan hän mainitsee myös palkkatyön ja vapaaehtoisten välisen toiminnan jännitteisyyden, koska palkkatyössä olevat odottavat muodollista ja ennustettavaa toimintaa, ja sitä vastoin vapaaehtoisten odotukset järjestötoimintaan ovat epämuodollisempia. (Selander 2018, 28-30.)

3.3 Kolmannen sektorin professionalisoituminen

Selander (2018) on tarkastellut kolmannen sektorin hybridi -näkökulmaa, jossa kolmannen sektorin professionalisoitumiseen liittyy kansalaisyhteiskunnan perinteisen toiminnan ideaalin käsitteistön lisäksi kolmannen sektorin rooli julkisten palveluiden tuottajana, palkatun työvoiman käyttö kolmannella sektorilla, sekä yksityisen sektorin tavoin tuloksellisuuden tavoittelu NPM-ajattelun hengessä. Kolmannen sektorin organisaatioiden ohjausta voidaan lähestyä organisaatioiden ja instituutioiden välisillä uusilla voimasuhteilla, joita ovat pakottavat, normatiiviset sekä jäljittelevät paineet kolmatta sektoria kohtaan. Pakottavilla paineilla viitataan esimerkiksi järjestön toiminnan rahoittajan asettamiin reunaehtoihin sekä vaatimukseen järjestön toimintaa kohtaan. Normatiivisilla paineilla viitataan professionalisoitumisen myötä tapahtuvaan kolmannen sektorin instituutioiden samankaltaistumiseen: Saman koulutuksen ja ammattitaidon omaavat asiantuntijat työskentelevät eri järjestöissä, ja ovat keskenään verkostoituneet. Tämän myötä organisaatiot muuttuvat samankaltaisiksi tavoitteiltaan, ja hakevat toisiltaan hyviä käytäntöjä sekä toimintanormeja. Jäljittelevyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa kolmannen sektorin toimijat epävarmassa toimintaympäristössä jäljittelevät kukin omassa toiminnassaan toisen organisaation hyviä toimintatapoja. Selanderin esittelemää teoreettista näkökulmaa kykenen analysoimaan spesifisti

tutkimukseni tuloksissa liittyen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen vaikuttamistoimintaan, koska esimerkiksi Sote- järjestöjen tavoitteet ovat paikoin samankaltaisia. Vaikuttamistoiminnan tavoitteissa on myös eroja, ja hybridiä näkökulmaa on myös täydennetty esimerkiksi kilpailunäkökulmalla, jossa järjestöt kilpailevat keskenään, mikä johtaa organisaatioiden erilaistumiseen omien toiminallisten vahvuuksien pohjalta. (Selander 2018, 20-21.)

Esimerkiksi palvelujärjestelmään liittyvässä vaikuttamistoiminnassa potilasjärjestöjen tavoitteet jäsenkunnan tarpeiden pohjalta ovat hyvin erilaiset, koska potilasjärjestöt edustavat hyvin erityyppisiä palvelutarpeita. Omakohtainen työkokemukseni terveysjärjestössä vahvistaa tätä näkökulmaa työskennellessäni hankerahoituksella rahoitetussa hankkeessa, jossa projektirahoitus vaati toiminnan jatkuvaa arviointia tuloksellisuuden näkökulmasta. Raporttiin vaaditut New Public management -tyyliset vapaaehtoisten itsearviointit, ja toiminnan monimerkityksiset reflektoinnit eivät professionaalisen havaintokokemukseni pohjalta olleet vapaaehtoisen keskuudessa juuri kiinnostavia tai motivoivia. Matalan kynnyksen epämuodollinen vapaaehtoistyö itsessään sisältöineen oli myös hankearvioinnin tuloksissa esiin noussut asiat, mikä vapaaehtoisia todellisuudessa motivoi osallistumaan hankkeeseen. Huomionarvoista kokemukselleni on Suomen sosiaali- ja terveys ry:n SOSTEn järjestöbarometrissa (2018) esille tuotu järjestöjen huoli palkattujen työntekijöiden jaksamisesta, koska odotukset palkattua työvoimaa kohtaan ovat kovat, mutta taloudelliset resurssit ovat tiukat. (Eronen, Peltosalmi ym. 2018, 96–97.)

SOSTEn järjestöbarometrin (2018) tutkimustuloksissa tuodaan esille järjestöjen subjektiivinen kokemus järjestöjen heikentyneestä autonomiasta. Järjestöbarometrin perusteella järjestöt ovat kokeneet autonomiansa heikentyneen 2000-luvulla rahoittajien, kumppanuus -sekä yhteistyösopimusten vaatimusten myötä. Tutkimustuloksissa mielenkiitoinen esille noussut asia on järjestöjen kokemukset niiden asiantuntijaidentiteetin loukkaamisesta, mikä johtuu rahoittajan asettamista liian yksityiskohtaisista vaatimuksista ja odotuksista toimintaa kohtaan. (Eronen, Peltosalmi ym. 2018, 101-103.)

Kolmannen sektorin rooli on Suomessa muuttunut 1990-luvun jälkeen professionalisoitumisen myötä. Vapaaehtoistoiminnan lisäksi palkkatyön määrä on kasvanut kolmannella sektorilla osana kolmannen sektorin palveluntuottajaroolia. Kolmannen sektorin työvoima on kasvanut vuosina 1990–2011 yli 70 %, ja palkattua henkilökuntaa käyttävien järjestöjen lukumäärä on samanaikaisesti

kaksinkertaistunut. Järjestöjen palkkatyön yleistymistä on myös edesauttanut erilaisten hankerahoitusten lisääntyminen, sekä 1990 käyttöön otettu palkkatuki, jota järjestöt ovat käyttäneet aktiivisesti. Järjestöjen roolin ja rahoituskanavien muuttuessa entistä projektiperustaiseksi järjestöissä on noussut tarve erilaiselle asiantuntijaosaamiselle sekä esimerkiksi talous- ja henkilöstöhallinnon osaamiselle. Selander (2018) toteaa, että järjestöissä tapahtuva vapaaehtoistyö ei tyypillisesti kohdistu esimerkiksi talous- tai henkilöstöhallinnollisiin tehtäviin, ja vapaaehtoisten rekrytoiminen on aiempaa hankalampaa korkeasta yhdistystoiminnan aktiivisuudesta huolimatta. Rahoituskanavien muuttuminen projektiperustaiseksi vaatii järjestöiltä entistä enemmän hallinnollista työtä, mikä on johtanut siihen, että uudet rahoitusmallit itsessään tuottavat lisää palkkatyön tarvetta järjestösektorille. (Saukkonen 2013, 23 & Selander 2018, 26-27.) Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen nykytilan kartuttamista vuosittain tutkittavassa Suomen Sosiaali- ja terveys ry:n (SOSTEn) järjestöbarometrissa (2018) käy ilmi, että toimintaa laajentavien järjestöjen lukumäärä on lisääntynyt 2000-luvulla. Barometrin mukaan puolet järjestöistä on laajentanut toimintaansa uusien monipuolistuneiden rahoituskanavien, lisääntyneen työvoiman ja yhteistyöverkostojen ansiosta. (Eronen, Peltosalmi ym. 2018, 93.)

Helander (1998) on erotellut kolmannen sektorin kahteen osaan, jäsenhyötysektoriksi ja julkishyötysektoriksi. Julkishyötysektorilla tarkoitetaan julkisen sektorin perustehtäviin kuuluvan toiminnan järjestäminen siten, että järjestöt vastaavat toiminnasta, ja kyseessä voi olla esimerkiksi palveluntuotantoa tai julkisen sektorin käyttöön tuotettavaa asiantuntijatietoa. Jäsenhyötysektorilla tarkoitetaan järjestöissä tehtävää edunvalvontaa, vapaaehtoistoimintaa ja vertaistukitoimintaa. On huomionarvoista, että jäsenhyöty- ja palvelusektorit osana kolmatta sektoria eivät ole toisistaan poissulkevia, vaan esimerkiksi usea järjestö toimii julkisten palvelujen tuottajana, sekä jäsenten edunvalvojina ja vertaistuen järjestäjänä. (Helander 1998.)

Pihlajan (2010) mukaan järjestöjen tuottamat palvelut voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään sen perusteella, millainen rooli sosiaali- ja terveysjärjestöillä on, ja millaista yhteistyötä järjestöt tekevät julkisen sektorin kanssa. Osa järjestöistä tuottaa palveluja julkisen sektorin kumppanina, ja julkisen sekä kolmannen sektorin yhteistyö perustuu esimerkiksi maksusitoumuksiin, ostopalveluihin, yhteistoimintasopimuksiin, palvelusetelijärjestelmään tai järjestöille maksettaviin avustuksiin. Palvelujen, esimerkiksi vanhus- tai muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisessa järjestö on palvelun tuottaja, ja kunta rahoittaa palvelun. Julkisen sektorin kanssa tehtyjen asiakkuussopimusten

lisäksi järjestöt voivat tuottaa itsenäisesti ja itseohjautuvasti apu- ja tukipalveluita, joihin ei liity tiivis kumppanuus. Sellaisia ovat esimerkiksi liikunta- virkistys ja muut vapaa-ajan tai arjen palvelut, joita ei suoraan ole määritelty hyvinvointivaltion perustehtäviksi, mutta joilla on kansalaisten hyvinvointia lisäävä arvo. (Pihlaja 2010, 33-35.) Möttösen ja Niemelän (2005) mukaan esimerkiksi köyhyydestä ja syrjäytymisestä nousevat tarpeet ovat erityisen merkittäviä järjestöille siitakin huolimatta, että Suomessa hyvinvointivaltion tehtäviin kuuluu ehkäistä köyhyyttä ja syrjäytymistä. Järjestöillä on ollut erityinen rooli ns. kohtuuttomissa tilanteissa, jossa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä ollut aukko on johtanut tilanteeseen, jossa tarvittava apu saadaan järjestöstä. (Möttönen & Niemelä 2005, 74.)

Särkelä (2016) toteaa järjestöjen sosiaalipoliittisen roolin olleen hyvinvointivaltion kehittämisessä, uudistamisessa sekä erityistarpeiden tunnistamisessa Suomessa perinteisesti suuri, mutta 2000-luvulla tapahtuneet lainsäädäntöuudistukset ovat johtaneet järjestöjen rahoitus pohjan muuttumiseen ja kaventumiseen, ja se on vaikuttanut järjestöjen toimintaan. Tutkimusintressini sosiaali- ja terveysalan järjestöjen vertailuun on Särkelän tutkimuksen myötä kiinnostava erityisesti sen takia, sillä mm. Särkelän mukaan ” *Sosiaali- ja terveysjärjestöt eivät ole monoliittinen, vaan erilaisia tavoitteita ajava monimuotoinen ja -arvoinen toimijakenttä. Järjestöjen välillä on erilaisia näkemyksiä tulevaisuuden kehityssuunnasta.*” (Särkelä 2016, 11-12).

4 Aineisto ja metodologia

4.1 Aineiston valikoiminen ja rajaaminen

Tutkimusaiheen kattokäsite on kolmas sektori, mikä on rajattu sen alakategoriaan sosiaali- ja terveysjärjestöihin. Järjestökenttä Suomessa on kuitenkin hyvin laaja, ja järjestöillä on erilaisia nimityksiä, kuten kansalaisjärjestö, etujärjestö, harrastusjärjestö. Järjestöjä voi myös määritellä edustamansa alan mukaan, kuten esimerkiksi elinkeinoelämän järjestöt, harrastusjärjestöt, liikuntajärjestöt tai esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan järjestöt. Tutkimukseni aineiston kerääminen on rajattu sosiaali- ja terveysalan järjestöihin, ja tutkimukseni on tarkennettu erityisesti potilasjärjestöihin, jotka edustavat myös monia muita järjestöjä, kuten vammais- terveys- tai liikuntajärjestöjä. Aineiston rajaaminen tietyntyyppisiin järjestöihin on mielekästä sen takia, koska pelkästään valtakunnallisia SOSTE ry:n jäsenenä olevia sosiaali- ja terveysjärjestöjä on Suomessa SOSTEn mukaan ”runsaat 200”. (SOSTE, 2020 b.) Tutkimusaiheen rajaus on mennyt suuremmista kattokäsitteistä pienempiin yksiköihin. Järjestösektori on rajattu sosiaali- ja terveysjärjestöihin, ja potilasjärjestöt valikoituiivat tämän tutkimuksen aiheeksi. Potilasjärjestöjä on mahdollista rajata hyvin monella tavalla. Rajaus voi olla esimerkiksi sellainen, että samantyyppistä ryhmää edustavia järjestöjä valitaan useita samanlaisia järjestöjä, tai sitten valikoidaan erityyppisiä järjestöjä. Tässä tutkimuksessa päätin rajata järjestöt sellaiseksi aineistoksi, jossa tulisi edustukseen erityyppisiä potilasryhmiä, jotta saisi mielekästä tieteellistä vertailutietoa siitä, miten vaikuttamisen sisältö eroaa eri potilasryhmiä edustavien järjestöjen välillä.

Olen rajannut potilasjärjestöt suunnilleen samankokoisiin erilaisiin potilasjärjestöihin siten, että erityyppiset sairaudet edustavat potilasjärjestöjä. Vaikuttamisen kontekstissa järjestöt eroavat esimerkiksi sitä kautta, että eri sairaudet, rajoitteet tai vammat tuottavat hyvin erityyppisiä palvelun ja edunvalvonnan tarpeita, joiden resursseihin ja rakenteisiin järjestöt vaikuttamistoiminnallaan yrittävät poliittisella lobbauksellaan vaikuttaa. Aineistossani on mukana eri sairauksia edustavia potilasjärjestöjä. Järjestöiltä kerättävä aineisto on rajattu siten, että jokaisesta järjestöstä on yksi haastateltava, joka edustaa järjestöä vaikuttamistoiminnan asiantuntijan roolissa. Haastateltavien ammattinimikkeitä järjestöissä ovat esimerkiksi asiantuntija, pääsihteeri sekä toiminnanjohtaja.

4.2 Asiantuntijahaastattelu aineistonkeräämisen menetelmänä

Asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa haastatellaan henkilöä, jolla on jostain tietystä aiheesta pitkälle erikoistunut asiantuntijuus. Asiantuntijalla on mahdollisesti sellaista tietoa, mitä arkikokemuksella tai havainnoimalla ei voi saavuttaa. Asiantuntijahaastattelussa ollaan kiinnostuneita nimenomaan haastateltavan henkilön erikoisosaamisesta, eikä haastateltavan omista henkilökohtaisista asioista. Asiantuntijan tieto voi olla joko tulkinnallista tietoa, tai tietoa jonkin asian menettelytavoista. Asiantuntijuus ei ole pysyvä ominaisuus tai kyky tulkita jotain tiettyä asiaa, vaan se määrittyy ammatillisten tehtävien tai institutionaalisen aseman kautta toiminnassa sekä vuorovaikutuksessa. Alastalon ym. (2017) mukaan asiantuntijuutta määrittää esimerkiksi ammattitermien, lyhenteiden ja tietynlaisen kielen käyttö. Asiantuntijuus käsitteenä ei kuitenkaan ole erityisen tarkkarajainen. Monimutkaisten ilmiöiden ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen ei löydy yksiselitteisiä ratkaisuja, jolloin asiantuntijuus hajaantuu tapauskohtaisesti. Asiantuntijuuden monimuotoisuuden vuoksi asiantuntijahaastatteluissa on tunnistettava aiheen kannalta merkittävät asiantuntijatahot, ja tutkimusaiheeseen liittyvä asiantuntijuus.

Asiantuntijahaastattelussa asiantuntijaryhmän löytämisessä on tärkeintä löytää asiantuntijat, joilla on eniten tutkimusintressin kannalta relevanttia tietoa. Asiantuntijuuden käyttämistä tiedonkeruuna voi joskus määrittää myös se, että asiantuntijatieta ei ole saatavilla, jolloin siitä muodostuu tutkimusintressin kannalta itsessään mielenkiintoinen asia. Omassa tutkimusaiheessani asiantuntijatieta on helposti saatavilla, ja järjestöjen omat asiantuntijat ovat olennaisin asiantuntijaryhmä, koska tutkimusaiheeni lähtee järjestöistä, ja tuloksissa sekä yhteenvedossa korostetaan asiantuntijahaastattelun merkitystä aineiston keräämisessä. Asiantuntijahaastattelua tiedonkeruumenetelmänä määrittää myös asiantuntijuuden rajallisuus, mikä on otettava huomioon tutkimuksen tuloksissa. Asiantuntijat eivät välttämättä pysty tunnistamaan kaikkea tutkimusaiheeseen liittyvää. Huomionarvoista on myös vain yhden haastateltavan tuoma rajallisuus otantaan, koska järjestöissä voi olla useita henkilöitä tekemässä vaikuttamistyötä esimerkiksi henkilökohtaisten motiivien vuoksi, ja vaikuttamisen eri osa-alueet voivat jakautua eri tavalla usean asiantuntijan kesken. Vaikuttamisen tunnistaminen asiantuntijan toimesta voi myös olla rajallista. Tutkimuksessani käytän systematisoivaa haastattelua, jolla on tarkoitus hahmottaa asiantuntijan objektiivista tietoa tutkittavasta aiheesta. (Alatalo ym. 2017, 215-219.) Asiantuntijan haastattelua voidaan pitää vaikuttamistoiminnan aiemman tutkimuksen kontekstissa vakiintuneena ja luotettavana

tapana tutkia vaikuttamista, ja esimerkiksi Vallin (2015) on tutkinut järjestöjen ja kansalaistoimijoiden vaikuttamismahdollisuuksia haastatteleamalla järjestöjä ja kansalaistoimijoita. (Vallin 2015, 74.)

Alastalon (2017) mukaan asiantuntijahaastattelun keinoissa ei ole välttämätöntä käsittää asiantuntijan tietoa positivismin valossa objektiivisena tietona, vaan asiantuntijaa haastatellessa on tärkeää tunnistaa asiantuntijatiedon arvosidonnainen ja tilanteinen luonne. Asiantuntijahaastattelu voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla. Eksploratiivinen kartoittava asiantuntijahaastattelu sopii tiedon keräämiseen vähän tutkimustietoa omaavasta aiheesta, jota tässä tutkimuksessa tutkittava potilasjärjestöjen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon on esimerkiksi Eduskunnan valiokuntavaikuttamisen kontekstissa. Asiantuntijoita on myös mahdollista haastatella systematisoivalla haastattelulla, jolla pyritään kokonaisvaltaisesti hahmottamaan asiantuntijan tietoa aiheesta. Kolmas tapa toteuttaa asiantuntijahaastattelu on teoriaa luova asiantuntijahaastattelu, jolla pyritään hankkimaan asiantuntijan objektiivisen tiedon lisäksi implisiittistä tietoa asiantuntijan tulkintojen ja toiminnan kautta. (Alatalo ym. 2017, 219.)

Tässä tutkimuksessa päädyin teemahaastatteluun aineistonkeräämismenetelmänä sen takia, koska asiantuntijoiden motivaatio vastata ammatiaan koskeviin asioihin voi olla hyvin korkea, ja teemahaastattelun avulla on mahdollista saada erittäin kattava monipuolinen aineisto. Aineistonkeruumenetelmän vaihtoehtoina tähän tutkimukseen pohdittiin myös lomakekyselyä tai vapaita kirjoitelmia ennalta annetusta aiheesta. Päädyin teemahaastatteluun, koska suullisesti asiantuntijoilta voi saada laajemman aineiston, sillä kirjoittaminen vaatii tutkimukseen osallistujalta enemmän työtä, ja kattavien vastausten saaminen vaatisi tutkimukseen osallistujalta erityisen korkeaa motivaatiota ja kiinnostusta tutkimusta kohtaan. Ennalta tuntemattomasta aiheesta on myös hankala luoda erityisen kiinnostavia kysymyksiä, joilla asiantuntijaa voi yrittää motivoida vastaamaan. Teemahaastattelu vaatii tutkittavaan aiheeseen perehtymistä ennakkoon, jotta teemojen kohdentaminen onnistuu järkevällä tavalla. Tutkittavasta aiheesta ei ole paljon tietoa, jolloin aineiston kerääminen on helpoin toteuttaa teemahaastattelulla, koska aiheen tuntemattomuuden takia on haasteellista strukturoida erikseen tarkkoja haastattelukysymyksiä. Teemahaastattelu muistuttaa aineiston keräämistapana enemmän keskustelua, mihin on suunniteltu ennalta tähän tutkimukseen olennaisia teemoja. Teemahaastattelun tavoitteena on antaa haastateltavalle asiantuntijalle mahdollisuus vapaaseen tutkittavaan aiheeseen liittyviin merkityksenantoihin, ja teemaan liittyviin

tulkintoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Teemahaastattelu soveltui tähän tutkimukseen, koska aiheen vähäisen olemassa olevan tutkimustiedon takia tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia järjestöjen vaikuttamista nimenomaan asiantuntijoiden näkökulmasta, jolloin haastateltavan itse luomat aiheeseen liittyvät merkitykset ja tulkinnat ovat erityisen tärkeitä. Teemahaastattelun keinoin on mahdollista antaa ääni aineistolle, ja haastattelussa eri tavoin korostuneet teemat toimivat merkittävällä tavalla teorian ja aineiston vuoropuhelun tekijöinä uutta ilmiötä tutkittaessa. Tässä tutkimuksessa teemana tulee olemaan haastateltavan järjestön edustajan kokemukset ja näkemykset asiantuntijan näkökulmasta liittyen vaikuttamiseen.

Asiantuntijat voivat osoittaa erityisen aktiivista kiinnostusta tutkimusta kohtaan, ja se on huomioitava eri tavoin asiantuntijahaastattelua suunniteltaessa. Asiantuntijat voivat yrittää vaikuttaa merkittävästi siihen, millä tavalla tutkija jäsentää aihetta, ja miten eri käsitteitä käytetään. (Alastalo, Åkerman yms. 2017, 225–226.) Haastateltavien informoiminen ennakoon on tärkeää sen takia, että tutkittavat pysyvät paremmin ennalta sovitussa aiheessa. Tässä tutkimuksessa haastateltaville lähetettiin ennakoon saatekirje (Liite 1), jossa kerron, mikä on tutkimuksen tausta, ja mitä sillä tavoitellaan, ja miksi haastateltavan osallistumisen on erityisen tärkeää tutkittavan aiheen kannalta. Saatekirjeessä perusteltiin tutkimukseen osallistumisen tärkeys esimerkiksi aiheen vähäisellä aiemmalla tutkimustiedolla potilasjärjestöjen kohdalla suhteessa siihen, miten paljon esimerkiksi vaikuttamista eri toimijoiden ja esimerkiksi järjestöjen taholta tehdään Suomessa. Saatekirjeessä myös kiiteltiin tutkittavia mielenkiinnosta tutkimusaihetta kohtaan, ja tutkimuseettisten sääntöjen mukaisesti kirjeessä kerrottiin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja haastatteluun osallistuvalla on aina oikeus milloin tahansa keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen. Tutkittavat informoitiin myös Euroopan Unionin GDPR-asetusten mukaisista tietosuojakäytännöistä liittyen henkilötietotunnisteiden, eli tässä tapauksessa haastattelumateriaalin käsittelyyn. Tutkittavat allekirjoittivat Jyväskylän yliopiston laatiman tietojenkäsittelylomakkeen, jossa ilmoitettiin, mitä varten haastattelumateriaali kerätään ja litteroidaan. Lomakkeessa kävi ilmi myös tietojenkäsittelyyn osallistuvat henkilöt, sekä aikataulu siitä, miten kauan haastattelumateriaali säilytetään, kunnes se poistetaan lopullisesti. Haastateltavat saivat tietosuojalomakkeen sähköisesti sähköpostin välityksellä, ja haastateltavat lähettivät allekirjoitetun lomakkeen takaisin skannattuna tai sähköisesti allekirjoitettuna.

Alastalon ja Åkermanin (2010) mukaan haastattelutilanteita voi leimata asiantuntijan ymmärrys ja kokemus edustamansa toimintakentän pienestä koosta, mikä voi vaikuttaa haastateltavan asiantuntijan asennoitumiseen tutkimushaastattelun kysymyksiä kohtaan. Tietyn toimialan, esimerkiksi tiettyä alaa edustavien järjestöjen asiantuntijat voivat helposti tunnistaa toistensa vastauksia tutkimusraportin haastatteluanalyysin tekstistä. Tunnistettavuuden pelon lisäksi laadullisissa haastatteluissa on myös mahdollisuus asiantuntijan erityiseen halukkuuteen tulla tutkimuksen myötä esille omaksi edukseen. (Alastalo & Åkerman 2010, 383.)

Tietosuoja-asioihin liittyvän lomakkeen läpi käyminen, ja eettisten kysymysten informoiminen tutkittaville sujui ongelmitta, eikä tutkittavista kukaan epäröinyt osallistumistaan tutkimukseen. Yksi haastateltava halusi ennen haastattelua, ja vielä haastattelun aikana varmistaa, ettei hän, tai edustamansa liitto varmasti tule tutkimusraportissa mitenkään ilmi. Informoin haastateltaville tarkemmin juuri tähän tutkimukseen liittyvistä tutkimuseettisistä ja tietosuojaan liittyvistä periaatteista, joihin liittyy täydellisen anonymiteetin varmistaminen, ja varmistamisen myötä haastateltava vakuuttui asiasta. Ammatillinen yksityisyys tutkimushaastattelussa voi olla asiantuntijalle hyvin tärkeää erityisesti tutkimushaastattelussa, jossa asiantuntija reflektoi omaa ammatillista osaamistaan. Järjestön kokenut ammattimainen asiantuntija ei välttämättä erityisestä asiantuntijuudestaan huolimatta halua profiloitua tämän tutkimuksen valossa edustamansa järjestön absoluuttiseksi edustajaksi. Tutkimuseettisten periaatteiden vuoksi asiantuntijoiden edustamia potilas- vammais- ja terveystieteiden järjestöjä ei mainita erikseen nimeltä tutkimusraportissa. Haastateltavien ammattinimikkeitä, ikää tai sukupuolta ei myöskään mainita. Haastateltavilta ei myöskään kerätty ikää tai sukupuolta, vaan ainoastaan edustaman liiton nimi, sekä haastateltavan ammattinimike edustamassaan liitossa. Aineiston analyysiä elävöittävässä, ja aineistoa kuvaavissa sitaateissa käytetään anonyymisti järjestön numerointia, esim. H1 ja H2... jne.

Tutkimusta varten järjestöjä lähestyttiin sähköpostilla etukäteen tiedustelemalla, olisiko heillä sellaista asiantuntijaa, jonka työtehtäviin kuuluu vaikuttamistoiminta järjestön puolesta, ja joka työnkuvansa puolesta olisi halukas osallistumaan haastatteluun. Haastateltavien rekrytointiprosessi oli helppo, ja kaikki järjestöt vastasivat myöntyvästi sähköpostitiedusteluun halukkuudesta osallistua tämän tutkimuksen tutkimushaastatteluun. Osa järjestöistä pyysi tutkimusteemat etukäteen sen vuoksi, että heidän oli mahdollista valikoida oikea henkilö haastatteluun. Järjestöt valitsivat itse sopivan asiantuntijan haastatteluun, ja valikoitumiseen vaikutti vastaajan relevantti työnkuva, sekä

myös aikatauluihin liittyvät asiat. Alun perin haastattelujen aikataulutusta varjosti lomakauden aiheuttamat kiireet itse haastateltaville, ja siten haasteet haastattelu-aikataulujen suhteen, mutta haastattelut saatiin sovittua loppukesään ja alkusyksyyn. Haastattelut suoritettiin heinäkuun lopussa, elokuussa sekä syyskuun alussa vuonna 2020.

Asiantuntijoiksi tutkimuksen otantaan valittiin järjestöissä työskenteleviä asiantuntijoita, jotka edustavat järjestöä vaikuttamistoiminnan suhteen, ja heidän työkuvansa keskittyy kyseisessä järjestössä suurelta osin vaikuttamistoimintaan. Haastateltavista 9 oli varsinaisessa palkkatyössä haastateltavassa ja edustamassaan järjestössä, ja yksi haastateltava toimi järjestön liittohallituksessa vapaaehtois pohjalta. Kaikkiaan haastattelin tutkimukseen kymmenen eri järjestön edustajaa, joista seitsemän haastattelin puhelimitse ja kolme videokeskustelusovellus Microsoft Teamsin kautta. Kahden ensimmäisen haastattelun aikana etäyhteydet tuottivat ongelmia, sillä Teams-sovelluksella ei saatu yhteyttä haastateltavan ja haastattelijan välille heti alkuun, mutta tekniset ongelmat eivät havaintojeni perusteella heikentäneet haastateltavien motivaatiota osallistua haastatteluun. Haastattelujen toteuttamisen ongelmissa voi olla riski, että tekniset ongelmat voivat heikentää haastateltavan motivaatiota tutkimukseen, mutta ongelmista huolimatta litteroitu aineisto kyseisten haastattelujen kohdalla on runsaudeltaan samaa luokkaa, kuin muiden haastattelujen kohdalla. Haastattelujen aikana Teams-sovelluksessa tuli myös erittäin lyhyitä, selittämättömiä yhteydestä johtuvia katkoja, ja lyhyt katko saattoi poistaa aineistosta yksittäisen sanan. Kokonaisuuden kannalta noin sekunnin kestävä katko ei arvioni perusteella ollut tutkimuksen aineiston kannalta merkittävää. Tässä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa olen varsinaisesti kiinnostunut laajoista asiakokonaisuuksista, enkä analysoi kielenkäyttöä tai yksittäisiä sanoja. Yhden haastattelun aikana haastattelijan laite ylikuumeni. Haastateltava ehti puhua hetken aikaa siten, etten haastattelijana kuullut ja saanut ääninauhurille kaikkia haastateltavan kertomia asioita. Kävin haastattelun loppuosan läpi haastateltavan kanssa uudestaan puhelinkeskustelun avulla heti sen jälkeen, kun teknisiä ongelmia ilmaantui. Kävin haastateltavan kanssa läpi uudelleen viimeisen teeman asiat, mitkä eivät menneet nauhoitukselle. Haastattelun loppuosan käyminen läpi tapahtui onnistuneesti puhelinkeskustelun välityksellä.

Hyvärisen (2017) mukaan haastattelutilanteet ovat inhimillisiä, ja tutkijan tulee hyviä eettisiä toimintatapoja noudattaen kohdata haastateltavana ihmisenä, eikä vain tutkimuksen tietolähteenä. Hyvärisen mukaan ” *Alkuhetket ovat tärkeitä, jolloin luodaan kohtaamisen perusta, tunnelma ja*

luottamus ” (Hyvärinen 2017, 39). Tämän tutkimuksen haastattelutilanteessa tein linjauksen jokaisen haastattelun kohdalle, että ennen varsinaista ensimmäistä teemaa esittelen vielä itseni ja taustani, sekä kiitin osallistumisesta tutkimukseen, ja pyysin haastateltavaa kertomaan omasta roolistaan järjestössä. Haastatteluissa oli arvioni mukaan inhimillinen ote, ja kesken haastattelun saattoi tulla esimerkiksi naurua aiheen tiettyyn teemaan liittyen joko tutkittavalta tai tutkijalta, mikä toi haastatteluun rentoa tunnelmaa. Haastatteluun liittyvät inhimilliset tilanteet arvioni mukaan myös motivoivat haastateltavaa keskustelemaan haastattelun teemoista. Haastattelun lopuksi kaikkien haastateltavien kohdalla keskustelin haastateltavan kanssa aiheen muista teemoista, ja lopuksi kiitin osallistumisesta haastatteluun, ja käytin tavanomaisia puhekielen kohteliaita toivotuksia, kuten esimerkiksi ”hyvää syksyä” tai ”Tsemppiä vaikuttamistyöhön järjestössänne”. Haastateltavat vaikuttivat hyvätuulisilta haastattelun lopussa, sillä kaikki haastateltavat myös toivottivat minulle haastattelun lopuksi onnea tutkimuksen saattamiseen loppuun. Haastatteluissa kävi ilmi asiantuntijoiden korkea motivaatio vastata teemoihin, ja haastateltavat myös pyysivät minua lähettämään valmiin ja arvioidun tutkimusraportin heille luettavakseen.

Jo aiemmin mainittu haastateltavien mahdollinen korkea motivaatio tutkimusaihetta kohtaan näkyi vastausaktiivisuuden sekä keskustelumotivaation myös siinä, että jokainen tutkimushaastattelu tuotti litteroitua materiaalia huomattavasti enemmän, kuin tutkimuskysymyksen kannalta varsinaisesti oli tarpeen. Litteroin jokaisen haastattelumateriaalin välittömästi haastattelun jälkeen. Elokuun loppuun mennessä litteroin 8 haastattelua, ja viimeiset kaksi haastattelua toimitin ja litteroin syyskuun alussa. Litteroitua materiaalia tuli yhteensä 41 sivua, ja keskimäärin yhden haastattelun litterointi oli noin 3-5 sivun mittainen. Haastatteluaineiston runsauden vuoksi koin mielekkääksi jättää litteroimatta osan haastatteluaineistoista, sillä tutkittavan asian kannalta ei-olennaisten asioiden esille nosto ei ole tutkimuskysymyksen rajaamisen kannalta oleellista.

Haastattelut olivat pituudeltaan 30–60 minuuttia. Useat haastatteliteemat etenivät myös teemojen aiheen viereen, mikä aiheutti keskustelun ”rönsyilyä”, ja sen vuoksi asiantuntijahaastatteluissa haasteellisimmaksi osoittautui haastattelun ohjaaminen, ja haastattelun pitäminen tutkimuksen kannalta mielekkäällä urilla. Haastateltavien korkean motivaation ja kiinnostuksen ansiosta haastatteluaineistosta on kuitenkin mahdollista löytää tutkimuksen kannalta erittäin kiinnostavia aiheita. Useammassa haastattelussa haastattelu eteni teemasta teemaan eri järjestyksessä siten, että haastateltava alkoikin jo itse puhua toisesta teemasta ensimmäisen teeman jälkeen, ja haastateltavan

ei tarvinnut erikseen kysyä jokaisesta ennealta suunnitellusta teemasta. Useat haastateltavat ryhtyivät ensimmäisen teeman (Vaikuttamistoiminnan määrittely järjestön toiminnan kannalta) jälkeen suoraan automaattisesti kertomaan toisesta teemasta, eli mihin instituutioihin vaikuttamistoiminta haastateltavan järjestössä tarkalleen kohdentuu. Osassa haastattelua haastateltavat alkoivat kertoa muista vaikuttamisen teemoista, jolloin haastattelija ohjasi haastattelua teemaan takaisin, ja esitti toiseen teemaan liittyen kysymyksen juuri vaikuttamisesta liittyen poliittisiin instituutioihin. Haastatteluaineiston perusteella teemojen kronologinen järjestys voidaan kokea haastattelun sujuvuuden kannalta onnistuneeksi, ja toisaalta aiheen ennalta tuntemattomuuden vuoksi teemojen lukumäärän tai järjestyksen suunnittelu oli haasteellista tehdä ennen varsinaisia haastatteluja. Haastatteluissa tuli havaituksi myös asiantuntijan mahdollinen ohjaava rooli liittyen haastateltavien teemojen sisältöön, koska useat haastateltavat ikään kuin ”kouluttivat” tai korostivat vahvasti haastattelijalle sitä, että vaikuttamistoiminta on moninaista, ja poliittiset instituutiot ovat heille vain yksi kohde. Haastateltaville täytyi haastattelun aikana erikseen korostaa sitä, että tässä tutkimuksessa rajaus on tehty nimenomaan järjestöjen vaikuttamisesta instituutioihin, sillä aiheen tarkka rajaus tiettyyn osa-alueeseen on tutkimuksen eheyden kannalta tärkeää. Haastattelun aikana aiheen rajaukseen liittyvät korostamiset haastateltaville kuitenkin sujuvoittivat haastattelua, koska sen jälkeen useat haastateltavat täydensivät vastauksiaan tutkimuskysymyksen rajauksen kannalta kiinnostavilla asioilla.

Haastattelun teemat

- Mitä vaikuttaminen (lainsäädäntöön?) merkitsee haastateltavan järjestössä, ja mitä tavoitteita haastateltavan järjestössä on vaikuttamisen suhteen?
- Mihin poliittisiin instituutioihin vaikuttaminen kohdistuu? (Lisäkysymys: Oletteko käyttäneet verkkopalveluja esim. otakantaa.fi vaikuttamiseen – Oletteko onnistuneet viemään jotain asiaa eteenpäin verkkopalveluilla?)
- Mitkä ovat olleet järjestön kannalta merkittävimpiä lakeja, joihin onnistuttu vaikuttamaan - Esimerkkejä vaikuttamisesta: Mihin lakeihin onnistuttu, ja mitä tapoja tai argumentoinnin keinoja käytettiin?
- Mihin yritätte vaikuttaa juuri nyt ja tulevaisuudessa?
- Millaiseksi koet järjestönne vaikuttamisen mahdollisuudet? Tuntevatko tai onko kontakteja esim. politikkoihin tai muihin ns. vaikutusvaltaisiin?
- Mitä odotatte tai toivotte tulevaisuudelta järjestöjen / järjestönne vaikuttamismahdollisuuksien suhteen?

4.3 Aineistolähtöinen kvalitatiivinen sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan laajan tekstimäärän tiivistämistä selkeämmin tulkittavissa olevaan muotoon koodaamisen avulla. Sisällönanalyysi sopii kielellisen aineiston, esimerkiksi haastattelujen, puheiden ja tekstien analysointiin. (Salo 2015, 169.) Sisällönanalyysillä tavoitellaan hajanaisen aineiston sanallista selkeää tiivistä kuvausta, mikä parantaa aineiston informaatioarvoa. Analyysillä aineisto voidaan selkeyttää, jolloin aineistosta on mahdollista tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomio ja Sarajärvi, 2012, 108.)

Aineistolähtöisessä analyysissä tavoitteena on luoda teoreettinen kokonaisuus, mikä pohjautuu tutkimusaineistoon. Aineistolähtöisyys muodostuu siitä, että aineistosta valitaan tietyt tutkimusaiheen kannalta tarkoituksenmukaiset analyysiyksiköt. Olennaista aineistolähtöisessä lähestymistavassa on aineiston valta-asema siten, että analyysiyksikköjä ei päätetä ennakkoon, vaan aineisto ohjaa analyysin etenemistä joka vaiheessa, ja siten esimerkiksi aikaisemmat tutkittavasta ilmiöstä saadut havainnot tai tiedot vaikuttavat itsessään analyysin valintaan, mutta ne eivät vaikuta aineiston läpikäymiseen mitenkään. Tässä tutkielmassa potilasjärjestöjen vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon lähestytään ilman ennakko-oletuksia, ja tavoitteena on analysoida juuri tämän tutkimuksen aineistossa mukana olevia potilasjärjestöjä. (Tuomio ja Sarajärvi 2012, 95.) Laadullista sisällönanalyysia määrittää myös tässä tutkimuksessa Tötön (2000) aineistolähtöistä sisällönanalyysia määrittävä oletus siitä, että haastatteluaineisto ei itsessään kehitä tutkimuksen taustalla olevan teorian ymmärtämistä, ja tutkijana aineistoon liittyvä teoria tulee itse oivaltaa. (Töttö 2000, 42-44.)

Laadullisen sisällönanalyysin työvaiheen runko voidaan jakaa neljään osaan. Ensimmäisenä tehdään päätös siitä, mitkä asiat aineistossa kiinnostaa vahvasti. Toisessa osassa käydään läpi aineisto. Tutkimusintressiin liittyvät kiinnostavat asiat eritellään ja merkitään, ja samalla kaikki muu epäolennainen sisältö karsitaan pois, minkä jälleen kiinnostava sisältö erotellaan muusta aineistosta erilleen. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan ja teemoitellaan, ja lopuksi neljännessä vaiheessa tehdään yhteenveto. (Tuomi ja Sarajärvi 2020, 92.)

Laadullisessa analyysissä tavoitteena on induktiivinen tai deduktiivinen analyysi. Tässä aineistossa käytetään induktiivista, yksittäisestä yleiseen – lähestymistapaa. Aineiston analyysinä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia kolmiosaisena prosessina. Kolmivaiheinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi tapahtuu siten, että ensin pelkistän eli redusoin aineiston poistamalla siitä tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat tiivistämällä informaatiota ja pilkkomalla aineistoa osiin. Toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan, eli tarkastelen aineistoa yhtäläisyyksiä ja eroja tiivistäen, ja etsien sekä eritellen eri asioita. Aineisto on jaettu sen mukaan, miten eri potilasjärjestöjen välillä toteutuu poliittinen vaikuttaminen päätöksentekoon instituutioita kohtaan lainsäädäntöön sekä lainvalmisteluun. Myös vaikuttamiseen liittyvät argumentoinnin keinot, vaikuttamisen tavoitteet ja vaikuttamisen määrä tai onnistuminen asiantuntijalausuntojen ja valiokuntakuulemisten osana aineistoa, ja näiden kohdalla myös tehdään tiivistämistä ja luokittelua. Tuomion ja Sarajärven (2003) mukaan ”sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä ” (Tuomio ja Sarajärvi 2003. 115) Analyysin kolmannessa osiossa eli abstrahoinnin vaiheessa erotan tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon, ja jatkamaan aineiston yläluokkaan, pääluokkaan ja yhdistävään luokkaan ja etenen empiirisestä aineistosta kohti teoreettisia käsitteitä.

Raportointiosiossa esittelen kuvaavia ja tutkimuksen kannalta olennaisia sitaatteja, jotka kuvaavat erityisellä tavalla tutkimusraportointia luoden järkevää vuoropuhelua aineistoon. Haastateltavat järjestöt on numeroitu sitaatteihin, ja litteroiduista sitaateista on poistettu kaikki sellainen informaatio, mistä voisi päätellä haastatellun henkilön edustaman järjestön tai henkilön itsensä.

Haastatteluaineiston perusteella keskeisimmät teemat vaikuttamiseen liittyen on järjestöjen oma määrittely siitä, mitä vaikuttaminen järjestölle tarkoittaa, sekä mitä erityispiirteitä ja esimerkiksi tavoitteita vaikuttamiseen liittyy. Toinen keskeinen teema on järjestöjen omakohtainen kokemus vaikuttamistyön onnistumisesta sekä mahdollisuudesta päästä vaikuttamaan poliittisiin instituutioihin. Kolmas keskeinen teema on kolmatta sektoria määrittävä järjestöjen ammatillistuminen, professionalismismi, mikä korostui asiantuntijoiden haastattelussa osana vaikuttamistoimintaa ja lobbausta.

Ensimmäisessä teemassa alaluokkaan nousi aineistossa esille vaikuttamisen tavoitteen eri teemoja, joita ovat vaikuttaminen lainsäädäntöön, jäsenistön edunvalvonta, hyvinvointivaltion kehittäminen sekä vaikuttaminen järjestöjen rooliin tulevaisuudessa. Teemaan liittyy useat lakiuudistukset,

esimerkiksi sairastamisen kustannuksiin liittyvät lait, palveluverkoston liittyvä lainsäädäntö, joista keskeisiä aineistossa nousseita uudistuksia ovat esimerkiksi vammaispalvelu-uudistus sekä sote-uudistus. Toisessa teemassa vaikuttamisen kokemusten alaluokassa on vaikuttamisen kokemukseen liittyviä teemoja, jotka määrittelevät järjestön vaikuttamisen luonnetta. Järjestön vaikuttamisen luonnetta kuvaavat aineistossa yhteistyö muiden järjestöjen kesken, sekä järjestöjen aja muiden toimijoiden keskinäiset asiantuntijaverkostot. Myös vaikuttamisen resurssit määrittävät kokemusta vaikuttamisesta, mutta tässä aineistossa resurssit vaikuttamista määrittävänä tekijänä ovat vahvasti professionalismin käsitteen alla. Järjestön vaikuttamista määrittää aineistossa myös haastateltavan aineiston asiantuntijan oma subjektiivinen reflektointi vaikuttamisen onnistumisesta, sekä järjestöjen tulevaisuuden näkymät osana vaikuttamiskokemusta. Järjestöjen professionalismin teemassa alaluokassa on järjestöjen oma kokemukseen ja asiantuntemukseen perustuva asiantuntemus sekä ammattimaisuudesta kumpuava järjestön edunvalvontarooli. Professionalismin teemaan liittyy myös järjestöjen resurssit vaikuttamistyöhön, jossa keskeistä on järjestön rahoitus pohjaan perustuva palkatun henkilökunnan määrä ja henkilökunnan ajalliset resurssit tehdä vaikuttamistyötä.

Pääteemat	Järjestöjen vaikuttamisen tavoitteet	Kokemukset vaikuttamisesta	Järjestöjen professionalismi
Alaluokka	Lainsäädäntö	Yhteistyö ja verkostot	Asiantuntemus
	Jäsenten edunvalvonta	Resurssit	Edunvalvontarooli
	Hyvinvointivaltion kehittäminen	Subjektiivinen kokemus onnistumisesta	Resurssit
	Järjestöjen tulevaisuus	Järjestöjen tulevaisuus	Järjestöjen tulevaisuus

Aineiston teemojen kehikko pääteemoista alaluokkiin

5 Järjestöjen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon

5.1 Poliittiset instituutiot vaikuttamisen kohteena

Tässä kappaleessa etenen järjestöjen vaikuttamisessa yleisestä erityiseen. Esittelen aluksi aineistosta haastattelujen keinoin löytyneet ilmiöt, mitkä kuvaavat poliittisia instituutioita vaikuttamisen kohteena. Poliittisten instituutioiden jälkeen esittelen haastatteluissa esille nousseita asioita, mitkä määrittävät sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamista. Järjestöjen vaikuttamisen määrittelyn jälkeen kuvaan järjestöjen toimintatapoja vaikuttamistoiminnan kontekstissa. Lopuksi nostan esille haastatteluissa nousseita vaikuttamistoiminnan kohteita, joihin vaikuttaminen voidaan määritellä olevan aiemmissa järjestötutkimuksissa määriteltyä hyvinvointivaltion kehittäjäroolia.

Aineiston pääteemoiksi nousivat haastatteluissa järjestöjen vaikuttamisen määrittely sekä tavoitteet, reflektointi vaikuttamisen onnistumisesta sekä järjestöjen professionalismi järjestöjen vaikuttamistyötä selkeästi määrittävänä tekijänä.

Ensimmäisessä teemassa nousee järjestöjen määritelmä siitä, mitä vaikuttaminen järjestölle tarkoittaa, sekä vaikuttamisen tavoitteet sekä vaikuttamisen kohteet. Aineiston perusteella potilasvammais- ja terveysjärjestöt määrittivät vaikuttamisen kohteena oleviksi instituutioiksi Eduskunnan valiokunnat, kansanedustajat, ministeriöt sekä poliittiset puolueet. Myös vaikuttamistoiminta hallitusohjelman sisältöön mainittiin useassa haastattelussa, ja järjestöt ovat pyrkineet saamaan omia yhteiskunnallisia tavoitteitaan kirjatuksi hallitusohjelmiin. Haastattelujen perusteella vaikuttaminen poliittisiin instituutioihin tapahtuu pääasiassa yhteydenpitona kansanedustajiin, kansanedustajien avustajiin, ministereihin sekä ministerien avustajiin.

Keskeisiä vaikuttamisen kohteita potilas- vammais- ja terveysjärjestöille ovat lainsäädännölliset poliittiset vaikuttamiskohteet liittyvät ympäristöön, päihdepolitiikkaan (irralisena osana muusta terveystalitiikasta), koulutuspolitiikkaan, tasa-arvopolitiikkaan, työ- ja sosiaalipolitiikkaan sekä terveystalitiikkaan. Kaikki haastateltavat järjestöt ilmoittivat tärkeimmäksi lainsäädäntövaikuttamisen kohteeksi juuri omaan spesifiin kohderyhmään liittyvän vaikuttamisen, ja sen perusteella järjestöjen vaikuttaminen on esimerkiksi Helanderin kolmannen sektorin teorian

mukaista edunvalvontaan liittyvää jäsenistön tarpeista kumpuavaa toimintaa. (Helander 1998, 123.) Haastatteluissa myös nousi esiin, että lainsäädäntövaikuttaminen on helppointa vaikuttamista, josta voi tiedottaa järjestön jäsenistölle ja jota voi myös mitata New Public Management- hengessä esimerkiksi lausuntojen lukumäärillä.

Eduskunnan valiokuntiin vaikuttaminen on järjestöille aineiston perusteella yksi merkittävä vaikuttamiskeino. Kaikkiaan haastateltavista 9 järjestöä ilmoitti lausuneensa Eduskunnan valiokuntiin viimeisen 5 vuoden aikana, ja yksi järjestö oli lausunut tutkimushaastattelun aikaan (kesä 2020) nähden viimeksi viisi vuotta sitten. Valiokuntavaikuttaminen voidaan nähdä eri näkökulmista, sillä osa haastateltavista järjestöistä ilmoitti, että heille tulee suoraan varsinaisia lausuntopyyntöjä joko kirjallisesti tai kutsuna tulla valiokuntaan paikan päälle antamaan lausunto. Osa järjestöistä kertoi pyrkivänsä lobbaamaan suoraan valiokuntien edustajia, jotta järjestö pääsisi antamaan näkemyksensä lainvalmisteluun. Eduskunnan sisällä toimii myös erilaisia potilasverkostoja.

Haastateltavista järjestöistä puolet ilmoitti osallistuvansa aktiivisesti erilaisiin Eduskunnan verkostoryhmiin, joissa on useiden puolueiden edustus. Haastateltavat kertoivat, että verkostoryhmiin vaikutetaan voimakkaasti. Myös ministeriöt mainittiin useassa haastattelussa poliittisiksi instituutioiksi osana vaikuttamista, ja haastatteluissa nousi esille myös pohdintaa siitä, onko ministeriö poliittinen instituutio vai, ei. Ministeriön pitämistä poliittisena instituutiona voidaan nähdä eri näkökulmista, sillä toisaalta ministeriön ja siellä virkaa tekevien virkamiesten tehtävänä on toimeenpanna lainsäädäntöä, mutta ministerit kuitenkin edustavat poliittisia puolueita. Kysyttäessä poliittisista instituutioista kaikki haastateltavat asiantuntijat mainitsivat vaikuttamistyöhön liittyen ministeriöt poliittiseksi instituutioksi. Aineiston perusteella järjestöt rakentavat poliittisten instituutioihin kohdistuvassa vaikuttamisessa ministeriöt myös poliittisiksi instituutioiksi. Haastatteluissa kuitenkin myös nousi esille pohdintaa ministeriön poliittisuudesta, ja eräs terveysjärjestöjen edustaja pohti ministeriön poliittisuutta, kun haastattelussa kysyttiin järjestön keskeisistä vaikuttamiskohteista. Haastateltava kuitenkin totesi ministeriöiden olevan merkittävä instituutio vaikuttamismahdollisuuksien suhteen, sillä ministeriöiden valmisteleva luonne mahdollistaa vaikuttamisen tiettyihin yksityiskohtiin. Terveysjärjestöjen rooli juuri tietyn sairauden edustajana luo tiettyä tarkkaan rajattua sairautta tai vammaa edustavalle järjestölle vaikuttaa tiettyihin yksityiskohtiin.

[...] Ja sitten ministeriöt on tärkein paikka meillä ja periaatteessa ja sielhän on paljon eri puoluetustan omaavia ihmisiä. Pidetäänkö niitä poliittisina instituutioina, no periaattees ei pitäis, koska virkamies pitäis olla niinku aika neutraali asia. Mut onko täs maailmas mikään ihan neutraalia? [...]

[...] Mut siinä ministeriötasolla -- siel ollaan jo valmistelevassa niitä mut poliittisella tasolla tehään niitä isompia linjauksia. Mut sit niil pienil yksityiskohdilla voi olla tosi paljon merkitystä, mitä siel ministeriössä öö valmistellaan. (Haastateltava 2) [...]

Poliittisten instituutioiden tasolla keskeisin järjestöjen vaikuttamisen kohteita ovat haastattelujen perusteella erilaiset sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon liittyvät lakiuudistukset. Useat haastateltavat mainitsivat keskeiseksi vaikuttamistoiminnan kohteeksi suoraan tai epäsuorasti sairastamisen kustannukset -teeman, joihin sisältyy esimerkiksi sosiaaliturvaetuuksien taso, terveydenhuollon asiakasmaksut sekä esimerkiksi lääkekustannukset, joihin voi vaikuttaminen on suoraa lainsäädäntövaikuttamista Eduskunnan eri toimijoita kohtaan. Myös sote-uudistus, ja siihen liittyvä lainsäädäntövaikuttaminen sekä palvelurakenteeseen vaikuttaminen nousi esiin haastatteluissa, ja sote-uudistukseen vaikuttaminen on aineiston perusteella koettu työlääksi ja turhauttavaksi, koska uudistus on kestänyt hyvin kauan, ja itse vaikuttaminen uudistukseen vie järjestöammattilaisten työaika. Eri potilasjärjestöillä on vaikuttamistoiminnan tavoitteissa myös hyvin spesifejä omia lainsäädännön vaikuttamistoiminnan kohteita.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen tavoitteena on aineiston perusteella parantaa jonkun asian nykytilaa vaikuttamisella. Vaikuttamisen teoriakeskustelun valossa järjestöjen vaikuttaminen on Väkeväisen (2016) mainitsemien vaikuttamistyön elementtien perusteella argumentointiin perustuvaa vaikuttamista, jossa argumentoinnin keinoin ajetaan eturyhmän, eli järjestön jäsenten asioita. Haastatteluissa nousi myös esille vaikuttamisessa käytettyjä argumentoinnin keinoja, joilla potilasryhmien asioita on yksittäisenä järjestönä, tai järjestöjen kesken yhteistyössä perusteltu. Järjestöjä voi myös määrittää vastavoimana poliittiseen toimintaan, ja yhdessä haastattelussa nousi esille myös esimerkiksi kokemus ”torjuntavoitosta” osana onnistunutta vaikuttamista sellaisessa tilanteessa, jossa järjestö koki onnistuneensa lobbauksen myötä estämään sosiaali- ja terveyspolitiikkaan liittyvän uudistuksen, minkä myötä edustettavat edut olisivat heikentyneet palvelujen kustannuksien kasvaessa.

”Ku näki niit lakialotteita ja mitä niinku ministeriös puhuttiin siit kuinka paljo oltii nostamas erinäkösiä kustannuksia niin niin mä en tiedä onko väärin sanoa et torjuntavoittoo vähintään ollu.” (Haastateltava 2)

Mahdollisuus päästä Eduskunnan valiokuntaan jakoi haastateltavia. Osa haastateltavista koki, että henkilösuhteiden ansiosta lausuntoja on helppo päästä kirjoittamaan, ja osa oli epävarma asiasta kysyttäessä.

''Meille tulee helposti lausuntopyyntöjä, meihin otetaan helposti yhteyttä -- pitkät perinteet ja sitte hirveen monipuolista toimintaa. - On niinku tosi hyvät asemat.''

(Haastateltava 1)

Haastateltava yksi koki järjestönsä saavan paljon lausuntopyyntöjä johtuen järjestön varsinaisesta toiminnasta eli perinteistä ja monipuolisesta toiminnasta. Haastateltava 3 ilmoitti sen sijaan, ettei järjestö ole ollut kuultavana ainakaan viimeisen viiden vuoden aikana. Haastateltava kuitenkin myönti myös, ettei järjestö ole erikseen ollut aktiivinen saadakseen mahdollisuutta antaa lausuntopyyntö tai tulla kuulluksi.

''Ei oo siis oltu kuultavana, ei olla erityisesti tehty töitäkään sen eteen et oltas tultu kuultavaks. Mut ei oo myöskään kutsua tullu kuultavaks, et sanotaan et 5v sit ollaa viimeks oltu.'' (Haastateltava 3)

Haastateltava 5 sen sijaan kertoi järjestönsä saavan yhteydenottoja kuulemisen suhteen. Haastattelijana ohjasin haastattelukeskustelu siihen suuntaan, että järjestö mahdollisesti olisi ikään kuin objektina lausuntopyyntöjen suhteen. Ensimmäiseen kysymykseeni haastattelija vastasi kuulemisen olevan vuosittaista ja toistuvaa. Teemahaastattelua määrittävän keskustelutyylisen haastattelun kontekstissa tutkijana koin aiheelliseksi jatkaa keskustelua siihen suuntaan, että tiedustelen kysymällä suoraan mahdollisista järjestöön kohdistuvista yhteydenotoista.

[...] Haastattelija: Ootteks te pääsyt näihin valiokuntiin miten kuultavaks?

Haastateltava 5: Ollaan oltu ihan vuosittain, että ihan meidän asioihin liittyvis asiois kuultavana

Haastattelija: Otetaaks teihin yhteyttä, et halutaan kuulla nimenomaan teidän liiton näkökulma?

Haastateltava 5: '' Kyllä, otetaan yhteyttä ja usein voi olla sellasia et pyydetää kirjallista lausuntoa sit voi olla myös suullisia, usein siin vaihees kun ne on jo valiokunnassa joku asia

vaikka -laki, ja se on valiokunnas. Ja siin vaihees voidaan henkilökohtasesti kuulla, ja se menee kansanedustajien päätettäväksi tai hyväksyttäväksi, joo. [...]

Aineistossa nousi myös esille vaikuttamisen rajallisuus, mikä on esitelty myös aiemmin vaikuttamista koskevassa tutkimuksessa, ja esim. Vallin (2015) toteaa kuulemismenettelyjen olevan järjestöjen kannalta puutteellisia, ja kuulemismenettelyissä vain suuret järjestöt pääsevät tosiasiallisesti vaikuttamaan. Vallin toteaa myös kuulemismenettelyjen tarvitsevan kehittämistä. (Vallin 2015.) Järjestöjen kuuleminen voi tapahtua vasta myöhäisessä vaiheessa, kun varsinainen lain sisältö on jo päätetty. Tämän tutkimuksen haastatteluissa 3 asiantuntijaa nosti esille myöhäisen kuulemisen. Myöhäisessä kuulemisessa vaikuttamistyön merkitys voi haastateltavien mukaan jäädä vähäiseksi, jos asia on todellisuudessa jo päätetty, kuten esimerkiksi yksi haastateltava totesi:

''Se on valitettavasti välillä niin, et esimerkiksi lait lähtee lausuntokierrokselle sellasessa vaiheessa, ku on jo päätetty mitä aiotaan tehdä. Ja sillä ei oo niin hirveesti väliä, et mitä lausutaan ''. (Haastateltava 7)

Haastattelussa nousi myös vaikuttamiseen ja varsinaiseen tutkimusaiheeseen liittyvä normatiivisuus, kun haastattelijana tein vastaukseen liittyen lisäkysymyksen liittyen teemahaastattelun aikana tapahtuvaan kyselyyn, jolloin haastateltava arvioi lakiin liittyvien vaikuttamismahdollisuuksien kehittämiskohteita liittyen myöhäiseen kuulemiseen. Vastauksessa kävi ilmi myös asiantuntijahaastattelulle tyypillinen keskustelun ohjaamisen mahdollisuus sekä asiantuntijan ilmeinen motivaatio tutkimusaiheeseen kohtaan, kun haastateltava itsessään kommentoi haastattelun aikana lyhyessä ajassa keksimääni aiheeseen sopivaa lisäkysymystä, ja kertoi sen lisäksi omista näkemyksistään asian suhteen.

Haastattelija: [...] ''Herättääks toi niinku normatiivisia ajatuksia et, jos toi menee tollee et lausuntojen antaminen myöhässä on kuitenkin jopa turhaa, ni herättääks toi ajatuksia?

Haastateltava 9: Sä asetat just kysymyksen, noin sun pitääkin kysyä. Toi on just noin et kyl nää asiat pitäs voida alustavasti valmistella jo sillä tavoin et sillonku lakiluonnos tulee, ni siin on otettu mahdollisimman laajasti huomioon ne taustat.'' [...]

Poliittisiin instituutioihin vaikuttamista määrittää myös päätöksentekijöiden vaihtuvuus. Eduskuntavaalit järjestetään neljän vuoden välein, ja siten kansanedustajista osa vaihtuu neljän vuoden välein. Tämä vaikuttaa myös järjestöjen vaikuttamistoimintaan, sillä vaikuttaminen perustuu aineiston perusteella hyvin vahvasti järjestön luomiin henkilösuhteisiin päättäjien keskuudesta. Yksi haastateltava toi myös esille vaikuttamistoiminnan kannalta ylimääräistä työtä aiheuttavan haasteellisen seikan liittyen juuri politikkojen vaihtuvuuteen, sillä järjestöjen on mahdollisesti käytettävä aikaa verkostoitumiseen vaalien jälkeen. Aineistossa yksi haastateltava toi myös erikseen esille henkilösuhteisiin liittyvät vaikuttamistoiminnan haasteet, koska kansanedustajien vaihtuvuuden myötä järjestön on luotava vaalien jälkeen uusia henkilösuhteita.

[...] Aina kun päättäjät vaihtuu, niin yritetään löytää ne oikeat henkilöt, jos omat putoaa pois. -- Yritetään löytää ne oikeat henkilöt, jota lähestyä, ja jonka kans löytää se yhteinen sävel ja tehdä sitä työtä. Sit mahdollisesti putoo, ja taas joudutaan ettimään uus, johon se vaikuttaminen voidaan keskittää. (Haastateltava 8) [...]

5.2 Sosiaali- ja terveysjärjestöt vaikuttajina

Kolmannen sektorin professionalisoituminen ja julkisjohtamisen yritysmaailmaa jäljittelevä johtamisoppi New Public Management nousi haastatteluissa keskeiseksi järjestön vaikuttamistoimintaa määrittäväksi teemaksi. Vaikuttamistoiminta koetaan järjestöissä aika- ja taloudellisia resursseja vaativaksi järjestön yhdeksi keskeiseksi toimintamuodoksi. Haastatteluissa nousi esiin, että erityisesti poliittisiin instituutioihin kohdistettava vaikuttaminen vaatii ammattimaista vaikuttamistyötä. Pelkästään vapaaehtoistoimintaan perustuvalla toiminnalla vaikuttamista olisi mahdoton toteuttaa nykyisen edunvalvonnan tasolla. Tarvetta järjestöjen ammattimaiselle lobbaukselle perusteltiin asiantuntijahaastatteluissa esimerkiksi aikaresursseilla, taloudellisilla resursseilla sekä vaativan asiantuntijaosaamisen tarpeella:

Kenelläkään vapaaehtoisella ei ois yksinkertaisesti edes aikaa, sit työssäkäyviä ihmisiä, miten ne pystyis, eine ainakaa työaika pystyis käyttämään tekemään sitä hommaa''
(Haastateltava 4)

Haastateltava 4 nosti esille työssäkäyvien vapaaehtoisten aikaresurssien aiheuttamat haasteet vaikuttamistyötä kohtaan. Haastateltava 3 nosti esille vaikuttamistoiminnan vaativan erityistä asiantuntijuutta, johon voi kuulua esimerkiksi tieteellisen tiedon etsiminen ja sen korostaminen osana vaikuttamistoimintaa.

''Vapaaehtois pohja tärkeä järjestölle, mutta vaikuttaminen vaatii ammattimaistuneen järjestön, koska vapaaehtoisvoimin mahdotonta lobbata organisaatioihin, löytää ja etsiä tieteellistä tutkimusta vaikuttamisen tueksi'' (Haastateltava 3)

Vapaaehtois pohja nähdään tärkeänä osana järjestön toimintaa, mutta vapaaehtoisten rooli näyttyytety asiantuntijoiden näkökulmasta vaikutettavan asian tiedon levittäjänä paikallisella tasolla. Myös paikallinen vaikuttaminen koetaan kattojärjestössä olevan vapaaehtoisten tehtävä, koska kattojärjestöstä käsin koetaan mahdottomaksi vaikuttaa asioihin kuntatasolla.

[...Vapaaehtoistyö on tärkeä, vapaaehtoistyö on just se et ne pystyy levittämään asiaa paikallisesti tai vaikuttamaan osaltaan omaan paikalliseen päätöksentekoon, mut sit jos puhutaan kattojärjestöstä, et miten se pystyy olemaan semmonen valtakunnallinen vaikuttaja omalla alueella, niin se kyl vaatii sen ammattilaisuuden. (Haastateltava 6) ...]

Vapaaehtoisten osallistaminen vaikuttamistoimintaan tuli asiantuntijahaastatteluissa esille myös laajemmassa mittakaavassa, ja esille toiveita uudentyyppisistä vaikuttamiskeinoista, mitkä liittyvät olennaisesti järjestöjen rahoitus pohjaan. Uudenlainen osallistaminen voisi mahdollisesti korvata ammattimaista lobbausta, mikäli järjestöjen rahoitus pohja supistuisi merkittävästi. Kahden haastatellun asiantuntijan mielestä esimerkiksi vapaaehtoiset tulisi osallistaa myös poliittiseen päätöksentekoon laajemmin, esimerkiksi antamaan lausuntoja.

''Jos niin kävis että rahoitukset lakkais ton Stean, elikkä veikkaus pelikoneiden -- vähenemisen myötä niin et siitä huolimatta pienetki järjestöt ja vapaaehtoisetki jotku vaikka mielenterveysomaiset niin he sais lausua ajatuksia lakeihin'' (Haastateltava 1)

Aineistossa nousi myös esille vaikuttamistoiminnan olevan liian myöhäistä, jos sitä tehdään vasta Eduskunnassa. Lainsäädäntöön vaikuttaminen vaatii ammattimaista otetta, ja aineistossa kaksi haastateltavaa toi esille, että järjestön vaikuttamistoiminta ei ole heidän toivomallaan optimaalisella tasolla. Kahden haastateltavan mukaan vaikuttamistyön onnistuminen vaatisi, että heidän edustamassaan järjestössä tulisi olla palkattuna lainsäädännön asiantuntija, kuten esimerkiksi juristi. Tarve juristille osana tavanomaista yhteiskunnallista vaikuttamistoimintaa nostaa esille laajemman keskustelun demokratiasta ja osallistumisesta. Demokratian tilaa voi määritellä jossain määrin meritokraattiseksi, jos vaikuttaminen ja osallistuminen vaatii yliopistokoulutuksen saaneen ammattimaisen erikoisasiantuntijan. Tässä aineistossa kuitenkin vain kaksi haastateltavaa mainitsivat järjestön kannalta tarpeelliseksi juristikoulutuksen saaneen erityisasiantuntijan, joten demokratian tilaa ei kuitenkaan ole tarpeen, tai voi määritellä tämän tutkimuksen perusteella erityisen puutteelliseksi. On kuitenkin korostettava, että aineistossa haastateltavista puolet ilmaisivat, että järjestöjen osallistumisen mahdollisuuksia tulee kehittää, jolloin joka tapauksessa tarve demokraattisen yhteiskunnan osallistumisen ja vaikuttamisen kehittämistoimenpiteille on olemassa.

[...] Meil ei esimerkiksi oo juristia meidän henkilökunnassa, niin ei sillä tavalla ihan niinku pystytäkään lakiteknisesti vaikuttamaan lainsäädäntöön, mutta että sitte laajemmalla pyritään lausumaan. - Lainsäädäntövaikuttaminen on myöhäisessä vaiheessa, jos tehdään vasta eduskunta- tai valiokuntavaiheessa (Haastateltava 10) [...]

Järjestöjen rahoituspohjan vaikutus vaikuttamistoimintaan mainittiin useassa haastattelussa, ja rahoituksen tarpeellisuutta perusteltiin juuri ammattimaisen vaikuttamistoiminnan tarpeilla. Haastatteluissa nousi esille esimerkiksi järjestön erityinen rooli potilasryhmän edunvalvojana. Haastatteluissa kävi ilmi järjestöjen huoli Koronaviruksen aiheuttamista muutoksista rahoituspohjaan, koska Veikkauksen tulot ovat romahtaneet vuonna 2020 Koronavirusepidemian aiheuttaman yhteiskunnan sulun vuoksi. Vaikuttamistoiminta ja potilasryhmän varsinainen edunvalvontatyö koettiin heikentyvän merkittävästi, mikäli järjestöjen rahoitusta leikataan. Järjestöjen rahoitukseen liittyvä huoli liittyy useimmiten Sote-uudistukseen, mihin vaikuttaminen niin palvelurakenteiden kuin lainsäädännön tasolla on usean haastatellun järjestön yksi päälobbauskohde. Sote- uudistukseen liittyvä vaikuttaminen koettiin osittain myös onnistuneeksi, ja usea haastateltava kertoi konkreettisen esimerkiksi onnistumisesta, joita olivat lobbauksen tuloksena saadut järjestöjen etujen mukaiset kirjaukset ohjelmassa. Haastatteluissa kävi ilmi, että osa

järjestöistä katsoi SOTE-uudistukseen vaikuttamisen suoraan oman järjestönsä onnistumisen kokemukseksi, ja osa haastateltavista kuvaili osallistumistaan vaikuttamiseen yhteistyöverkostojen kautta.

[...] Me niinku oltii eduskunnas meiän tilaisuuksis puhumas siitä et -- toimintaedellytykset täytyy turvata, et kyl -- jonkinlaisena onnistumisena vois pitää sitä, et sotejärjestöjen toimintaympäristöjen turvaamisesta oli monta kirjausta hallitusohjelmassa. (Haastateltava 2) [...]

''Soteuudistus on tässä se, mikä on kartalla oleva asia, siihen me ollaan just enemmän just sitä et muiden järjestöjen kanssa, niin et saatais varmistettua se järjestöjen asema sote-uudistuksessa''. – (Haastateltava 4)

Haastateltavien välillä oli eroja Sote-uudistukseen kohdistuvan vaikuttamisen onnistumisasteen suhteen. Haastatteluissa mainittiin järjestöjen aseman huomioiminen selkeänä osana uudistusta, ja esimerkiksi yksi haastateltava ilmaisi edustamansa järjestön onnistuneen suoraan konkreettisesti vaikuttamaan uudistuksen juridiseen sisältöön.

''Sote-uudistuksen yksi kirjaus on suoraan meidän omaa käsialaamme, ja löytyy minun työtietokoneelta.'' (Haastateltava 3)

Järjestöjen professionalisoitumista voidaan tulkita haastatteluaineistosta myös järjestöasiantuntijan ammatti-identiteetin kautta, koska haastateltavat reflektoivat omaa työnkuvaansa suhteessa vaikuttamistoimintaan, ja vaikuttamistoiminnalla voidaan havaita olevan henkilökohtaisia merkityksiä myös ammatillisesti. Oma työ halutaan nähdä merkitykselliseksi, ja toisaalta resurssien valossa koettu puutteellinen vaikuttamistyö nähtiin turhauttavana.

''Haluun nähdä niinku et omal työl niinku jotain merkitystä.'' (Haastateltava 2)

Toinen haastateltava reflektoi turhautumisen lisäksi myös vaikuttamistoiminnan vaativan työaikaa ja vaativan panostusta työajan puitteissa.

''Tää vähän frustroikin meitä, ku me tiedetään et meidän pitäis vaikuttaa tällä tavalla, ottaa kantaa ja olla näkyvis ja muuta. Mut lausuntoakaan ei kannata tehdä vaan lausunnon vuoks ja siin pitää olla sisältöä ja se vie kyllä työaikaa. '' (Haastateltava 6)

Vaikuttamista arvioitiin myös yhteiskunnan toiminnan kannalta normatiivisella otteella, ja yksi haastateltava nosti esille, että vaikuttaminen ei aina myös tuo toivottua lopputulosta, koska päätettyjä lakeja ei haastateltavan kokemuksen mukaan noudateta. Yksi haastateltava halusi haastattelussa tuoda esille esimerkiksi Suomea merkittävästi ohjaavaan YKn vammaissopimuksen (i.) rikkomisen julkisten palvelujen osalta.

[... Jos kattoo eduskunnan oikeusaputoimistoon ja avin suuntaan, niin kylhän kantelut sinne on lisääntyny huimasti. Et se kertoo vaik on mimmosia lakeja asetuksia ja me ollaan vaikutettu sinne eduskunnan puoleen et ne tekee lakeja, niin niit ei kumminkaa noudateta. Et meillähän on ratifioitu YKn vammaissopimus 2016, niin mennen tullen sitä rikotaan. '' (Haastateltava 6)...

Suomi on allekirjoittanut YKn vammaissopimuksen vuonna 2007, ja se on tullut voimaan vuonna 2016. Sopimuksella myös edistetään vammaisten ihmisten tietoisuutta omista oikeuksista. Sopimuksella pyritään myös edistämään vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa ja sekä vaikuttamaan yleisiin asenteisiin vammaisuutta kohtaan. Sopimuksessa myös kuvataan normatiivisesti vammaisten oikeuksien toteutumisen kansalliset ja kansainväliset valvontajärjestelmät. Vammaissopimusta varten esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriö ilmoittaa kuulleensa vammaisjärjestöjen näkemyksiä sopimuksen toimeenpanosta Suomessa siten, että vammaisjärjestöt saivat esittää 3-5 järjestölle tärkeää asiaa. Sopimuksen täytäntöönpanoa varten järjestöt saivat mahdollisuudet antaa lausuntoja sekä tulla kuulluksi. Vammaisjärjestöjen näkemyksissä korostuivat esteettömyys ja saavutettavuus ja sosiaali- ja terveysministeriön (2018) raportin perusteella vammaisjärjestöt myös toivoivat osallistamiskäytäntöjen huomioimista osana laajoja yhteiskunnallisten uudistusten ohella, kuten esimerkiksi sote-uudistus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 13–14, 21.)

Haastattelujen aikana tutkimusprojektin edetessä osassa haastatteluja itse ohjasin haastatteluja myös aiemmista haastatteluista uudella tavalla. Nostin esimerkiksi terveystalitiikkaan liittyvässä vaikuttamisessa lisäkysymyksen, jossa tiedustelin mahdollisista vastavaikuttajista, eli organisaatioista mitkä lobbaustoiminnassaan mahdollisesti kilpailevat päinvastaisen näkökulman kanssa liittyen vaikutettavaan asiaan. Kysyin asiaa kolmelta haastateltavalta, sillä haastattelun aikana ymmärsin, että haastateltavan järjestön elintapaohjaukseen liittyvä lobbaus voisi herättää vastavoimia. Olin tutkijana itse tietoinen haastateltavien kertoman lobattavan lainsäädännön vastakkainasettelua aiheuttavasta tendensseistä, mutta tutkimuseettisistä syistä en avaa asioita tarkemmin, jotta haastateltavien anonymiteetti säilyy. Yksi haastateltava ei kokenut vastavaikuttamista asiassa, jossa vastassa oli elinkeinopolitiikan vaikuttajat. Kahden muun haastateltavan kohdalla elinkeinoelämän vaikuttaminen oli selkeä vastavoima haastateltaville järjestöille. Haastattelujen valossa elintapoihin liittyvässä vaikuttamistyössä elinkeinoelämän vaikuttaminen voi tulla sosiaali- ja terveysjärjestöjen intressejä vastaan esimerkiksi argumentoimalla yksilönvapauten:

[...] Haastattelija: Laissa huomasiin, että oli vaikuttamista toisenlaisilta vähän niinku elinkeinoelämän järjestöiltä, ni tuliks teille semmonen olo, et ne vaikuttaa vähän teidän yli? Te varmaan olitte terveystalitiittisella linjalla?

Haastateltava 5: No siinä oli tavallaan kaksittainasettelu -, siin oli -teollisuus hyvin aktiivisia, --, kun taas terveystalitiittiset näki sen toisen puolen. -- Siin on kovillaan sen näkökulman kanssa, ku siin on tavallaan se ihmisen vapaus sen terveystalitiittisen kanssa. [...]

Kaikkiaan jokainen 10 haastateltavaa korostivat vaikuttamistyön keskeistä roolia osana edustamansa järjestön toimintaa, millä voidaan perustella järjestöjen professionalisoitumista osana New Public Managementia kolmannen sektorin kontekstissa. *Public Relations* tai PR, on yksityisellä sektorilla keskeinen tapa toimia myös vaikuttamistoiminnassa, ja yritysmaailman opit julkisen sektorin toiminnassa vaikuttaisi siirtyneen myös kolmannen sektorin toimintaan. Vaikuttamistyö voidaan nähdä järjestöissä myös *Public Relations* -toimintana, sillä haastatteluaineiston perusteella vaikuttamista järjestöt tekevät vaikuttamista eri sektoreille. Aineistossa korostui myös tavoitteellisuus yksityisen sektorin kaltaiseen *Public Relations*- toiminnan vakiinnuttamiseen entistä vahvemmin.

Aineistossa korostui myös järjestöjen vaihtelevat resurssit vaikuttamistoiminnan suhteen. Kaikilla järjestöillä ei ole varsinaista palkattua henkilöä tekemään vaikuttamistyötä, ja osa haastateltavissa kertoi tekevänsä vaikuttamistyötä muun työn ohessa. Yksi haastateltava myös kertoi, että heidän järjestönsä tarvitsi asianajajan, jotta ammattimainen lainsäädäntövaikuttaminen onnistuisi paremmin.

Aineistossa yksi haastateltava korosti myös toiveen vaikuttamistyön voimistumisesta ja ammattimaisen vaikuttamisen yleistymisestä. Demokratiassa moniäänien poliittinen debatti on tärkeää, ja haastatteluissa korostui myös järjestöjen tiedon tuottajan rooli osana demokraattista päätöksentekojärjestelmää. Poliittiset päättäjät eivät välttämättä tunnista tilanteita, jolloin kolmannella sektorilla voisi olla relevanttia asiantuntemusta päätettävään asiaan. Kolmannen sektorin toimintaan vaikuttavia päätöksiä ei myöskään aina tunnisteta järjestöissä tai päätöksenteossa.

[... Yleisesti ottaen sotejärjestömaailmasta toivon sen vaikuttamistyön vahvistuvan että meitä, jotka tehdään sotejärjestöissä päätehtävänämmä niin meitä ei oo kauheen paljon et monessa järjestössä se pääsihteerien tai viestintäihmisen tai jonkun järjestökoordinaattorin vastuulla siinä sivussa yrittää tehdä myös vaikuttamista. Jolloin ehkä sitten käy niin, että päätöksentekijät ei aina tajua et millon, voi just niinku odottaa sotejärjestöiltä odottaa ja sotejärjestöt ei aina itse huomaa vaikuttamisen paikkoja. ”
(Haastateltava 7) [...]

Toin esille jo aiemmin haastatteluissa nousseen tarpeen juristikoulutuksen saaneelle erityisasiantuntijalle osana lakiteknistä vaikuttamista. Haastateltava toi kuitenkin esille myös erityisasiantuntijuuden yhteiskunnallisen roolin osana asiantuntijatyötä määrittävää erityistä ammattikieltä. Esimerkiksi Jakosen (2017) mukaan juristikoulutuksen saaneet henkilöt ovat onnistuneet suojaamaan asiantuntijuutensa erityisen luonteen. Sitä kautta juristikoulutuksen saaneiden asiantuntijoiden määrä on niukka, ja heillä on myös korkea palkkataso. (Jakonen 2017, 35.) Yksi haastateltava toi myös Jakosen väitettä mukaillen esille sen, että juristien palkkatason takia kaikki järjestöt eivät voi hyödyntää juristien asiantuntijaosaamista vaikuttamistoiminnassaan:

[...] Me itseasiassa tarvittais se juristityyppinen henkilö meidän henkilökuntaan, et me pystyttäis näitä lausuntoja antaa -- tai kirjottaa sillä tavalla, et ne ehkä siihen vastais paremmin et kun on hlö, joka osaa kirjoittaa juridiikkaa. Paremmin saattais mennä ne meidän lausunnot jakeluun. -- Et läheskään kaikissa järjestöissä ei oo juristikoulutuksen saaneita työntekijöitä. Ja meillä ei oo sellasta palkanmaksuvaraa, mitä juristikoulutuksen saanu henkilö itselleen hakee. (Haastateltava 10) [...]

Aineistossa nousi myös esille, että asiantuntijan kokemuksen mukaan kolmannen sektorin toiminta on muuttunut entistä asiakaslähtöisemmäksi ’Pop up’ sekä ’Ad Hoc’-tyyliseksi toiminnaksi, mikä vastaa toiminnan luonteen puolesta aiempaa enemmän tiettyyn yksilöityyn tarpeeseen. Haastateltava myös koki, että järjestötoiminnan pysyvä luonne on kolmannen sektorin tulevaisuuden kannalta kuitenkin olennaista. Haastateltavan näkemys kolmannelta sektorista nivoutuu selkeästi aiempaa teoriakeskustelua kolmannen sektorin määrittelystä, joissa todetaan, että kolmatta sektoria määrittää toiminnan vakiintunut luonne ja organisatorinen pysyvyys. (Pihlaja 2010, 21 ja Saukkonen 2013, 9.)

’Ihmiset osallistuvat kuin ennen, mutta nykyään järjestötoiminta entistä asiakaslähtöisempää, Pop up, Ad hoc-tyyppistä toimintaa omiin yksilöityihin tarpeisiin. Vaikuttamistyössä tärkeää on pitkäjänteisyys, yksi mielenosoitus tai somekampanja ei muuta asioita pitkällä aikavälillä’
(Haastateltava 3)

Aineiston haastateltavan normatiivinen näkemys kolmannen sektorin käsitteestä ja toiminnasta määrittäyty selkeästi aiemman tutkimusperinteen mukaisesti, ja ajan hengessä haastateltava nosti esille uudet vaikuttamisen muodot, esimerkiksi sosiaalisen median kampanjat. Järjestöjen teoreettisen tutkimusperinteen kehittämä kolmannen sektorin luonnetta kuvaavan säännön mukaan Pihlajan ja Suikkasen mukaan esimerkiksi organisatorinen pysyvyys ja toiminnan vakiintunut tavoitteellisuus on kolmannen sektorin toiminnassa keskeistä. (Pihlaja, 2010: 21 ja Saukkonen 2013: 9.) Haastateltavan käyttämä ilmaisu asiakaslähtöisyys sen sijaan kuvastaa kolmannen sektorin professionalistista roolia New Public Management- teoriaperinteen hengessä. Kolmannen sektorin tapauksessa järjestön jäsenen käsittäminen asiakkaana näyttäytyy kolmatta sektoria julkisen sektorin kumppanuutta määrittävän teoriaperinteen hengessä, jolloin New Public Management- oppi siirtyisi julkisen ja kolmannen sektorin kumppanuuden myötä julkisen sektorin toimintamalleista myös kolmannen sektorin toimintaan. Professionalismi sen sijaan johtaa NPM-hengessä kolmannella sektorilla siihen, että kolmannen sektorin palkatut työntekijät määrittäytyvät entistä enemmän asiakaspalvelijoina, eivätkä esimerkiksi järjestön toiminnan kannalta välttämättöminä palkattuina henkilöinä.

5.3 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamisen muodot

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistoiminnassa keskeistä toimintaa järjestölle on kolmannen sektorin teoreettisen käsitteen mukaisesti ajaa juuri oman potilas – tai sairausryhmän jäsenistön etua yhteiskunnassa eri tavoin. Vaikuttamisen käytännön toteuttamisessa merkittäväksi vaikuttamisen keinoksi nousee aktiivinen järjestöstä itsestään lähtevä yhteydenpito esimerkiksi poliittisiin päättäjiin ja virkamiehiin. Onnistunut vaikuttamistoiminnan mahdollistava yhteydenpito vaatii aktiivista yhteydenpitoa päättäjiin, sekä päättäjien henkilökohtaista tuntemista, mikä käy haastatteluaineistossa esille eri tavoin. Myös järjestöammattilaisten aikaisempi työhistoria, sekä esimerkiksi mahdollinen jonkin poliittisen puolueen jäsenyys, ja sitä kautta muodostuneet henkilösuhteet poliittisiin päättäjiin ja puolueorganisaatioon koetaan tärkeänä vaikuttamisen mahdollistajana. Aikaisempi työkokemus poliittisissa instituutioissa edesauttaa ja helpottaa merkittävästi vaikuttamistyötä, koska asiantuntija tietää valmiiksi päätöksentekorakenteet sekä tuntee vaikuttamistoiminnan kannalta keskeisiä henkilöitä. Kaikkiaan aineistossa 3 haastateltavaa ilmoittivat poliittiseen puolueeseen liittyvien läheisten henkilökohtaisten siteiden edesauttavan merkittävästi edustamansa järjestön vaikuttamistoimintaa puolueen jäsenyyden sekä muun aikaisemman kokemuksen myötä. Läheiset suhteet puolueisiin helpottavat vaikuttamistoimintaa, koska järjestö on tullut tunnetuksi ja esimerkiksi lausuntopyyntöjä tulee tutuille järjestöille helpommin. Lainvalmisteluun liittyvässä aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esille henkilökohtaisten suhteiden vaikuttavan merkittävästi mahdollisuuden päästä lausumaan. Tämän tutkimuksen perusteella esimerkiksi Vallinin (2015) tutkimustulokset pätevät ainakin osittain myös tässä, koska Vallinin järjestöjen ja kansalaistoimijoiden vaikuttamismahdollisuuksien tutkimusraportissa todetaan, että suhteet päättäjiin ja virkamiehiin ovat erityisesti suurille järjestöille merkittävä vaikuttamiskanava. (Vallin 2015, 50.)

Tutkimuseettisistä syistä en avaa tässä raportissa tarkemmin poliittisiin puolueisiin liittyviä aineistossa nousseita asioita, jotta tutkittavien anonymiteetti säilyy tämän tutkimuksen anonymiteettitason mukaisena. Yhteistyö muiden järjestöjen kanssa nousi haastatteluissa esille yhdeksi tärkeimmäksi vaikuttamisen onnistumista määrittäväksi asiaksi. Aineiston perusteella järjestöt kokevat, että yhteistyön ansiosta moni järjestölle tärkeä asia saa paremmin huomiota. Järjestöasiantuntijat myös refleктоivat rooliinsa vaikuttajana, ja kokivat että poliittiset päättäjät vakuuttuvat vaikutettavasta asiasta todennäköisemmin, jos vaikutettava asia edustaa suurempaa joukkoa.

''Viime vaalien alla, ku me tehtiä sitä seitsemän potilasjärjestön kans yhdessä, niin sillon ne tapaamiset oli helppo järjestää. Sen huomaa, -- ku meit oli monta järjestöä yhdessä''. (Haastateltava 3)

Yhteistyöjärjestöissä ja verkostoissa toimiminen nousi aineistossa merkittäväksi vaikuttamisen muodoksi. Kaikki haastateltavat kertoivat järjestönsä olevan useammassa yhteistyöverkostossa mukana. Tutkimuseettisistä syistä tutkittavien yksityisyydensuojan takia en tuo esille tarkkoja lukumääriä siitä, kuinka moni järjestö on haastatteluaineiston perusteella osallistunut erilaisiin työryhmiin. SOSTE ry:n toimintaan osallistuvien lukumäärän koen tutkimuseettisten sääntöjen mukaiseksi ilmoittaa tässä raportissa, sillä SOSTE on valtakunnallisesti tunnettu kattojärjestö kattaen lähes kaikki, jäsenmäärältään yli 200 sosiaali- ja terveysalan järjestöä Suomessa (SOSTE 2020 b.)

Aineistossa nousi esille useita kaikkia haastateltavia yhdistäviä verkostoja. Esimerkiksi Suomen sosiaali- ja terveys ry. SOSTE ry. mainittiin 9 tutkimushaastattelussa yhteistyökumppaniksi vaikuttamistoiminnan suhteen, ja vain yhdessä haastattelussa SOSTE:a ei mainittu. On mahdollista, että järjestö myös kuuluu kyseiseen järjestöön, sillä haastateltava kertoi aktiivisesti muista edustamansa järjestön vaikuttamisen kanavista. Jostain syystä haastateltavalla ei vain haastattelutilanteessa tullut mieleen ilmoittaa sitä, ja esimerkiksi Alastalon ja Åkermanin ym. (2017) mukaan asiantuntijan haastattelu on myös osittain rajallinen tapa tuottaa tietoa tutkittavasta aiheesta, ja haastateltava ei aina tunnista täysin omia vaikuttimiaan. Rutinoituneen asiantuntijatiedon tutkiminen voi esimerkiksi vaatia erilaisia haastattelutapoja, esimerkiksi kävelyhaastattelun, jolloin haastateltava voi kävelyn avulla palauttaa rutiininomaisia asioita paremmin mieleen. (Alastalo & Åkerman ym. 2017, 218-219.) SOSTEn hyödyllisyys yhteistyöverkostona jakoi myös näkemyksiä haastateltavien keskuudessa, sillä kaikki antoivat positiivista palautetta järjestöjen kattojärjestöstä, mutta yksi haastateltava myös kuvaili SOSTEn vaikuttamistoiminnan painopisteitä eri tavoin kuin muut huomauttaen, että järjestön vaikuttamistoimintaa tulisi keskittää myös kyseiseen järjestöön, että terveysasioita saisi paremmin esille.

Yksi haastateltava mainitsi yhteistyön SOSTEn kanssa haasteelliseksi, koska haastateltavan näkemyksen perusteella SOSTE keskittyy enemmän sosiaalialan asioihin, eikä niin paljon varsinaisen terveyssektorin asioihin. Haastateltava kuitenkin myös koki terveyssektorin yhteistyön tärkeäksi kompromissien nimissä siten, että omista agendoistaan on oltava valmis luopumaan, jotta

vaikuttamistoiminnassa voi saada useita järjestöjä yhdistäviä asioita eteenpäin. Toive järjestöjen yhteisistä tavoitteista ja yhteisestä äänestä nousi esille useassa haastattelussa joko lyhyenä sivuhuomautuksena, tai pidempänä haastatteluvastauksena, ja kaikkiaan puolet haastateltavista näkivät yhteisen äänen löytämisen tärkeänä.

[... Soste puuttuu enemmän sosiaalipuolen asioihin, pitäisi jo pelkästään sosteen vaikuttaa -- sit taas niinku politiikoille eli silläkin on merkitystä, meneekö soste niinku sosiaaliasioilla - siellä omissa konteksteissaan, vai nostaaks ne niitä terveysasioita esille. Tää sotekenttä on niin hajanainen, et jos kaikki menee omil agendoillaan puhumaan, niin siit ei tuu mitään. Järjestöjen pitäs löytää niinku yhteinen juttu, ja sit niinku -- unohtaa ne semmoset nurkkakuntaisuudet ja oman sairausryhmän -- nippelijuttujen ajamiset ja löytää - se yhteinen sävel mitkä koskettaa kaikkia ja niinku voimakkaammin sitä viemään sit eteen '' (Haastateltava 2) [...]

SOSTE ry:n lisäksi useat haastateltavat mainitsivat yhteistyöverkostoikseen esimerkiksi Vammaisfoorumin ja Yksi elämä- verkoston, ja yksittäiset haastateltavat mainitsivat omia yksittäisten tiettyjen sairauksien tai vammojen edunvalvonnan yhteistyöverkostoja esimerkiksi Eduskunnassa tai poliittisissa puolueissa ja esimerkiksi Kelassa. Ministeriöiden erilaisiin työryhmiin osallistuminen Sosiaali- ja terveysministeriössä, työ- ja elinkeinoministeriössä sekä Opetus- ja kulttuuriministeriössä mainittiin vaikuttamiskeinona myös useassa haastattelussa. Kaksi haastateltavaa myös kertoi järjestönsä perustaneen vaikuttamistoiminnan yhteistyöfoorumin terveydenhuollon toimijoiden kanssa, ja sillä tavoiteltiin hybridi -yhteistyötä järjestön omien palkattujen työntekijöiden ja viranomaisten kanssa, minkä pohjalta on mahdollista tuoda lisätietoa myös päättäjille erikoisosaamisen kautta. Teemahaastattelussa lisäkysymysten esittäminen asian tarkentamiseksi on tärkeää, jotta haastateltavan vastausta voi tarkentaa tutkimuksen kannalta luotettavampaan suuntaan. Haastattelun aikana ohjasin keskustelua teeman mukaisesti, ja tiedustelin tarkemmin verkostoissa mukana olevien asiantuntijoiden roolia, jolloin haastateltava arvioi, että verkoston erikoisammattilaisten mukana olosta huolimatta vaikuttamisrooli voi olla vähäinen.

[...] Mehän on koottu neuvottelukunnat esim yliopistosairaalan edustaja, keskussairaalaasta edustaja et tavallaa meidän liiton omat työntekijät ja sitte tuolla perusterveydenhuollon erikoissairaanhoidon sivistystoimen koulutoimen osalta pääsevät niinku vuorovaikutteisee keskusteluu. meil on esim oma asiantuntijalääkäri,

jota me konsultoidaan, niinku meidän nimis pystyy ottamaa kantaa sinne päättäjiengi suuntaa. [...] (Haastateltava 9)

Haastattelija: Onks ne erikoisosaajat mukana siinä vaikuttamisessa?

Haastateltava 9: Kyl ne tekee oman työnsä ohella, et jos tarvitaan niinku –osaajaa. -- mut se on niinku hyvin minimaalista sit kuitenkin, et minkä verran [...]

Sosiaali- ja terveystieteiden järjestöt tekevät myös yhteistyötä esimerkiksi lääkeyritysten kanssa. Tutkimusaineistossa kaksi järjestöä ilmoitti tekevänsä suoraa yhteistyötä lääketeollisuuden kanssa, ja yhteistyötä perusteltiin juuri rahoitusongelmilla. Järjestöjen subjektiivinen ja tutkimusaineistossa toistuva huoli tulevaisuudesta ja rahoituspohjan kehittymisestä liittyy vaikuttamistoimintaan myös uudenlaisten yhteistyökuvioiden kautta, joista on mahdollista hyötyä järjestöjen mahdollisten niukkenevien resurssien myötä. Yritysyhteistyötä perustellaan hyötynäkökulmasta sitä kautta, että lääkeyrityksellä on paremmat resurssit lobata tapaamisaikoja esimerkiksi pikkuparlamenttiin:

[...] Nää kaikki pikkuparlamentin tilaisuudet, on meil ollu semmosia infotilaisuuksia, ni pikkuparlamenttiinhan sä et mene ilman että sul on joku, joka on niinku eduskunnas se, joka tavallaan toimii isäntänä. Et me ollaa jonku verran lääkeyritysten kans tehty yhteistyötä et ne on niinku hoitanu sen miitin -- kyllä mä tiedän et muutki liitot ovat yhteistyössä, ja koska rahasta on kova pula joka paikas ja työntekijöistä. --Silloin yritetään käyttää niitä henkilöitä, jotka vois tehdä sen työn. ” (Haastateltava 6) [...]

Yritysyhteistyö ei ole järjestön kannalta täysin ongelmaton, sillä lobbaukseen liittyy negatiivista leimaa. Suomalaista yhteiskuntaa määrittävä kolmannen sektorin rooli julkisen sektorin kumppanina voi käsitteenä päätyä konfliktin omaisen kriittisen tarkastelun alle, jos mahdollinen kumppanuus yksityisen sektorin kanssa saisi mainetta. Yksi haastateltava reflektoi haastattelun aikana yritysyhteistyön aiheuttamasta mahdollisesta mainehaitasta järjestön vaikuttamistyölle. Toisaalta avoin yhteistyö yrityksen kanssa on avointa vaikuttamistoimintaa, mutta toisaalta yhteistyön paljastuminen sinänsä voi tuoda negatiivisen leiman järjestölle, jolloin järjestöä voidaan määrittää voittoa tavoittelevan monikansallisen yrityksen yhteistyökumppanina, eikä suomalaisena potilaiden etuja ajavana järjestönä.

Aineistossa nousi myös esille mahdolliset ongelmat liittyen vaikuttamiseen. Vaikutettava asia voi olla tärkeä ja saada useita järjestöjä saman mielipiteen, näkemyksen tai vaikutettavan asian taakse. Yhdessä haastattelussa haastateltava mainitsi, ja koki edustamansa järjestön ongelmaksi sen, että

hybridiyhteistyö voi aiheuttaa järjestön organisaatiolle ongelmia, jos vaikutettavan asian myötä jokin toinen järjestö saa mainetta ja itse asiaa eniten esille tuova järjestö ei saa.

[...] Mutta musta tuntuu et meil on sellanen probleema, että me tehään sitä -- tunnetuks, ei niinkään järjestöä tunnetuksi. Ja siihen täytys varmaan tulla muutos, koska sitten taas se- että me tehään - tunnetuks ja sitten tulee siihen järjestö että meillä on myös -potilaita, ja silloin se meidän tekemä työ linkittyy johonki toiseen järjestöön. Ja siihen on turha mennä jälkikäteen sanomaan, että mehän sen työn teimme. Että pitäs enemmän painottaa järjestön olemassalaa. (Haastateltava 8) [...]

Suomi on Euroopan Unionin jäsenvaltio, ja myös järjestöt tekevät yhteistyötä Eurooppaan päin. Haastatteluaineistossa kaksi haastateltavaa toi myös esille järjestön kansainväliset yhteydet Eurooppaan ja erityisesti Euroopan Unionin sisällä tehtävään yhteistyöhön. Eurooppalaisten kattojärjestöjen kautta järjestöt saavat vertailevaa tietoa siitä, miten terveystoimintaa on hoidettu muissa Euroopan valtioissa, ja järjestöt käyttävät niitä vaikuttamistoimintaa tukevana materiaalina.

''Esim. pari vuotta sit valmistu tällöinen xx mikä oli eurooppalainen kartoitus siitä et mikä on –(sairauden) taakka, niin sehän me ollaan myös toimitettu ja jaettu eduskunnalle, ja sitä kautta koitettu nostaa asiaa esille'' (Haastateltava 9)

Kansainvälinen yhteys vaikuttamistoiminnassa ei varsinaisesti ollut tämän tutkimuksen osa-alueena, vaikka vaikuttamisen moninaisuus aineistossa on noussut esille tavoin. Kuitenkin teemahaastattelun aikana yksi haastateltava mainitsi kansainväliset yhteydet merkittäväksi vaikuttamisen muodoksi, ja haastateltavan edustama järjestö on aktiivisesti yhteydessä kansainvälisiin järjestöihin. Yhteydenpito Eurooppaan auttaa vaikuttamistyössä myös Suomen poliittisiin instituutioihin. Eurooppalaiset suuret järjestöt voivat esimerkiksi tehdä yhteistyötä Euroopan Unionin ja sen eri virastojen kanssa. Yhteistyön ansiosta järjestösektorin vaikuttamistoiminta voi epäsuorasti kansalainvälisten yhteyksien kautta auttaa lobbaamaan Suomessa. Yksi haastateltava myös nosti esille Euroopan Unionin jäsenmaihin kohdistaman ohjaavan roolin, mitkä voivat liittyä esimerkiksi terveystoimintoihin.

''Tavallaan kun Euroopasta tulee viesti, että tekkää näin, niin eihän sitä ei kyseenalaisteta. -Ja sitten toisaalta täältä ruohonjuuritasolta viestin vieminen ylöspäin on hankalaa.

Ennemminki niin et sieltä ylhäältä päin on helpompi tuoda sitä viestiä alaspäin.”

(Haastateltava 8)

Myös median rooli vaikuttamistoiminnassa nousi aineistossa esille, ja suurin osa haastateltavista haastateltavista kertoi esimerkiksi yhteydenpidon toimittajiin olevan yksi keskeinen keino myös poliittisiin päättäjiin kohdistuvassa vaikuttamistoiminnassa. Toimittajilla on esimerkiksi verkostoja useisiin organisaatioihin. Järjestölle tuttu, sekä myös poliittisiin instituutioihin verkostoitunut toimittaja voi mediatyönsä kautta edistää järjestöjen vaikuttamistoimintaa poliittisiin instituutioihin. Haastateltavista kaksi ilmoitti, että järjestöllä on hyvät suhteet tiettyyn toimittajaan, joka voi edistää järjestön toiminnan tavoitteita. Myös sosiaalinen media, esimerkiksi Twitter ja Facebook mainittiin vaikuttamistyössä tärkeänä mediavaikuttamisena.

”Meil on kytköksiä toimittaja-ammattilaisiin ja jotka mielellää tekee yhteistyötä”

(Haastateltava 9)

Aineistossa nousi esille myös asioiden argumentointi osana vaikuttamistoimintaa. Tutkimuseettisten asioiden ja tutkittavien suojelun takia haastattelussa ei mainita erikseen tiedonsaantiin liittyvää vamma- tai sairausobjektia. Yksi haastateltava argumentoi tiedonsaannin oikeudella osana järjestön lobbausta ja tämän vaikuttamistoiminnan argumentoinnin voi yhdistää laajemmin nykyiseen 2020-luvun tietoyhteiskuntaan, missä tietoa on saatavilla suuret määrät. Yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa esimerkiksi ihmisoikeuksien, tasa-arvon ja demokratian mielekkään toteutumisen esimerkiksi kansalaisosallistumisen kannalta on deliberatiivisen demokratiakeskustelun kontekstissa olennaista, että yksittäisellä kansalaisella on oikeus saada tietoa rajoitteesta tai vammasta huolimatta nousee aineistossa esille. Myös järjestötutkimuksen teoriakeskustelussa nostettu järjestöjen rooli demokratian edistäjänä nousi haastateltavan vastauksessa esille. Keskustelu argumentoinnista nousi esille teemahaastattelulle tutussa tilanteessa, eli keskustelun etenemisessä. Haastattelussa keskustelin haastateltavan järjestön asiantuntijan työnkuvaan liittyvästä, subjektiivisen kokemuksen kannalta merkittävästä yksittäisestä laista, ja siihen liittyvistä vaikuttamiskeinoista. Tutkimuseettisistä syistä viittaus on katkaistu irralliseksi lauseeksi, jotta haastateltavan edustama järjestö ei tule esille argumentointiin liittyvän sairauden tai rajoitteen mainitsemisen myötä.

''Perustunu tiedonsaannin argumentteihin, elikkä oikeus saada tietoa siitä huolimatta'' --
(Haastateltava 1)

5.4 Järjestöt hyvinvointivaltiota kehittämässä

Aineiston perusteella järjestöjen toimintaa voidaan määrittää hyvinvointivaltiota kehittäväksi toiminnaksi. Järjestöt lobbaavat eri tavoin eri hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän kehittämistä. Keskeisiä vaikuttamiskohteita järjestöille ovat terveydenhuollon palveluihin sekä sosiaaliturvaan vaikuttaminen, esimerkiksi hoidon saatavuuteen ja palveluiden laatuun vaikuttaminen. Sosiaaliturvaan kohdistettu vaikuttaminen keskittyy esimerkiksi sairastamisen kustannuksiin, joissa keskeisiä ovat lääkekustannukset sekä terveydenhuollon asiakasmaksut. Myös aktiivimalliin ja sote-uudistukseen vaikuttaminen ovat olleet edunvalvonnan pääkohteita järjestöille.. Aktiivimallin osalta esimerkiksi yksi järjestö on pyrkinyt tuomaan Aktiivimallin (ii.) puutteita, joihin liittyy esimerkiksi väärillä etuuksilla olevat sairaat ihmiset, sekä osatyökykyisten haasteet ''aktivoida'' itseään työllisyyspoliittisten toimenpiteiden vaatimalla tavalla.

[...] Myöhemmin luin -- yhen--valiokunnan kansanedustajan kommentin jossa hän kyllä edelleen kannatti et aktiivimalli on hyvä, mut hän myöskin totes et olipa hyvä että -- keskustelu tästä aktiivimallista on tuonu esille sen että että ihmisiä on väärällä etuudella eli sairaita ihmisiä on - työttömyysetuudella ja siinä vaihees mulle tuli sellanen olo et ehkä se, että me ollaa käyty siel jauhamas, et ihmiset on vääräl etuudella, - on saattanut silti niinkun jäädä tän kyseisen ihmisen ajatuksiin mikä voi poikia, vaikkei se heti siin hetkes sitä lakia muuttanut tai sen puolueen kantaa (Haastateltava 2) [...]

Sote-uudistus nousi yksittäisenä merkittävänä hyvinvointivaltion kehittämiskohteena esille. Aineistossa kaikki 10 haastateltavaa mainitsivat järjestön tärkeimmäksi vaikuttamiskohteeksi Sote-uudistuksen. Järjestöt pyrkivät vaikuttamaan palvelujen järjestämiseen sekä järjestöjen huomioimiseen uudistuksessa. Kaksi haastateltavaa myös mainitsivat vaikuttamiskohteeksi erilaisten palveluverkon väliinputoajien huomioimisen sote- uudistuksessa.

''Pyritään vaikuttamaan siihen, että soteuudistuksen yhteydessä tota tulis tää meidän ryhmä otetuksi huomioon, että heidän nykyises tilantees väliinputoajana saatais kirjojattua et heidätki noteerattais'' (Haastateltava 10)

Haastateltavat korostivat järjestöjen merkittävää vertaistukea antavaa ja etuja valvovaa roolia osana hyvinvointivaltiota. Järjestöt tekevät myös asennevaikuttamista, sekä esimerkiksi kansanterveysvaikuttamista. Poliittisiin instituutioihin kohdistuvaa lobbausta on tehty terveysjärjestöjen toimesta myös esimerkiksi haittaverojen kohdalla liittyen esimerkiksi alkoholiin, sokeriin, rasvaan sekä tupakkaan. Aineistossa nousi myös vaikuttamiskohteena olevan esimerkiksi vammaispalvelulaki, erilaiset Kelan sosiaalietuuksiin liittyvät vaikuttamistoimenpiteet sekä esimerkiksi vakuutusyhtiöiden lääkärien toimintaan liittyvä laki, mikä on tällä hetkellä Eduskunnan Valiokunnassa käsittelyssä.

Vaikuttamistyössä keskeiseksi toiminnaksi aineistossa nousi esille myös yleinen asenteisiin vaikuttaminen sekä tietoisuuden lisääminen. Asennevaikuttamista ei suoranaisesti voi määrittellä vaikuttamistyöksi poliittisiin instituutioihin. Yleisen tietoisuuden kasvaminen tai asenteiden muuttuminen kansalaisten keskuudessa heijastuu varmasti myös poliittisiin päättäjiin, sillä päättäjät ovat myös yksi edustava tilastollinen joukko kansalaisia.

Aineistossa yksi haastateltava ilmaisi hyvinvointivaltion kehittämiseen liittyvän järjestöjen ydintoiminnan monipolvisesti huomauttaen sairauden aiheuttamista useista eri haasteista. Aineiston yhdessä haastattelussa tuotiin erityisesti esille sairastamisesta johtuva työkyvyttömyys ja siihen liittyvä pienituloisuus, minkä lisäksi itse sairauteen liittyvä henkilökohtaiseen taloudelliseen tilanteeseen liittyvä tulot vs. menot- dilemma: Sairauden aiheuttamien tulojen pienentymisen myötä kuitenkin henkilökohtaiset menot voivat kasvaa sairastumisen myötä erilaisten lisäkuluja myötä. Järjestöjen vaikuttamistyö voidaan nähdä hyvinvointivaltion kehittämistyönä. Vaikuttamistoiminnan tavoitteena on suoda sairastuneelle mahdollisuus elää sairauden kanssa tasapainoista elämää, johon hyvinvointivaltion palveluverkosto liittyy olennaisesti hyvinvointi- sosiaali- ja terveyspalvelujen kautta.

[...] Meidän tehtävä on puolustaa sairastavien ihmisten mahdollisuuksia sairastaa Suomessa, - ja ikään kuin tasoittaa sairauden polkua heidän kanssa, jotta pystyis

elämään mahdollisimman tasapainosta elämää siitä sairaudesta huolimatta, ja että heillä olisi varaa sairastaa. --Kuitenki sairaus köyhdyttää, ja tuo paljon lisäkuluja, samaan aikaan kun mahdollisesti joutuu jäämään pois työelämästä. Elikkä tavallaan kun sun tulot pienenee, niin menot vaan kasvaa. (Haastateltava 2) [...]

Esimerkiksi Jakonen (2017) esittelee eri asiantuntijuuden muotoja, ja joissa kokemusasiantuntijuus mainitaan yhdeksi asiantuntijuuden muodoksi tilanteessa, jossa asiantuntija on henkilökohtaisesti kokenut tai kokee par' aikaa jonkun sairauden tai vamman. Kokemusasiantuntijuus on 2000-luvulla yleisesti vakiintunut asiantuntijuuden käsite (Jakonen 2017, 79–80). Kokemusasiantuntijuus voi määrittää selkeästi myös tämän tutkimusaiheen tutkittavia järjestöjä. Esimerkiksi yksi haastateltava korosti normatiivisesti, että yhteiskunnallinen keskustelu tarvitsee järjestöjä yhdeksi osapuoleksi kokemusasiantuntijuuden tuottaman lisäarvon kautta. Haastateltava myös toivoi tulevaisuudessa vammaisjärjestöillä olevan paremmin mahdollisuuksia vaikuttamistoimintaan valmistelutyössä.

[...]se keskustelu on silloin paljon rikkaampaa yhteiskunnassa, kun myös järjestöjen se kokemusasiantuntijapuoli on siel mukana. Ja vammaispuoli on tokiki se yks mukana yks monista ja meil on se periaatte et nothing about us without us et kyl se niinku sois näkyvän sitte siellä valmistelutyössä nimenomaan (Haastateltava 1) [...]

Myös toinen haastateltava korosti, että yhteiskunnan moniäänisyyttä tulisi hyödyntää paremmin. Haastateltava vetosi tarkkaa faktatietoa epäröiden esimerkiksi Suomen erittäin korkeaan koulutustasoon, minkä myötä kansalaisten äänen voisi tuoda paremmin päätöksentekoon sekä yhteiskunnan kehittämiseen. Haastateltava nosti esille myös ylhäältä alas -hierarkian, jossa ikään kuin päättäjät ja viranomaiset tietäisivät kansalaisia paremmin. Haastateltavan vastaus erottui myös muista haastatteluista erityisen selkeällä deskriptiivisellä kritiikillä päätöksentekojärjestelmää kohtaan.

[...] Meil on niinku maailman koulutetuin kansa, en tiä onks liioteltua sanoa näin, -- Mut miksi sitä kaikkea potentiaalia mikä meidän kansalaisis on niin ei hyödynnetä niinku viranomaisten päätöskoneistossa paremmin. Et me edelleen lähdetään siitä et me viranomaiset tiedetään täällä et me täällä ministeriös tietää miten tää toimii. -- se niinku aito kuuleminen aikasemmas vaihees ja niitten huomioiminen niin niin ois tärkeetä -- ja että päätöksenteko on läpinäkyvämpää (Haastateltava 2) [...]

6 Johtopäätökset

6.1 Poliittisen vaikuttamisen monet muodot

Tutkimuksen perusteella järjestöillä on useita vakiintuneita tapoja vaikuttaa poliittisiin instituutioihin. Vaikuttamiskeinot itsessään eivät eroa järjestöjen välillä merkittävästi. Kaikki tutkimuksessa haastatellut järjestöt tekevät ainakin joskus lausuntoja, pitävät yhteyttä poliitikkoihin ja puolueisiin järjestämällä yhteisiä tapaamisia, tai lähettämällä järjestön terveiset sisältäen toiveita jonkin vaikutettavan asian suhteen. Vaalien aikana järjestöt vaikuttavat julkaisemalla omat vaaliviestit, ja vaalien jälkeen järjestöt pyrkivät vaikuttamaan hallitusohjelman sisältöön. Järjestöt osallistuvat myös erilaisiin työryhmiin ja yhteistyöverkostoihin, joiden kautta järjestöt tekevät vaikuttamisessa yhteistyötä, mikä myös itsessään mainittiin tärkeäksi vaikuttamiskeinoksi. Esimerkiksi Särkelä (2016) on nostanut normatiivisesti esille yhteistyöverkostojen tärkeyden vaikuttamistoiminnan onnistumisessa. Tällä hetkellä vuonna 2020 tämän tutkimuksen aineiston perusteella järjestöjen yhteiset tavoitteet sekä keskinäinen yhteistyö Särkelän (2016) mainitseamalla tavalla edesauttavat sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteiskuntapoliittisen lobbauksen onnistumista. (Särkelä 2016, 11-12) Vaikuttamistoiminnan erot järjestöjen välillä ovat tutkimuksen perusteella erot resurssien kanavoimisessa sekä järjestöjen välillä olevat erilaiset painotukset liittyen eri vaikuttamiskeinoihin. Poliittiseksi vaikuttamisen keinoksi mainittiin myös järjestön vaikutusvaltaisen sekä asiantuntevan imagon luominen poliittisten päättäjien silmissä.

Esimerkiksi Vallin (2015) on tutkinut eri sektoria edustavien järjestöjen vaikuttamistoiminnan keinoja osana säädösvalmisteluprosessia, ja järjestöjen keskeiset vaikuttamiskeinot poliittiseen päätöksentekoon ovat pitkälti samoja myös tämän tutkimuksen tuloksissa. (Vallin 2015, 56.) Vaikuttamisen mahdollisuuksissa on tutkimuksen mukaan eroja järjestöjen kesken. Usealla haastateltavalla oli taustalla henkilökohtaisia siteitä poliittisiin instituutioihin. Vaikuttamisen kokivat helpoksi sellaiset järjestöt, joiden asiantuntijat ovat verkostoituneet läheisesti aiemman työkokemuksen, henkilösuhteiden tai puolueen jäsenyyden myötä poliittisiin instituutioihin. Aktiivisesti verkostoituneet järjestöt kokivat, että lausuntopyyntöjä tulee helposti, ja järjestö pääsee helposti vaikuttamaan lainsäädäntöön sekä yhteiskunnallisiin uudistuksiin, esimerkiksi SOTE-uudistukseen tai vammaispalvelu-uudistukseen. Toisaalta tämän haastattelututkimuksen valossa vähemmän poliittisiin instituutioihin verkostoituneet järjestöt ovat vaikutusvaltaisempien järjestöjen ohella myös kuitenkin verkostoituneet edustettavan ryhmän erityisasiantuntijoiden kanssa, joita ovat

pääasiassa terveydenhuollon ammattilaiset, sekä muut yhteistyöverkostot, jotka voivat myös oman kattojärjestönsä kautta vaikuttaa haastateltavan järjestön eturyhmän asioihin myös poliittisissa instituutioissa. Järjestöt eivät maininneet haastatteluissa erikseen mahdollisista epäsuorista vaikutusmahdollisuuksista lukuun ottamatta kahta järjestöä, jotka mainitsivat lääkeyrityksen kanssa tehtävän yhteistyön epäsuoran vaikuttamisen keinoiksi. Tässä tutkimuksessa voi tehdä luotettavia vertailevia johtopäätöksiä epäsuorista vaikuttamisen mahdollisuuksista, koska tässä tutkimuksessa pääfokus oli kartoittaa järjestöjen pääasiassa suoria vaikuttamistoimenpiteitä poliittisiin instituutioihin. Järjestöt voivat vaikuttaa myös median kautta ja yhteistyö toimittajien kanssa edesauttaa vaikuttamistyön tavoitteiden toteutumista.

6.2 Johtopäätökset

Vaikuttamisen mittaaminen on hankalaa, koska päätöksenteossa on useita eri toimijoita, ja ihmisten toiminnan monimutkaisten suhteiden ymmärtäminen vaatisi oman havainnointiin perustuvan tutkimuksen. Yksittäiset tietyt lait voivat olla usean eri järjestön ja organisaation vaikuttamisen kohteena, jolloin yksittäisen organisaation edustajan voi olla hankala reflektoida edustamansa organisaation vaikuttamisen roolia lain sisältöön. Tällä laadullisella tutkimuksella pyrittiin ymmärtämään monimutkaista poliittista vaikuttamisen kenttää yhteiskuntatieteen näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vaikuttamistyötä osana hyvinvointivaltion kehittäjäroolia voidaan tarkastella normatiivisesta ja deskriptiivisestä lähtökohdasta osana kolmannen sektorin teoriakeskustelua. Vaikuttamistoiminnassa järjestöt tuovat esille edustamansa joukon myötä yhteiskunnallisia ilmiöitä ja ongelmia. Järjestöt keskittyvät vaikuttamistoiminnassaan tarjoamaan ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Sosiaali- ja terveysjärjestöt keskittyvät vaikuttamisessa muuttamaan asioita, ja ne vaikuttavat normatiivisella otteella jonkin asian muuttamisen puolesta. Järjestöt myös kuvailevat ongelmia vaikuttamistoiminnassaan.

Tutkimusten perusteella sosiaali- ja terveysjärjestöt kokevat pystyvänsä vaikuttamaan heille tärkeisiin asioihin, ja esimerkiksi poliittisiin instituutioihin on mahdollista vaikuttaa useiden eri kanavien kautta. Kolmannen sektorin teorian valossa haastatellut sosiaali- ja terveysjärjestöt toimivat

vaikuttamisessa järjestölle ominaisella tavalla, koska järjestöjen toimintaa määrittää autonomisuus ja järjestöstä itsestään lähtevä toiminta. Tutkimuksessa käy kuitenkin myös esille, että henkilökohtaiset suhteet poliittisiin päättäjiin helpottavat huomattavasti vaikuttamistoimintaa, sillä poliittiset päättäjät ottavat suoraan yhteyttä tuttuihin järjestöihin. Poliittisille päättäjille tuttu järjestö saa helpommin lausuntopyyntöjä, pääsee helpommin kuultavaksi, ja siten saa myös ajettua itselleen tärkeitä asioita läpi helposti. Tutkimuksen perusteella vaikuttamistoiminnan onnistuminen, ja järjestön mahdollisuus päästä sanomaan asiansa esimerkiksi Eduskunnan valiokunnissa vaatii järjestöiltä omaehtoista aktiivisuutta ja verkostoitumista niin puoluerakenteisiin kuin poliittisiin päättäjiin. Tutkimuksen perusteella järjestöt myös kokevat, että aktiivisella lobbaamisella on myös mahdollista vaikuttaa päätöksentekijöihin. Haastateltujen järjestöasiantuntijoiden näkökulmasta Suomi on pieni maa, ja sen ansiosta myös yksittäinen järjestö voi perustelluilla argumenteilla ja aktiivisella yhteydenpidolla onnistua saamaan päätöksentekijän huomion, vaikka suoria henkilösuhteita vaikuttamisajankohdan aikana oleviin senhetkisiin päättäjiin ei olisi.

Järjestöjen professionalismismi nousee tässä tutkimuksessa myös esille eri tavoin. Tutkimuksen perusteella taloudelliset resurssit ohjaavat vaikuttamistyön mahdollisuuksia merkittävästi, ja professionalismismi on aiempien tutkimusten valossa itsessään luonut tarpeita palkkatyölle. Haastatteluissa nousi esille vaikuttamistoiminnan vaativan ennen kaikkea resursseja siihen, että palkattu asiantuntija tekee vaikuttamistyötä. Haastateltavat kokivat, että pelkällä vapaaehtoistoiminnalla asiantuntijaosaamista vaativa vaikuttaminen lainsäädäntöön ja yhteiskunnallisiin uudistuksiin olisi mahdotonta, koska vaikuttaminen vaatii laajaa asiantuntemusta ja perehtymistä vaikutettavaan asiaan. Haastatteluissa nousi myös esille professionalismisiin liittyvät tavoitteet ja ideaalitalanteen kuvaaminen. Järjestöt haluaisivat lisätä ammattimaisen vaikuttamistoiminnan laajuutta palkkaamalla lisää erityisosaajia. Esimerkiksi vaativaa asiantuntijaosaamista omaavien juristien palkkaaminen, tai lääkäriconsultaation käyttäminen useammin olisi järjestöille optimitilanne. Järjestöjen taloudelliset resurssit kuitenkin rajaavat erityisosaamisen käyttöä.

Tämän tutkimuksen perusteella järjestöjen professionalismia määrittää myös kriisitendenssi, koska professionalismin eksistenssi on tutkimuksen perusteella uhattuna. Järjestöjen rahoitusmallin tulevaisuuden kohtalo herättää huolta järjestöissä. Asiantuntijahaastatteluissa nousi esille uhka, että rahoituksen supistuessa vaikuttamistoiminta, ja siihen liittyvä sairaiden ja vammaisten ihmisten

edunvalvonta sekä oikeuksien ajaminen yhteiskunnassa heikkenee merkittävästi. Sosiaali- ja terveysjärjestöt näkevät itsensä erityisen ja yksityiskohtaisen asiantuntijatiedon tuottajina edustamansa sairaus- tai vammaisryhmän tarpeista erityisesti sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Osa sosiaali- ja terveysalan järjestöistä vaikuttaa myös esimerkiksi elinkeino- ja työpoliittisissa kysymyksissä, ja yksi tutkimuksen haastateltava ideoi esimerkiksi vaikuttamistoiminnan laajentamista myös esimerkiksi ympäristöpolitiikkaan. Järjestöjen professionalismia on määritelty siten, että järjestöjen toiminnan rahoituksen muuttuessa palkkatyön määrä lisääntyy hallinnollisten kustannusten takia. Rahoituksen vähentyessä on mahdollista voi arvioida, että järjestöjen on pakko supistaa hallinnollisia kustannuksia. Järjestöorganisaatioiden professionalistinen luonne mahdollisesti heikkenee palkkatyön vähentyessä, ja vapaaehtoistoiminnan merkitys korostuu järjestöissä, jos järjestöillä ei ole taloudellisia resursseja palkata edunvalvonnan ja vaikuttamisen asiantuntijoita.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on esitetty, että esimerkiksi Eduskunnan valiokunnissa oli tarpeen lisätä tasapuolisen kuulemisen käytäntöjä sekä muuttaa valiokuntakuulemista avoimemmaksi ja läpinäkyvämmäksi selkeyttämällä kuulemisen ohjeistusta. (Holli ja Saari 2009, 94-98) Aikaisemman tutkimuksen valossa järjestöjen vaikuttamistoiminnan resurssit vaikuttavat siihen, miten järjestöt pystyvät lobbaamaan sekä miten ne pääsevät valmisteluun mukaan. Järjestön koko korreloi vaikuttamistoiminnan onnistumisessa, ja esimerkiksi suuriin vaikutusvaltaisiin elinkeinoelämää edustaviin järjestöihin tai työmarkkinajärjestöihin verrattuna potilasjärjestöt eivät koe vaikuttamista yhtä onnistuneeksi. (Kantola ja Vesa 2016, 70-71.) Tämän tutkimuksen valossa tarve käytäntöjen kehittämiseksi on edelleen olemassa. Järjestön edustajien haastatteluissa nousi esille toiveita uudentlaisista kuulemisen käytännöistä, joiden ansiosta järjestöjen olisi tasapuolisempi päästä ilmaisemaan näkökantansa lainvalmisteluun. Tutkimuksessa haastateltavat toivat esille myös kuulemisen kehittämisen roolin osana yleistä lainvalmistelun tehostamista sekä läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. Tutkimuksen perusteella voidaan edelleen myös todeta, että järjestöjen koolla ja resursseilla on edelleen suuri painoarvo niin järjestön omien resurssien sekä järjestön maineen kautta, kun asiantuntijoita pyydetään lausumaan lakialoitteista. Paremmat resurssit omaavat järjestöt myös pystyvät myös palkkaamaan vaikuttamisen asiantuntijoita tekemään vaikuttamista, ja sitä kautta järjestöllä on mahdollisuus käyttää enemmän aikaa ammattimaiseen vaikuttamistoimintaan. Haastateltavat toivat esille ammattimaisen vaikuttamisen tärkeyden, eikä yksikään haastateltava maininnut vapaaehtoisperustan olevan erityisen merkityksellinen vaikuttamistoiminnan kannalta valtakunnan tason vaikuttamisessa poliittisiin instituutioihin. Järjestöjen toimintaan liittyvä

vapaaehtoistoiminta koettiin mahdollistavan vaikuttamistoimintaa kuitenkin paikallistasolla kuntiin sekä maakuntiin. Vapaaehtoistoiminnan ydintoimintaa sosiaali- ja terveystieteiden kontekstissa on vertaistuen ja muun järjestön jäsenien hyvinvointia tukevan toiminnan mahdollistaminen.

Esimerkiksi Jakonen (2017) on esittänyt vaihtoehdoisen teoreettisesti idealistisen, kokeellisesti testaamattoman ”VASTATIETO”-asiantuntijatiemallin valiokuntakuulemisten rinnalle. Teoreettisessa mallissa esitellään kuulemisen uudet prosessit askel askeleelta huomioiden asiantuntijakuuleminen uudella tavalla. Jakonen esittää esimerkiksi asiantuntijuuden monimuotoisuuden huomioimisen laajemmin osana asiantuntijakuulemista, jolloin esimerkiksi potilasjärjestöjen erilaiset asiantuntijuuden muodot tulisi edustetuksi paremmin. (Jakonen 2017 109; 112–118.) Tämän tutkimuksen perusteella esimerkiksi Jakosen esittämä VASTATIETO-teoreettinen malli muokattuna, ja asiantuntijakuulemisten pohjalta ideatasolta kehittyneemmäksi versioksi kehitettynä voisi esimerkiksi olla yksi ratkaisu aineistossa nousseen järjestöjen kuvaileman tarpeen saada äänensä paremmin kuuluviin.

6.3 Jatkotutkimustarpeet

Tutkimuksen perusteella järjestöjen vaikuttamista tulee tutkia jatkossa lisää, ja erityisesti tarkemmin rajattuna vaikuttamistoiminnan eri kohteista. Järjestöt tekevät tällä hetkellä lobbausta eri instituutioihin useaan merkittävään yhteiskunnalliseen uudistukseen, esimerkiksi sote-uudistukseen ja vammaispalvelujen uudistamiseen. Tällä hetkellä järjestöjen rahoitusmalli on murroksessa, ja järjestöt yrittävät tutkimuksen perusteella vaikuttaa aktiivisesti rahoitusmallin pysyvyyteen. Haastatteluissa nousi esille koronakriisin aiheuttama huoli rahoitusmallista, sillä järjestön rahoitus pohjautuu suurelta osin Veikkaus- organisaation kanavoimiin rahoihin, joita sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus STEA jakaa järjestöille. Koronakriisin vaikutuksesta Veikkauksen tulot ovat romahtaneet, ja se vaikuttaa järjestöjen rahoituspohjaan. Rahoituspohjan supistuessa alkuperäinen kolmannen sektorin teoria tulisi uudelleen esille, sillä professionalismi ajautuu kriisiin rahoituksen puuttuessa. Rahoituksen puuttuessa ammattimainen toiminta järjestössä vähenee, ja vapaaehtoistoiminnan merkitys kasvaa uudelleen. Sosiaali- ja terveystieteiden historian kontekstissa on mahdollista kuitenkin nähdä se, jos kyseessä on sairaus tai vamma, joka koskettaa kymmeniä tuhansia ihmisiä, on arvioitavaa, että ko. ryhmän eduksi toteutetaan edunvalvontaa vapaaehtoisten toimesta. Järjestöjen rahoituksen supistuessa nostan esille mahdollisen uuden

järjestöjen reprofessionalismin käsitteen, millä tarkoitan tutkimustuloksissani kontekstia, jossa palkkatyö sekä vapaaehtoistoiminta toimivat yhdessä toisiaan tukien. Huomioiden Suomen merkittävä järjestösektorin historiallinen tausta, on perusteltua pohtia, voiko kansalaisten aktiivisuus kanavoitua jollain uudella tavalla. Kasvavan edunvalvontatarpeista johtuvan aktivoitumisen tuloksena voi tapahtua kolmannen sektorin teoreettiseen tutkimukseen pohjautuva perinteinen yhteenkokoontuminen muodollisissa merkeissä, jolloin järjestöjen professionalismismi voi teoriakeskustelun kontekstissa saada uutta tuulta alleen, koska edunvalvonta, sekä tietyn ryhmän asioiden ajaminen vapaaehtoisten voimin olisi muutoin haasteellista. On myös huomioitava, että tämä tutkimus julkaistaan järjestöjen kannalta yhteiskunnallisen tilanteen murrosvaiheessa, jolloin on hankala arvioida tulevaisuutta. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tavoitteena on kuitenkin kuvata deskriptiivisesti nykytilaa, ja tämä tutkimus jättää merkittäviä kysymyksenasetteluja suomalaiseen yhteiskuntaan järjestösektorin tulevaisuuden kontekstissa.

Järjestöt vaikuttavat myös SOTE-uudistukseen, minkä eteenpäin vieminen on venynyt Suomessa vuosia, ja uudistus hakee vielä tällä hetkellä paikkaansa. SOTE-uudistuksen edetessä järjestöjen vaikuttajaroolia osana uudistusprosessia on järkevää tutkia lisää. Tutkimuksen perusteella sairastamisen kustannukset ovat olleet keskiössä, ja sairastamisen kustannuksiin liittyvää lobbausta on järkevää tutkia jatkossakin, ja sen pohjalta on mahdollista havainnoida tarkemmin järjestöjen roolia osana demokraattista yhteiskuntaa sekä hyvinvointivaltion kehittämistä. Aineistossa nousi esille, että osa järjestöistä ei erityisen painokkaasti tee vaikuttamistyötä poliittisiin instituutioihin. Sen sijaan yhteistyöverkostot esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisten sekä muiden yhteistyökumppanien kanssa koettiin tärkeiksi, vaikkei varsinaista suoraa vaikutettavaa asiaa osattu paikoin haastatteluissa kertoa. Tutkimisen arvoista olisi tutkia erikseen rajattuna aiheena sitä, missä määrin yhteistyökumppanit edesauttavat järjestöjen tavoitteita, ja missä määrin järjestöt itse kokevat yhteistyökumppaneiden epäsuoran vaikuttamisen järjestön omaksi vaikuttamiseksi.

Asiantuntijahaastatteluissa nousi esille vaikuttamistoiminnan mittaamisen hankaluus, koska järjestön on hankala reflektoida sitä, missä määrin juuri tietyn järjestön vaikuttaminen on edesauttanut päätöksentekoa. Järjestöjen vaikuttamista on tutkittu Suomessa vähän, ja tieteen kehityskaareen kuuluu uuden tiedon kumuloituminen vanhan tiedon päälle. Monipuolisen tutkimustiedon kautta laadullisin metodein tutkittavaa ilmiötä voidaan ymmärtää tulevaisuudessa entistä paremmin, ja sitä kautta vaikuttamisesta voi tulevaisuudessa olla mahdollista luoda jonkinlaisia laadullisia mittareita,

vaikka tämän tutkimuksen perusteella vaikuttamisen mittaaminen on toistaiseksi vielä hankalaa, ellei mahdotonta. Jokainen vaikuttamista koskeva tutkimus tuottaa kumuloituen uutta tieteellistä tietoa vähemmän tutkitusta aiheesta, ja erityisesti siksi järjestöjen vaikuttamista täytyy tutkia eri näkökulmista ja eri metodeilla Suomessa enemmän.

VIITTEET

- i. YKn vammaissopimuksella (United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities) tarkoitetaan kansainvälistä sopimusta:
[...] Yleissopimuksen tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet, edistää ja suojella näitä oikeuksia ja vapauksia sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Syrjintäkielto sekä esteettömyys ja saavutettavuus ovat yleissopimuksen johtavia periaatteita (Eduskunta, 2014.) [...]

- ii. Aktiivimallilla tarkoitetaan työpoliittista toimenpideohjelmaa, joka oli voimassa 1.1.2018 alkaen, ja malli kumottiin 1.1.2020 alkaen. Mallin tavoitteena oli nostaa Suomen työllisyysastetta siten, että työttömän henkilön on tehtävä tiettyjä aktiivisuustoimenpiteitä oman työllistymisensä edistämiseksi. Mikäli työtön työnhakija ei noudattanut ohjelman mukaisia aktiivisuusvaatimuksia, hänen työttömyysetuutensa määrää alennettiin määrääjäksi. Aktiivimalli herätti paljon yhteiskunnallista keskustelua sekä kritiikkiä eri järjestöissä. (Kyyrä ym. 2019 & Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.)

LÄHTEET

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2010): ”ASiantuntijahaastattelun analyysi – faktojen jäljillä”. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) HAASTATTELUN ANALYYSI 2010. Tampere: Vastapaino. (s. 383)

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina. (2017): ”Asiantuntijahaastattelu”. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) TUTKIMUSHAASTATTELUN KÄSIKIRJA. Tampere: Vastapaino. (s. 215-219, 225-226)

Blom, Anders. Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä. (2018): Viitattu 15.2.2020. Saatavilla: <https://apps.utu.fi/media/tiedotteet/blom-tiivistelma.pdf>

Eduskunta. Hallituksen esitys HE 284/2014. vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta annettiin eduskunnalle 5.12.2014. Viitattu 1.10.2020 Saatavilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_284+2014.pdf#search=HE%20284%2F2014

Eduskunta a. Lainvalmistelu. Viitattu 10.3.2020 Saatavilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/Kansalaisvaikuttamisen_tietopaketti/Sivut/Lainvalmistelu.aspx

Eduskunta b. Valiokunnat. Viitattu 24.3.2019 Saatavilla:

<https://www.eduskunta.fi/FI/valiokunnat/Sivut/default.aspx>

Eduskunnan kanslia. Valiokuntaopas 2015. Saatavilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/ekj_1+2015.pdf

Eronen, Anne & Haikari, Janne & Laukkarinen, Matti & Litmanen, Tapio & Londén, Pia & Ruuskanen, Petri. (2020): Järjestöbarometri 2020. SOSTE. Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/09/2020-10-02-SOSTE-julkaisu-Jarjestobarometri-2020.pdf>

Eronen, Anne & Litmanen, Tapio & Londen, Pia & Peltosalmi, Juha & Ruuskanen, Petri & Selander, Kirsikka. (2018): Järjestöbarometri 2018. SOSTE.

Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/jarjestobarometri-2018-soste.pdf>

Euroopan yhteisöjen komissio 2006. Vihreä kirja Euroopan avoimuusaloitteesta.

Finlex. Lainvalmistelun prosessiopas. Viitattu 22.10.2020. Saatavilla:
<http://lainvalmistelu.finlex.fi/>

Grönberg, Tea. (2018): KOLMANNEN SEKTORIN KASVAVA VASTUU Järjestöt mielenterveyspalveluiden kehittämisessä.

Saatavilla:

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103657/1527845471.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Harju, Aaro. (2016): Kansalaisyhteiskunta. Viitattu 29.1.2020.

Saatavilla: <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta>

Heimonen, Päivi. (2019): Järjestöt, muutos ja johtajuus Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan ja johtajuuden rakentuminen yhteiskunnallisten muutosten keskellä.

Saatavilla:

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117025/978-952-03-1223-7.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Helander, Voitto. (1998): Kolmas sektori. Helsinki: Gaudeamus.

Herkman, Juha. (2011): Poliitiikka ja mediajulkisuus. Tampere: Vastapaino.

Holmlund, Anne. (2014): Kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet vaikuttaa lainsäädäntöön. Viitattu 15.2.2020 Saatavilla:

https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12014_0/kansalaisjarjestojenvaikutusmahdollisuudenlainsaadantoon.html

Jakonen, Mikko. (2017): VASTATIETO - TULEVAISUUDEN ASiantuntijuutta ETSIMÄSSÄ. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu;1/2017.

Viitattu 3.11.2020. Saatavilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_1+2017.pdf

Jyväskylän yliopisto. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Uusi kolmas sektori. Viitattu 18.2.2019.

Saatavilla: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/uusi-kolmas-sektori>

Kantola, Anu & Vesa, Juho. (2016): Kuka pääsee mukaan? Miten järjestöjen ääni kuuluu lakien valmistelussa.

Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79823>

Karjalainen, Maija. (2014): Järjestöt demokratiaa kehittämässä. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan raportti suomalaisen demokratian kehitystarpeista. Viitattu 28.1.2020.

Saatavilla:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76517/omso_5_2014_jarjestot_demokr_kehittam_20_s.pdf

Kataja, Miika. (2019): Järjestöjen vaikuttaminen verkostoissa ja verkostoilla. Omaishoitajaliiton järjestöpäivät Vantaalla. Saatavilla:

<https://omaishoitajat.fi/wp-content/uploads/2019/10/3-J%C3%A4rjest%C3%B6jen-vaikuttaminen-verkostoissa-ja-verkostoilla-Miika-Kataja.pdf>

KUMAJA. (2018): KUMAJAN järjestökyselyn raportti 2018. Saatavilla:

https://kumaja.fi/wp-content/uploads/2018/06/final_kumajan_jrjestkysely_2018-0625.pdf

Kyyrä Tomi, Naumanen Päivi, Pesola Hanna, Hanna, Uusitalo Roope, Ylikännö Minna. (2019): Aktiivimallin vaikutukset työttömiin ja TE-toimistojen toimintaan. VALTION TALOUDELLINEN TUTKIMUSKESKUS VATT. Saatavilla: <https://www.doria.fi/handle/10024/172797>

Liukkonen, Nelli. (2013): ASIANTUNTIJAT EDUSKUNNASSA. Asiantuntijakuulemiset kolmessa eduskunnan valiokunnassa. Saatavilla:

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/84857/gradu06934.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mielenterveyspooli. Eduskunnan mielenterveyspoliittinen neuvottelukunta. Viitattu. 13.4.2020.

Saatavilla: <https://mielenterveyspooli.fi/neuvottelukunta/>

Möttönen, Sakari. (2009): Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia? Yhteiskuntapolitiikka 71, 60-61.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101187/mottonen.pdf?sequ>

Niemivuo, Matti. (1998): Kansallinen lainvalmistelu. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Oikeusministeriö, Kuuleminen. Viitattu 24.2.2020 Saatavilla: www.oikeusministerio.fi/kuuleminen

Pihlaja, Riitta. (2010): Kolmas sektori ja julkinen valta. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 6. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.
Saatavilla: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2010/10/Kolmas_sektori_ja_julkinen_valta.pdf

POTKA, Potilas- ja kansanterveysjärjestöjen verkosto. Viitattu 14.2.2020.
Saatavilla: <https://www.innokyla.fi/web/verkosto931516>

Reumaliitto. Eduskunnan Tules- ryhmä ajaa tuki- ja liikuntaelinsairaiden asiaa. Viitattu 26.2.2020.
Saatavilla: <https://www.reumaliitto.fi/fi/reumaliitto/uutiset/eduskunnan-tules-ryhma-ajaa-tuki-ja-liikuntaelinsairaiden-asiaa>

Reumaliitto. Reumaliitto vaikuttaa. Viitattu 26.2.2020.
Saatavilla: <https://www.reumaliitto.fi/fi/reumaliitto/tietoa-meista/reumaliitto-vaikuttaa>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 3.9.2020.

Saarinen, Arttu. (2006): Pohjoismaiden kolmannen sektorin suhde kansainvälisiin regiimeihin Yhteiskuntapolitiikka 71, 528-529. Saatavilla:
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101111/065saarinen.pdf?sequence=1>

Salo Ulla-Maija. (2015): Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) Umpikujasta oivalukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere University Press.

Saukkonen, Pasi. (2013): KOLMAS SEKTORI – VANHA JA UUSI. Viitattu 31.1.2020
Saatavilla:
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51437/KY20131artsaukkonen.pdf?sequence=1&isAllowed>

Selander, Kirsikka. (2018): Työhyvinvoinnin paradoksit kolmannen sektorin palkkatyössä.

Seppälä, Hanna-Riikka. (2011): Sosiaali- ja terveysjärjestöt osana julkista palvelujärjestelmää.
Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/82236>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Aktiivimalli ja sen purkaminen. Viitattu 13.11.2020. Saatavilla:
<https://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli-ja-sen-purkaminen>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2018): Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018-2019. Grano Oy 2018. Saatavilla:
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160666/STM_2_18_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Soveltava liikunta SoveLi. Jokaisella on oikeus liikkua. Soveltavan liikunnan strategia vuosille 2019-2021. SoveLin julkaisuja 9. Saatavilla:

https://soveli-fi-bin.directo.fi/@Bin/3487b6e6b1015d7f9940528376cae4b8/1586994398/application/pdf/1631467/Soveli_strategia_2019_2021%20%281%29.pdf

Suikkanen, Asko. (1999): Kolmannen sektorin sisäistäminen ja ulkoistaminen, teoksessa näkömätön kolmas sektori. Helsinki: SOSIAALI- JA TERVEYSTURVAN KESKUSLIITTO.

Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE a. Järjestöjen rahoitus, viitattu 10.9.2020.

Saatavilla: <https://soste.sivuviiidakko.fi/elinvoimaiset-jarjestot/jarjestojen-rahoitus.html>

Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE b. Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa, viitattu 10.3.2019. Saatavilla:

<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/>

Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE c. Tietoa SOSTEesta. Viitattu 30.1.2019.

Saatavilla: <https://www.soste.fi/tietoa-sostesta/>

Särkelä, Riitta (2006): Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen. Ensi- ja turvakotien liitto.

Saatavilla:

https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/j__rjest__t_julkisen_kumppanista_ma

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2019): Järjestöt kunnassa. Viitattu 25.3.2020

Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/jarjestot-kunnassa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2020): Sosiaalibarometri 2020: Korona vahvisti kolmannen sektorin roolia viranomaistoiminnan kumppanina. Viitattu 15.11.2020.

Saatavilla: <https://thl.fi/fi/-/sosiaalibarometri-2020-korona-vahvisti-kolmannen-sektorin-roolia-viranomaistoiminnan-kumppanina>

Töttö, Pertti. (2000): Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Vallin, Ida. (2015): Kansalaisjärjestöjen ja kansalaistoimijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet säädösvalmisteluprosessissa.

Vammaisfoorumi. Viitattu 15.2.2020.

Saatavilla: <https://vammaisfoorumi.fi/tavoitteet/>

Väkeväinen, Riitta. (2016): Yhteiskunnallisen vaikuttajaviestinnän kriittiset elementit– case study: Opiskelija- ja nuorisojärjestöjen eläkeuudistuslobbaus.

Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49586/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201604282350.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. (2010):

<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html> Katsottu 20.4.2019

Yksi elämä a. (2019): Eduskunnan yksi elämä -verkosto. Viitattu 10.11.2020

Saatavilla: <https://www.yksielama.fi/-/eduskunnan-yksi-elama-verkosto>

Yksi elämä b. Jokainen päätös on terveyspäätös. Viitattu 10.11.2020

Saatavilla: <https://www.yksielama.fi/paattajille>

LITTEET

Hei järjestöasiantuntija

Kiitos kiinnostuksestasi tätä tutkimusta kohtaan.

Olen yhteiskuntapolitiikan maisteriohjelman opiskelija Jyväskylän yliopistosta. Teen pro gradu-tutkielmaa potilasjärjestöjen vaikuttamistoiminnasta poliittisia instituutioita kohtaan. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, mitä asioita potilasjärjestöt tavoittelevat vaikuttamisella, millä tavoin järjestöt vaikuttavat poliittisiin instituutioihin, ja miten järjestöt ovat omasta näkökulmastaan onnistuneet vaikuttamisessa.

Olen rajannut tutkittavat järjestöt potilasjärjestöihin siten, että tutkimus edustaa erityyppisiä potilasryhmien etujärjestöjä. Tutkimusaineisto tullaan analysoimaan laadullisella sisällönanalyysillä, ja tuloksista koostetaan yhteenveto.

Tutkimuksella tavoitellaan erityisesti potilasjärjestöjen omaa näkemystä siitä, millaiset vaikuttamismahdollisuudet järjestöillä on. Tutkimuksella tavoitellaan tietoa vaikuttamistoiminnan vähemmän tutkituista osa-alueista, esimerkiksi vaikuttamisesta Eduskuntaan ja sen valiokuntiin sekä lainvalmisteluun. Haluan tällä tutkimuksella tuottaa uutta asiantuntijatieta siitä, millaisena järjestöjen edustajat kokevat edustamansa järjestön vaikuttajaroolin 2020-luvun Suomessa, ja mikä on järjestöjen merkitys vaikuttajina tällä hetkellä.

Osallistumalla tähän tutkimushaastatteluun edesautatte uuden tärkeän tutkimustiedon tuottamista vähemmän tutkitusta aiheesta.

Tutkimushaastattelut tehdään anonymisti ja ne tullaan nauhoittamaan. Nauhoitukset litteroidaan ja analysoidaan tekstinä. Haastatteluista saatetaan esittää nimettömiä otteita tutkimusraportissa. Tutkimushaastattelumateriaalit tullaan käsittelemään luottamuksellisesti siten, ettei mitään haastateltavan henkilötietoja voi tunnistaa tutkimusraportista. Henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan Euroopan Unionin yleistä tietosuojasetusta (GDPR). Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja halutessanne teillä on koska tahansa oikeus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen. Jos herää kysyttävää, minuun voi olla yhteydessä.

Helsingissä 17.6.2020

Parhain terveisin

Tero Määttä

Liite 1: Tutkimukseen osallistuville haastateltaville lähetetty saatekirje.